تحریری کورس مناظرہ

تشریحات النابغة

فی

حل المسائل المختلفة

من ملفوظات

شیخ الاسلام سلطان المناظرین نابغۃ العصر شیخ القرآن والحدیث شہید ابن شہید

ابو العزیز غلام حضرت غلام الحنفی شہید عرف نابغہ رحمہ اللہ

محرر و مرتب

سید محمد ثواب

ابن سید اسماعیل بابا صاحب

اولہ حصہ

ناشر

مدرسہ حدیقۃ الاحناف

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

مسئلة التقليد :

التحقيق في اثبات التقليد :

الحمد لله وحده والصلاة والسلام على من لا نبي بعده . لا نبي بعده ولا رسول بعده وهو خاتم النبيين أما بعد! فاعوذ بالله من الشيطن الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ (سورة النساء آيت : ۵۹)

بله مسئله متنازع فيها مسئله د تقليد ده چې په دې کې د اهل زيغ جماعات پاکستان کې مودودي جماعت او اشاعت التوحيد او تبليغي جماعت دعوت اسلامي جماعت دا ټول چې داد احنافو اهل حقو ملګرې دي په ثبوت د تقليد کې ائموو لره دوي قانع دي مخالف په دې کې هغه غير مقلدين چې ځان يې مسمی کړې په اهل حديثو باندې جماعت المسلمين عثمانيان دي او پرويزيان دي دارنګې قاديانيان دي دارنګې شيعه ګان دي شيعه ګان هم د تقليد قائل نه دي هغوي وايي چې د اجتهاد دروازه خلاصه او ګلاو ده او په هر وخت کې الله پاک يو مجتهد پيدا کوي خلک به د هغه متبع وي لکه دوي د خُميني په حق کې د امام او مجتهد عقيده لرله .

مخالف جانب منکرين د تقليد اګر که په وخت د مناظرې کې بيا قول د شرک نه شي کولې قول د حرامو هم نه شي کولې البته خپلو درميانه مباحثو کې د دوي دعوی داده چې تقليد په بعضې مواضعو کې شرک دي او په بعضې مواضعو کې بدعت دي يا حرام دي نو مونږ دلته په يو څو ورقاتو کې د ټولو نه اول دغه دعوی سره د خپلو دلائلو ذکر کړې ده:

د تقليد تعريف

ثاني مبحث استدلالات من القرآن الكريم

ثالث مبحث استدلالات من الاحاديث النبوية او بيا متعدد دلائل چې په هغې

کې عقلي او نقلي دلائل جمع شوي دي په اثبات د تقليد باندې .

که څوک منصف وي متعصب نه وي هغه يوه ورقه هم هغه ته کفايت کوي چې وي

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

ګوري د اول نه تر آخره پورې هيڅ ګنجائش نشته چې انسان د تقليد نه ووځي او چې کوم خلک ځان ته غير مقلدين وايي نو په هر قدم کې هغوي هم په تقليد کې داخل دي مګر دومره خبره ده چې امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللّٰهُ سره به تعصب لري د هغه له تقليد نه به ووځي او د بل چا په تقليد کې به داخل شوې وي.

بيا آخره کې د مخالف جانب ادله او د هغې مختصر جوابات هغه ما ذکر کړې دي.

اول : تعريف د تقليد :

تقليد څه شي ته وايي، لغتاً تقليد: جعل القلادة في العُنق اچول د هار دي په غاړه کې.

شرعاً اطلاق د تقليد کيږي په چند معانيو باندې: اول اطلاق د تقليد:

حکم والٍ بکون فلان قاضياً في موضع کذا.

يو والي فيصله وکړي چې فلانی په فلاني موضع کې قاضي دي، کذا في جامع الرموز في کتاب القضاء، تقليد په دغه معنی باندې دلته زير بحث نه دي متنازع نه ده.

دويمه شرعي معني د تقليد چې معروفه ده په اصطلاح د شريعت او علماء کې هغه:

العمل بقول الغير من غير حجة.

د بل چا په قول عمل کول دي من غير حجة من غير طلب حجة په غير د طلب د حجت نه د هغه انسان لکه ما خبره وکړه او تاسو بې له حجته قبوله کړه نو دا تقليد زما شو ګويا کې قول زما مو ځان ته په خپله په غاړه کې هار کړو او مراد دلته د قول نه عام دي چې فعل وي که تقرير وي.

نو خلاصه دا چې عمل په قول د غير عمل په فعل د غير عمل په مسئله ثابته بتقرير الغير بدون طلب الحجة دې ته تقليد ويلې شي.

ولذا قيل: ويلې شوې دي په بعضو شروحو د حسامي کې چې نامي ده:

التقليد اتباع الانسان غيره فيما يقول او يفعل معتقداً للحقية.

تقليد څه ته وايي يو انسان د بل انسان اتباع وکړي په هغه څه کې چې هغه يې وايي يا په هغه څه کې چې هغه يې کوي په حال کون دده متبع او مقلد کې چې عقيده لري په حقيت د

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

قول د مقلَد خپل باندې په غير د نظر او استدلالاتو نه.

في الدليل، دليل کې نظر نه اچوي قول يې قبلوي؛

كَأَنَّ هذا المتبع جعل قول الغير او فعله قلادة في عنقه من غير مطالبة دليل.

نو ګويا کې چې دې متبع چې مقلِد دي وګرځوه قول د غير چې مقلَد دي فعل د غير چې مقلَد دي قلادة في عنقه هغه يې په غاړه کې يو هار کړو بغير د مطالبې د دليل نه.

دغه تعريف نامي کړې دي د حسامي شرحې په صفحه ۱۹۰ باندې او هغه مخکې چې کوم تعريف تير شو: العمل بقول الغير من غير حجة کشاف اصطلاحات الفنون جلد ۱ صفحه ۸۴۷ کې کړې دي.

معجم الفلسفي د لغتو کتاب دي جلد ۱ صفحه ۲۹۲ کې د تقليد تعريف په شان د تعريف د نامې کوي چې يعنې د تقليد په تعريف کې اتباع راوړي نو وايي:

التقليد هو اتباع الانسان غيره، تقليد څه ته وايي اتباع د انسان ده غير لره.

فيما يقول او يفعل. په حال کون دده کې چې:

معتقدا الحقية فيه من غير نظر الى دليل.

نو لغوي معنى سره يې رابطه دا شوه چې ګويا کې دې متبِع چې مقلِد دي وګرځوه قول د غير چې مقلَد دي يا فعل د غير چې مقلَد دي قلادة في عنقه، يا اسانه تعبير:

قبول قول الغير بلا حجة ولا دليل.

تقليد څه ته وايي قبلول د قول د غير بغير د حجت او دليل نه خودې ځای کې ګوري دا اهل خصم چې دي اهل حق نه دي متعصبين دي دې لپاره دوي بحث نه کوي چې ځان پرې حق ته ورسوي بس يو ميشن يې روان کړې هغه په تاسو منل غواړي په قبول قول الغير بلا حجة.

دې تعريف باندې يو اعتراض در باندې کوي: او غلط تاويل کوي دلته بلاحجة کې ددې جار او مجرور تعلق ورکوي تر قول الغير پورې نو معنى دا شوه چې تقليد قبلول د قول د غير دي چې دا قول د غير بلا حجته وي نو دا تعصب ددوي دي دغه معنى د تقليد نه ده بلا حجة جار مجرور تعلق تر قول نه دي تر قبول دي قبول د قول د غير قول د غير خو بلا حجته نه

Scanned by CamScanner

وي هغه سره به ډير دلائل وي خو دا قبلول ستا به بلا حجته وي ته به تري استدلالات نه غواړي بدون د استدلال او بدون د حجت د طلب نه تا به هغه قبول كړي وي دغه معنى ده.

نن نه تقريباً شل (٢٠) يا پنځه ويشت (٢٥) كاله وړاندي په مردان كې عبد العزيز نورستاني سره مناظره شوې ده په تقليد باندي په هغې كې دا نورستاني متعصب دا عبارت ويلي دي بلا حجة كې جار او مجرور تعلق تر قول د غير نيسي نو قول د غير بلا دليله دي نو تقليد وايي دې ته چې د ائمه وو سره دلائل نشته او تاسو پسې روانيږ هلته جانب مقابل كې درانه علماء ناست دي.

هغوي ورته وايي دا بې انصافي ستا ده ظلم مه كوه چې د بلا حجة تعلق تر قبول دي مونږ تري دليل نه غواړو دا نه چې هغوي سره دلائل نشته دي زمونږ قبلول بلا دليله دي.

هر كله چې تعريف د تقليد تاسو په دغه حواله د معجم الفلسفي او د نامي په حوالې سره تاسې وپيژندو نو د تقليد په تعريف كې اتباع راغله.

اوس د تقليد د اتباع او د اطاعت ددوي مينځ كې څه فرق شته دي او كه نه اګر كه په اصطلاح عامه كې خو فرق داسې لري چې اطاعت اطاعت الامراء كې مستعمل دي د بادشاه او د حاكم او د امارت اسلامي قانون چې مني نو دې ته مطيع ويلې شي اتباع استعمال شوې ده په دين د محمد مصطفى ﷺ كې او تقليد چې كوم دي دا په فروعي جزئياتو كې دائمه وو د علماو په اقوالو په تسليم كې استعمال شوې دي.

خو ددې دا معنى نه ده چې ګنې د تقليد اطلاق په اتباع نه كيږي او يا به د اتباع اطلاق په اطاعت نه كيږي او يا به د اطاعت اطلاق په اتباع نه كيږي نه په معنى كې ددې هر يو اطلاق په بل كيدې شي دا سره بعيد نه دي.

وهابيان او منكرين د تقليد ابتدائي دعوى كې تاسو سره په دې كې نزاع جوړوي او ته به هم تري دا تپوس كوي چې ستا په نزد باندې مخكې له بحث نه تقليد اتباع او اطاعت الفاظ مترادف قريب المعنى دي او كه نه دا سره متبائنين دي دوي دلته قول دا كوي چې اتباع او تقليد او اطاعت ددوي مينځ كې سره ترادف نشته مساوات نشته يعنې اطلاق د يو په بل نه شي كيدې نو معنى دوي دا كوي چې اتباع ويلې شي تسليم قول الغير مع الدليل ته.

او تقليد ويلې شي تسليم قول الغير بلا دليل ته كه دا قول دي بلا دليله ومنه نو دا

Scanned by CamScanner

تقليد دي او که د چا قول دي مع الدليل ومنه نو دا اتباع ده .

دوي سخت زور په دې خبره لږوي چې د اتباع او تقليد مينځ کې فرق دي چې بيا يې څوک را ګير کړي چې ګوره دې ځای کې دې د دغه عالم خبره منلې تقليد دې وکړو وايي نه ما خو اتباع کړې ده تقليد خو ما نه دي کړي ما خو هغه نه دليل غوښتې دي دليل سره مې د هغه قول منلې دي نو دا اتباع شوه بدون د دليل نه د هغه قول منل دا تقليد شو دا تعريف دوي د ابن قيم د اعلام الموقعين نه نقلوي .

په دغه تعريف کې هم دوي اصول نه لري او خپله هم مقلدين شول پ . ذکر د تعريف کې نه پوهيږم چې دوي ولې ليونې شوې دي چې د تقليد او اتباع په مينځ کې دوي فرق راويستلې دي دا دوي ته نقصان کوي خو په خپل نقصان نه پوهيږي نو چې هر کله دوي د تقليد او اتباع په مينځ کې د مساوات قائل نه شول اطلاق د يو يې په بل جائز و نه ګڼه نو بيا چيلنج ورکړي چې قرآن او حديث کې مونږ ته په تقليد رد و ښايه .

﴿ قَالُوا۟ بَلْ نَتَّبِعُ مَآ أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ ءَابَآءَنَآ ﴾. (سورة البقرة آيت : ۱۷۰)

دا رد کې پيش کوي :

﴿ يَقُولُونَ يَـٰلَيْتَنَآ أَطَعْنَا ٱللَّهَ وَأَطَعْنَا ٱلرَّسُولَا۠ ﴾. (سورة الاحزاب آيت : ٦٦).

دا پيش کوي دوي .

نو څو مره قرآن کريم نه چې دوي رد پيش کوي تقليد باندې هغلته په اتباع د آباوو رد راغلې او دې په ابتداء کې د اتباع او د تقليد په مينځ کې د فرق قائل دي نو رد خو په اتباع راغې په تقليد خو نه دي راغلې او که وايي چې اتباع او تقليد يو شې دي نو ستاسو رسائل مشحون او مملوء دي په دې باندې چې اتباع او تقليد فرق لري نو دا دوي ته نقصان کوي خو احمقان سره را غونډ شوې په خپله ګټه نه پوهيږي د ابن قيم تعريف صحيح دي : تسليم قول د غير بلا دليله دا تقليد دي او مع الدليل اتباع ده .

خو اطلاق د تقليد په اتباع کيږي او د اتباع په تقليد کيږي په خارج کې د دې اطلاق په يو بل کيدې شي کومو اعرابو چې ايمان راوړې دي د نبي عَلَيْهِ ٱلسَّلَامُ نه يې طلب د معجزې کړې په طبق نبوت کې هغه ته متبع ويلې کيږي او کومو صحابه وو چې د نبي عَلَيْهِ ٱلسَّلَامُ قول منلې بدون د معجزې نه بدون د طلب د دليل نه دا ټولو ته مقلدين ويل کيږي .

Scanned by CamScanner

هر کله چې صحابه ټول مقلدين شول مونږ او تاسې به د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ قول منو تسليمه وو به يې مع الدليل که بدون د دليل نه بدون د دليل نه قول الرسول مونږ ته بدون د دليل نه قبول دي او تسليم د قول د غير بلا حجة تقليد دي کنه نو مونږ ټول مقلدين د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ شو او حال دا چې د غه تقليد ته اتباع وويلې شوه قرآن عظيم الشان کې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ اطاعت د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ اتباع د اتباع او اطاعت الفاظ استعمال شوې دي نو د اتباع او اطاعت اطلاق په تقليد باندې کيږي د تقليد اطلاق په اتباع باندې کيږي کله چې دې بلا دليله تسليمي وکړي.

او که چرته دې مع الدليل دي تسليمي وکړه نو بيا ورته اتباع ويل کيږي او تقليد ورته نه شي ويل کيدې تاسو ته به دا راشي چې کوم خلک د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ اقوال بدون د دليل تسليموي دا مقلدين دي په دوي باندې اطلاق د تقليد کيدې شي.

المبحث الأول : الاستدلالات من القرآن الكريم :

منکرينو د تقليد عوامو ته او خواصو طالبانو ته په ذهن کې يو تشويش اچولې دي دوي داسې يو نظر ورکړې دي چې دا تقليد د ائمه وو ګنې داد قرآن او سنت نه خارج يو ثالث څيز دي او داسې يو نظريې ورکړې دي چې مقلدين د قرآن او سنت په مقابله کې قول د امام ته ترجيح ورکوي نو دا خو افتراء د دوي ده په ټولو اصولو د مقلدينو باندې زمونږ اصول دا خبره کوي چې ادله د شرعې څلور دي اول دليل مونږ کتاب الله ګڼو مونږ د کتاب الله مقابله کې سنت هم حجت نه ګڼو او ترجيح کتاب الله ته ورکوو.

دويم دليل زمونږ سنت رسول دي دريم دليل زمونږ اجماع ده څلورم دليل قياس د مجتهد دي هلته مونږ په اصولو کې وايو چې هغه قياس دليل دي چې د هغې استناد دې ثلاثه وو اصولو ته شوې وي هغه قياس مونږ منو چې کوم د کتاب الله نه وي اصل د هغې سنت رسول نه وي اجماع امت نه وي دا زمونږ ټول اصول په دې باندې قائل دي.

نو دا محض افتراء ده په مونږ باندې چې مقلدين هغه خلک دي چې قول د امام خپل په مقابله د کتاب الله او سنت رسول کې مقدم ګڼي کوم ځای کې مونږ مقدم ګڼلې دي که په کوم څه باندې څوک اعتراض لري نو مونږ سره دې کيني د هغې به ان شاء الله جواب واوري چې مونږ د خپل امام قول د قرآن کريم مطابق درته پيش کړو مخالف نشته کوم ځای کې امام صاحب

Scanned by CamScanner

د قرآن او سنت مخالفت کړي دي؟ دا د تقلید تعریف وه چې ذکر شو.

دا چې تقلید په کومو مسائلو کې ګنجائش لري او کومو کې نه لري:

نو یو مسائل منصوصه دي بل مسائل غیر منصوصه دي هر چې مسائل منصوص دي هغه بیا په دوه (۲) قسمه دي: متعارضه بل غیر متعارضه.

خامخا به تقلید کوي کنه هلته آحادیث متضاد راغلي لکه مسئله د رفع الیدین دا منصوصي ده نص وارد دي په مسئله د رفع الیدین کې چا قیاس پسې ذهاب نه دي کړي او نه دلته قیاس دخل لري او نه په عقل دا مسئلې ثابتیږي که څوک امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ پسې ځي نصوص په آحادیثو کې لري که څوک امام شافعي رَحِمَهُ اللهُ پسې ځي هم نصوص په آحادیثو کې لري نو دا مسئله منصوصي ده خو متعارضه ده یو اځې د ابن مسعود او د ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا د روایتینو تعارض نه دي.

د ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په خپل روایت او عمل کې تعارض دي نو دا مسئله منصوصي ده خو متعارضه ده د رفع د تعارض لپاره لابد من التقلید د چا قول به مني چې تا ته دلته تعارض ختم کړي او یوه لاره در وښایي دا مسئله منصوصه متعارضه شوه.

بله مسئله منصوصه غیر متعارضه ده او دا په دوه قسمه ده یو هغه منصوصه غیر متعارض ده چې محتمل د احتمالاتو شتې وو نه وي.

بله هغه مسئله منصوصه غیر متعارضه ده چې په هغې کې احتمالات شتې وي.

مسئله منصوصه غیر متعارضه محتمله د احتمالات شتې وو په هغې کې د رفعې د احتمالاتو لپاره او د تعیین د احتمال لپاره لا بد من التقلید تعارض نه وي په کې یو متن راغلي وي په هغه متن کې اختلاف وي او احتمال د ډیرو معانیو لري که یوه معنی اخلي یوه مسئله راوځي او که بله معنی اخلي بله مسئله راوځي دلته د رفع د احتمالاتو لپاره او د تعین د احتمال واحد لپاره لا بد من التقلید.

یو قسم منصوص پاتې شو چې منصوصه وي غیر متعارضه وي محتمل د احتمالاتو شتې وو نه وي هغلته بیا د تقلید ګنجائش نشته دي مثلاً پنځه مونځونه فرض دي په دې کې که تا ته د امام قول وي که نه وي تا ته طبقه عن طبقه په تواتر پاتې ده چې هغه فرضي مونځونه د ورځې پنځه دي او په دغه دغه اوقاتو باندي دي په دې کې هیڅ نزاع نشته ده یو

Scanned by CamScanner

روایت هم څوک متعارض نه شي پیش کولې چې مونځونه شپږ دي او چې کوم وارد دي په هغې کې هم څه نزاع نشته البته په تعیین د اوقاتو کې مسئله منصوصي ده مسئله غیر متعارضه ده خو محتمله د احتمالاتو شتی وو ده هغه امامت د جبرائیل عَلَیْهِ السَّلَام دا یو حدیث چې وګوري نو تاته خپله په اوقاتو کې اختلاف ښکاره کیږي ولې د مازیګر مونځ یې وکړو په هغه وخت باندې چې پرون یې په کې د ماسپخین مونځ کړې وه داد حدیث الفاظ دي.

او بل روایت کې دا راځي د ماسپخین مونځ یې په دویمه ورځ په هغه وخت کې وکړو چې پرون یې په کې د مازیګر اول مونځ کړې وه په دې د چا قول دي چې د ماسپښین او د مازیګر په مینځ کې تداخل دي او داسې یو وخت ده چې دواړه په کې کیږي.

داد چا مذهب دي داد هیچا رایه هم نه ده د اهل حدیثو هم دا رایه نشته دي نو حدیث صحیحه د امامت د جبرائیل عَلَیْهِ السَّلَام چې د نبي عَلَیْهِ السَّلَام اول او آخر مونځونه ورته ښایي چې دې مینځ کې تا ته وخت دي الفاظ یې دغه دي چې د ماسپښین مونځ یې په دویمه ورځ په هغه وخت کې وکړو چې په کوم وخت یې پرون د مازیګر مونځ کړې وه.

نو پرون د مازیګر مونځ شوې وه مثل اول ختم وه مثل ثاني شروع وه صباته یې د ماسپښین مونځ په دغه وخت کې وکړو نو د ماسپښین وخت مثل ثاني ته اوږد شو کنه د امام ابو حنیفه رَحِمَهُ الله مذهب ترې ثابت شو چې مثل ثاني د ظهر نه دي لیکن هغه بل جانب چې استدلالات ترې کوي هغه یې د پروني امامت نه کوي همدې حدیث نه یې کوي چې پرون یې دې وخت کې د مازدیګر مونځ کړي چې د مازدیګر یې وکړو خو مثل ثاني مازدیګر شو کنه.

نو ګوري دا تعارض نه دي یو شان حدیث دي لیکن محتمل د احتمالات شتی وو دي د رفع د احتمالاتو لپاره او د تعین د احتمال لپاره لابد من التقلید.

خلاصه دا شوه مسئله منصوص مسئله غیر منصوص مسئله منصوص متعارض غیر متعارضه مسئله غیر متعارضه محتمل د احتمالاتو او محتمل د احتمالاتو نه وي کومه چې منصوص وي غیر متعارضه وي محتمل د احتمالاتو نه وي تقلید جائز نه دي بیا کومه چې منصوص وي غیر متعارض وي محتمل د احتمالاتو وي دلته تعین د احتمال لپاره لابد من التقلید.

التقلید تقلید نه لابدي ده کومه چې منصوص وي خو متعارض وي لا بد من التقلید.

Scanned by CamScanner

او څه مسائل غیر منصوصي دي هر چې مسائل غیر منصوصي دي هلته بیا لا بد من التقلید مطلقاً نص نشته څه به کوي هغه مسئله کې جزیه تاته راپیښنه شي او نص کتاب الله کې او سنت رسول کې نه وي نو خود بخود به په هغه مسائلو کې د چا قول پسې ځي په هغې کې به هم اقوال د عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وغیره راشي یا د نبي اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بذات خود خپل اقوال به راشي چې کوم یو ځای کې تاسو کتاب الله او سنت رسول نه وي نو هلته تاسو لاړ شي په کوم چې فیصله صالحینو کړې وي که هغې کې نه وي :

فاجتهد برأيك ، په خپله رایه دې اجتهاد وکړي خو دا خطاب مجتهد ته وه کوم ته چې قوه د اجتهاد نشته خپله د مجتهد قول پسې ذهاب وکړه .

شیخ حسن جان صاحب – نور الله مرقده – به کله غصه شو ویل به یې چې هغه احمق انسان چې هغه نصوصو کې تعارض نه لا خبر نه دي چې ګڼې نصوص هم متعارض دي یو خو عوام دي عوامو ته خو چې دا نظر ورکړې شي چې کتاب الله او سنت رسول شته امام ته څه ضرورت دي نو هغوي وایي چې ریښتیا وایي کنه قرآن او سنت چې وي بیا امام صاحب ته په کې څه ضرورت دي نو جاهلان خو پوهیږي نه چې آحادیثو کې تعارض دي .

یو اځې بخاري شریف کې په سلګونو تعارضات دي یو ځای کې یو روایت دي بل ځای کې بل روایت راغلي دي عوام خو ددې نه خبر نه دي لا علمه دي هر چې علماء او طلباء دي شیخ حسن صاحب رَحِمَهُ اللهُ به غصه شو چې دا وهابي کیږي دا لوي احمق وي دې واي بنه پوهیږي چې په روایاتو کې تعارض شته دي او دې دغې تعارض د دفعې لپاره د چا قول ته ضرورت دي نو بیا د امام صاحب سره څه تعصب را اخیستي چې دا مذهب پریږدي او په بل کې داخلیږي یو کې خو به خامخا ننوځي چې رفع د تعارض کوي .

اول دلیل چې مونږ پیش کوو دې کې به د اهل حدیثو اصل مات شي زمونږ اصل څه دي چې ادله څو دي اربعة څلور دي او ددوي اصل دي چې ادله دوه دي کتاب الله سنت رسول دي نه اخوا دوي دلائل نه مني چې کله دې د سنت رسول نه اخوا یو دلیل هم پیدا کړو بس په دوي رد راغلو خود بخود مثلاً نبي اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ امر وکړو چې تاسو ما نه بعد په صدیق اکبر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پسې اقتداء وکړي ما نه بعد تاسو عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پسې اقتداء وکړي .

Scanned by CamScanner

تاسو دده متبعين شي دا خود بخود په اهل حديثو رد دي ځکه هغوي وايي ادله دوه (۲) دي چې دوه (۲) دي قول د صديق اكبر رضي الله عنه او قول د عمر فاروق رضي الله عنه په سنت رسول کې نه دي داخل دا خود بخود په هغوي باندې رد دي.

سورة نساء آيت نمبر :۵۹ :

دا فرق بايد هم ښکاره وي چې زمونږ ځومره استدلالات وي اکثر أمصدر به وي په يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ باندې او يا به هغه حال د بيان د مؤمنينو وي.

او ددوي چې څومره استدلالات راځي وي ګوري دا به د مکې معظمې د مشرکينو باره کې نازل شده ايات پيش کوي يا به يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْاْ إِلَى كَلَمَةٍ سَوَاء بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ، نو په ستر ګو روند شي يا اهل الكتاب وايي يا اهل پشاور خو نه وايي يا اهل افغان خو نه وايي نو دا يا اهل الكتاب باندې به مصدر وي.

نو چونکې دوي خوارج دي آيتونه نازل شده په حق د کفارو کې په مؤمن چسپانوي نو دوي اوسه پورې د اهل کتابو او د يهودو او د عيسويانو او د مشرکينو باره کې نازل شده آيات او هغه چې يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ باندې خطاب وي هغه نه شي بيلولې.

زمونږ دلائلو ته ګورئ په يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ سره به خطاب کوي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ﴾ اې د ايمان والو.

﴿أَطِيعُواْ اللّهَ﴾ اطاعت وکړي د خداي تعالى، اطاعت الله څه شي دي اطاعت د کتاب الله دي.

﴿وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ﴾ او اطاعت وکړي د رسول اکرم صلى الله عليه وسلم، اطاعت الرسول څه شي دي هغه اطاعت د سنتو د هغه دي.

﴿وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ﴾ اطاعت وکړي د أُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ ستاسې نه.

د معروفو صحابه کرامو په نزد باندې مراد د اولى الامر نه فقهاء دي اطاعت وکړي د أُوْلِي الأَمْرِ د خاوندانو د فقه، مِنكُمْ ستاسې نه.

Scanned by CamScanner

دلته يو تفسير د عبد الله ابن عباس رضي الله عنه دي او بل تفسير دي د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه ، حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي أُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ دا نازل په حق د امراء د سراياوو كې دي د يو سړي او د يو كنډك د امير او د يو قومندان متعلق چې تاسو جهاد كې د قومندان خبره ومنئ ، دا تفسير د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه دي .

تفسير د عبد الله ابن عباس رضي الله عنهما دا دی :

أُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ أولى الفقه منكم اولى العلم منكم .

تاسو كې چې علماء دي فقهاء دي د هغوي اطاعت وكړئ .

نو اوس چې ته دا دليل پيش كوې ضرور درته د حضرت ابوهريره رضي الله عنه هغه تفسير مقابل كې پيش كوي چې دا خو امراء د سراياوو يا دوي حكماء يا دوي امارت اسلامي يا دوي دا عالم ار فقيه نه يا دوي .

نو لنډ جواب به دا وي چې آيا تفسير د حضرت ابوهريره رضي الله عنه په مقابل د تفسير د عبد الله ابن عباس رضي الله عنهما كې څه مثابت او منزلت لري انصاف په كار دي په صحابه كرامو كې د هر چا خپله رتبه ده د حضرت ابوهريره رضي الله عنه تفسير په مقابله د تفسير د عبد الله ابن عباس رضي الله عنهما كې به څومره اهميت ولري .

هغه خو رئيس المفسرين في التفسير دي په تفسير كې د حضرت عبد الله ابن عباس رضي الله عنهما تفسير چې متعارض راشي د تفسير د حضرت عبد الله ابن مسعود او د ابن عمر او د حضرت عبد الله ابن الزبير د ابوموسى الاشعري او د ابوسعيد الخدري رضي الله عنهم دې ټولو نه مقدم دي سواد خلفاء اربعه وو نه چې هغوي ته امت مسلمه په يو ځانته عقيده قائل دي ګڼي داسې علماء شته چې په تفسير كې قول د حضرت عبد الله ابن عباس رضي الله عنه په خلفاء هم مقدم ګڼي نو په تفسير كې عبد الله ابن عباس رضي الله عنه امتيازي شان لري .

قول د حضرت ابوهريره رضي الله عنه د ده مقابله او معارضه نه شي كولې صحيح دي هلته هم حديث راغې روايت موقوف راغې دلته هم ترجمه موقوفه ثابته شوه اوس دا دواړه ته په معارضه كړه نو معارضه كې تفسير د حضرت ابوهريرة رضي الله عنه د تفسير د ابن عباس رضي الله عنه نه شي كولې دا چې مونږ وايو مراد د اولى الامر نه فقهاء دي علماء دي تفسير الدر المنثور

Scanned by CamScanner

جلد ۴ صفحه ۵۰۴ سیوطي رَحِمَهُ اللَّهُ فرمايي :

وأخرج ابن جرير و ابن المنذر و ابن أبي حاتم والحاكم عن ابن عباس في قوله : وَأُوْلِي الْأَمْرِ مِنكُمْ يعني اهل الفقه والدين و اهل طاعة الله الذين يُعلمون الناس معاني دينهم .

هغه چې خلکو ته د دين معاني ښايي .

ويأمرونهم بالمعروف وينهونهم عن المنكر فأوجب الله .

بس واجب کړو خدای تعالی .

طاعتهم على العباد . د فقهاء علماء طاعت خدای تعالی لازم کړو په عبادو باندې دا مونږ چې تقليد ته واجب وايو نو دا دغه ځای نه چې ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لفظ د وجوب استعمال کړي .

ما يو کس ته دا آيت پیش کړي وه عالم وه نو ما ته يې وويل چې بيا په اطيعوا امر متوجه اولى الامر ته شو نو امر د وجوب تقاضا کوي بيا خو د قرآن کريم نه چې امر ثابت شي بيا خو تقليد فرض شو ته خو ورته فرض نه وايي واجب ورته وايي نو ما وويل چې زه واجب ورته ځکه وايم چې دې کې د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ تفسير منقول دي نو شبه راغله که د حضرت ابو هريره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ تفسير دلته نه وايي چې امراء د سرايا و مراد دي نو دا به فرض وايي بيا منکر به يې کافر وايي خو چونکې دلته شبه راغله .

هغه مخکې چې استدلالات تقسيم شوې وو څلورو انواعو لره يو دليل وي **قطعي الثبوت قطعي الدلالة** نو هغه په صورت د امر کې افاده د فرضو ورکوي او په صورت د نهي کې افاده د حرمت ورکوي .

دويم دليل دي **ظني الثبوت ظني الدلالة** هغه په صورت د امر کې ندب راولي او په صورت د نهي کې کراهيت راولي .

دريم دليل دي **قطعي الثبوت ظني الدلالة** او څلورم **ظني الثبوت قطعي الدلالة** دا دواړه په صورت د امر کې افاده د وجوب ورکوي په صورت د نهي کې کراهيت تحريمي راولي دا اصول دي زمونږ دا دليل دلته قطعي الثبوت دي کوندې ايت من القرآن **قطعي الثبوت** دي

Scanned by CamScanner

خو ليكن ظني الدلالة دي دلالت يې په ثبوت د تقليد باندې ظني دي قطعي نه دي ولې څكه دلته تفسير د حضرت ابوهريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ موجود دي نو شبه راغله چې هغه معنى اوس دلته مراد شوه او كه فقهاء مراد دي شبه راغله.

نو دليل قطعي الثبوت او ظني الدلالة په موضوع ستا باندې هغه په صورت د امر كې افاده د وجوب كوي نو اطيعوا امر راغلې افاده د وجوب د تقليد يې وكړو او د عالم او فقيه خبره منل دغې ته تقليد وايي تقليد د علماو خبره منل.

حضرت عبد الله ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په دغه معنى كې متفرد نه دي ده سره صحابه كرام او تابعينو كې چې كوم عمده دي كوم فقهاء دي كوم مشهور في التفسير دي هغه ټول تابعين ده سره ملګرې دي چې مراد له اولى الامر نه دي مقام كې امراء د سرايا و نه دي بلكې فقهاء مراد دي.

په دغه مذكوره صفحه باندې د حضرت جابر بن عبد الله رَضِيَ اللهُ عَنْهُ روايت منقول دي:

واخرج ابن ابي شيبة وعبد بن حميد والحكيم الترمذي في نوادر الاصول وابن جرير وابن المنذر وابن ابي حاتم والحاكم وصححه عن جابر بن عبد الله في قوله واولى الامر منكم قال أولي الفقه وأولي الخير.

خاوندان د فقه ستاسې چې دي د هغې اطاعت وكړي.

دريم امام مجاهد تابعينو كې معروف في التفسير تفسير ابن جرير الطبري جلد ۷ صفحه ۱۷۹:

حدثني سفيان بن وكيع قال حدثنا ابي عن علي بن صالح عن عبد الله بن محمد بن عقيل عن جابر بن عبد الله قال حدثنا جابر بن نوح عن الاعمش عن مجاهد في قوله أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ قال اولى الفقه منكم.

خاوندان د فقهې ستاسو كې.

تفسير ابن جرير الطبري جلد ۷ صفحه ۱۸۰:

Scanned by CamScanner

حدثني محمد بن عمرو قال حدثنا ابو عاصم عن عيسى عن بن ابي نجيح واولى الامر منكم قال اولي الفقه في الدين والعقل .

خاوندان د عقل او فقه مراد دي د هغوي اطاعت وكړي .

پنځم : عطاء بن السائب رضي الله عنه فرمايي چې مراد ترې نه فقهاء دي :

حدثني يعقوب بن ابراهيم قال حدثنا هشيم قال اخبرنا عبد الملك عن عطاء بن عبد الملك السائب في قوله أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ قال اولى العلم والفقه.

دارنګې د عطاء بن ابي رباح هغه هم رايه داده چې مراد ترې فقهاء دي تفسير الطبري جلد ۷ صفحه ۱۸۱ :

حدثني المثنى قال حدثنا عمرو بن عون قال حدثنا هشيم عن عبد الملك عن عطاء واولى الامر منكم قال الفقهاءُ والعلماءُ .

دارنګې د حسن بصري رحمه الله رايه داده چې مراد ترې نه علماء دي .

حدثنا الحسن بن يحيى قال اخبرنا عبد الرزاق قال اخبرنا معمر عن الحسن في قوله وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ قال هم العلماء .

دارنګې ابو العالية رحمه الله فرمايي چې مراد ترې نه علماء دي :

حدثني المثنى قال حدثنا اسحاق قال حدثنا ابن ابي جعفر عن ابيه عن الربيع عن ابي العالية في قوله وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ قال هم اهل العلم .

ابي العالية حسن بصري عطاء ابن ابي رباح عطاء ابن السائب ابن ابي نجيح امام مجاهد عبد الله بن عباس رضوان الله عليهم اجمعين ددوي ټولو دا رايه ده چې مراد د اولى الامر نه فقهاء دي دا په دوه (۲) طريقو په دوي رد شو دوي وايي : اہل حدیث کے دو اصول کتاب اللہ اور سنت رسول ، نو رد يې وکړو وروباندې چې دريم هم پيدا شو اطيعوا الله واطيعوا الرسول دا ستا خبره کے دو اصول په کار دا وه چې اولى الامر يې بيا نه وي ذکر کړې بس خبره به خلاصه وه دا چې رب کريم اطاعت د اولى الامر ذکر کوي دا ددوي د بنيادي اصل بطلان کوي چې ادله

Scanned by CamScanner

دوه نه دي دریم هم پیدا شو چې هغه قول د فقیه منل دي.

إیرادات مع الجوابات :

اول اعتراض دربانديز دا کوي چې مراد د اولي الامر نه دلته أمراء د سرایا وو دي د هغې جواب ذکر شو د ابن عباس او د تابعینو په اقوالو کې چې قول د ابوهریرة رضي الله عنه په مقابله د قول د ابن عباس رضي الله عنه څو مره اهمیت لري هغه دې وهابیان خپل ګریوان کې سر ښکته کړي او فیصله دې خپله وکړي.

دویم اعتراض دا کوي چې واولي الامر منکم اولي الامر دا جمع ده اولوا جمع د ذو ده کنه من غیر لفظ نو اطاعت الله اطاعت الرسول اطاعت د علماء نو وایي دا خو د اجماع منل شو دا وهابیان خپلو کې هم سره وران دي د پنجاب وهابیان ډیر متشدد دي هغوي اہل حدیث کے دو اصول کتاب الله اور سنت رسول چغې وهي دوي هم په خوله دا چغې وهي خو چې راتینګ یې کړي نو اجماع بیا مني وایي دا خو اجماع ده او اجماع مونږ منو اولي الامر علماء په یوه خبره راغونډ شول منه یې.

نو د هغې جواب به داسې کوي چې دلته اطیعوا جمع راغلې ده و اولي الامر دا هم جمع راغلې او جمع مقابل د جمع کې تقسیم د احادو په احادو قبلوي دا یوه معقوله قاعده ده نو معنی دا شوه چې اطاعت وکړي هریو د یو فقیه داسې نه شي کیدې چې ته به راځې د ټولو فقهاو اطاعت به کوي د فقهاو عبارات به متضاد وي څنګه به اطاعت کوي یو به په خوب اودس ماتوي بل به یې نه ماتوي دغه وخت کې به څه کوي یو به په وینه اودس ماتوي بل به یې نه ماتوي نو بیا به په اوړي کې یو مذهب ته ځې او په ژمي کې به بل مذهب ته ځې.

چې اوبه بنې لګیږي بیا به په وینه اودس مات وي حنفي به وي او چې ژمې شي بیا به اودس نه یې مات کنه بیا به شافعي یې بیرته ته خو د هوا او د خیټې متبع شوې ته خو د دلیل متبع نه شوې او نه د رایي نو جمع په مقابل د جمعې کې تقسیم د احادو په احادو قبلوي هریو د یو فقیه ومني دغه یې نچوړ دی د ټولو نه منلې کیږي د هغوي اقوال متضاد دي.

یو وخت د بحث په تیم کې ما ددوي یو ملا ته ویلې وه ما ته یې وویل، چې دا جوړ شوې قواعد دي دا مونږ نه شو منلې چې جمع مقابل د جمعې کې تقسیم د احادو په احادو قبلوي

Scanned by CamScanner

ما وويل دا به ته خپله مني ځنګه يې نه شي منلې چې ژاړي او که خاندې دا به ته مني وايي دا خو خلکو جوړ کړې دي دا په کوم ځای کې راغلي چې جمعه مقابل د جمعې کې تقسيم د احادو په احادو قبلوي.

ما ورته وويل : وامسحوا برؤسكم ، امر راغلی دی د سر مسحه فرض ده وايي هاو ما ورته وويل دليل راته پيش کړه وايي : وامسحوا برؤسكم ، ما وويل رؤس جمع ده اقل د جمعې دري دي هريو اودس والا به دري درې (٣) سره مسحه کوي هله به يې اودس صحيح کيږي ځکه جمع راغله دلته چې په ما اعتراض کوي چې جمع راغله د يو فقيه قول ترې نه ثابتيږي ټول فقهاء به مني لا اقل دري خو به مني اګر که مونږ دري منلې دي امام ابو حنيفة رَحِمَهُ اللَّهُ امام ابي يوسف امام محمد رَحِمَهُمَا اللَّهُ زمونږ مذهب جوړ دوي نه دي کنه.

خو هسې دوې ته تحقيقي جواب دادی چې دا جمع مقابل د جمعې کې ده تقسيم د آحادو په آحادو باندې نو دليل يې وامسحوا پيش کړو ما وويل چې وامسحوا برؤسکم کې رؤس جمع ده او ته جمع مقابل د جمعې کې تقسيم د آحادو په آحادو قبلوي دا قاعده مني نه چې مني يې نه هريو سرې به درې دري سره مسحه کوي نص دا ثابتوي بيا غلي شو.

نو خپله دې ته جوړ شو چې جمع مقابل د جمع کې تقسيم د آحادو په آحادو قبلوي هر سرې يو سر مسحه کړي دلته هم اطيعوا جمع ده اولي الامر جمع ده جمع مقابل د جمع کې تقسيم د آحادو په احادو قبلوي هريو ديو فقيه خبره ومني دا دويم اعتراض وه ددوي دې ځای باندې.

دريم اعتراض دادی چې وګوره اطيعوا اطيعوا هلته ذکر د اطيعوا مکرر اولي الامر منکم دلته اطاعت نه دي راغلې چې نه دي راغلې نو معنی دا شوه چې د فقيه هره خبره نه شي منلې بلکې ته به په کې سوچ کوي چې کومه خبره موافق وي د کتاب الله او سنت رسول سره قبلوي به يې کنه رد وي به يې نو چې ورته وايي څه نه پته لګي وايي دلته يې اطيعوا مکرر نه کړو کنه دا خو د قرآن عظيم الشان طرز او طريق دي بليغ او فصيح کلام دي درې ځل چې اطيعوا مکرر شوې واي په ژبه به څومره درون لګيدې لکه اطيعوا الله و اطيعوا الرسول واطيعوا اولي الامر منكم دا خو به تکرير وه له دغه تکرير نه ځان ساتلی شوی دی او هغه واو د عطف لپاره دی

Scanned by CamScanner

او عطف هم ددې لپاره دي چې اولی الامر دلته منصوب ولې دي دا په الرسول عطف دي چې عطف شو نو عامل د الرسول په ده کې عامل شو کنه اطیعوا الرسول واطیعوا اولی الامر که.

او که ته داسې ترک د لفظ د اطیعوا نه استدلال په دې باندې کوې چې د اولی الامر هره خبره به منل نه وي قرآن عظیم الشان کې دوه ځایه د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ متعلق دا راغلي اطیعوا الله والرسول لفظ د اطیعوا په الرسول کې ترک شوې دي نو اوس به دا معنی وي چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به هره خبره نه منو سوچ به کوو په کې چې کومه سمه وي منو به یې او چې کومه سمه نه وي بیا به یې نه منو.

د ترک د اطیعوا نه چې دا استدلال کوې نو هلته په والرسول کې هم ترک د اطیعوا راغلې دي کنه هم دا به وایې چې والرسول عطف دي په الله باندې هغه معمول منصوب د اطیعوا دي دلته اطیعوا مکرر دي ددې خبرې ایجاد ورته رستمي کړي هغه دوي کې دوه درې تکي مُلا دي چې گوره دا اطیعوا راغلي نو دا دریم اعتراض شو.

څلورم اعتراض دادی وایي دا وروستو آیت په تاسو باندې رد کوي فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ که په جگړه شوې په څه شي کې فَرُدُّوهُ رد کړي مسئله متنازع فیها شي متنازع فیه إِلَى اللَّهِ الی کتاب الله وَالرَّسُولِ الی سنة رسول إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا.

وایي دا آیت خو ثابتوي چې مسئله لانجه منه به کتاب الله او سنت رسول ته ردوي دا خویې نه دي ویلې چې فقه ته به یې رد کړي اولی الامر ته به یې رد کړې وایي دا روستي ایت خپله په تاسو رد دي.

نو جواب به دا وي چې يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ اطیعوا الله واطیعوا الرسول واولی الامر منکم دا خطاب عام دي چا ته یا ایها الذین آمنوا ته چې په چا د ایمان اطلاق کیږي هغه ټولو ته دا خطاب دي او که ته وایې چې مقلد خو د امام خبره مني قرآن او سنت باندې استدلال نه شي ولې نه شي دا خبره غلطه مشهوره شوې ده مسئله چې منصوصي وي غیر متنازعه وي محتمله د احتمالاتو نه وي دا په سونو مسائل دي هغې

Scanned by CamScanner

کې خو هر سړي کولې شي چې کتاب الله نه اخذ وکړي زه مؤمن يمه مقلد يمه ته مؤمن يې مقلد يې په مسئله منصوصي غير متعارضه کې ته نص نه اخذ کولې شي کنه دا مونږ مقلدين يو څومره ځايونو کې مونږ په توسل او په دې مسائلو کې اخذ کوو په تبرک کې يې کوو.

دا او سه پورې مونږ چې دلائل وايو مقلدين يو کتاب الله او سنت رسول نه اخذ کوو ولې کوو ځکه يې کوو دا مسئله د ائمه وو مينځ کې اختلافي نه وي اتفاقي مسئله وي نصوص وربانديې وي تقليد ته ګنجائش په کې نشته نو دلته خطاب عام دي چې په چا د ايمان اطلاق کيږي نو تر دې ځای پورې چې اولی الامر منکم اطاعت د فقهاو به کوي.

چې کوم سړي اطاعت د فقهاو نه کوي او اطاعت د فقيه ته شرک او ناروا وايي د قرآن کريم دې نص نه انکار دي پاتې شو **فان تنازعتم** دلته بل خطاب راغې ګوري **يا ايها الذين امنوا** دا يو خطاب دي **فان تنازعتم** که تاسو په جګړه شوې دا تاسو کې خطاب دوي وايي چې **يا ايها الذين آمنوا** نه دي ای مؤمنانو که په جګړه شوي نه تفسير ته لاړ شه ځان په خبره پوه کړه د قرآن کريم غلطې ترجمې مه کوي **فان تنازعتم** دا خطاب دي **اولی الامر** ته فقهاء مجتهدينو ته دا خطاب دي د **اولی الامر منکم** خطاب عام د مؤمنينو وه او س دې ځای پورې خطاب خلاص شو.

فان تنازعتم أي **اولی الامر** ای فقهاء ای مجتهدينو که د تاسو په يوه مسئله کې لانجه راغله **فردوه الی الله والرسول** تاسو به بيا مسئله کوم ځای نه را اخلې فقهاء مجتهدينو تاسو به يې بيا کتاب الله او سنت رسول ته ردوي.

نو دا خطاب مجتهدينو ته دي مقلد او عامو مسلمانانو ته نه دي دليل په دې باندې هيڅ دليل ته ضرورت نشته د عقل په لحاظ سره **تکليف بما لا يطاق** چې کوم دي دا ظلم دي عدل نه دي خالق داسې نه کوي چې څوک د يو شي طاقت نه لري او هغه يې مکلف کړي دا خو عدل نه دي دا خو ظلم دي اله العالمين **تکليف بما لا يطاق** نه کوي.

عام عباد مثال په طور زه تاسو ناستو طالبانو کې يو کثر طالب پاڅوم نو چې پاڅيده دا به په **يا ايها الذين آمنوا** کې داخل وي او که نه به وي داخل دې کنه که ته وايې چې ان

Scanned by CamScanner

تنازعتم دا خطاب چا ته دي یا ایها الذین آمنوا ته دي اوس معنی دا شوه چې ای فلانیه تاته چې مسئله پیښه شوه رد یې کړه کتاب الله او سنت رسول ته نو دا اوس مسئله سنت رسول ته رد ولې شي دده په وس کې ده دا خبره دا خو کشر طالب ده کنه تکلیف بما لا یطاق خالق کوي چې دده وس نه کیږي او خالق ورته وایي چې وي کړه.

یو عام سړي چې بازار کې سبزي خرڅوي یا نور څه کار کوي نو یا ایها الذین امنوا کې داخل دي که نه دي داخل دي کنه فردوه الی الله والرسول تماتر چې خرڅوي هغه هم رد د مسئلې کتاب الله او سنت رسول ته کولې شي د عقل په لحاظ باندې دا خو تکلیف بما لا یطاق دي دا په کروړونو عام جاهل خلک چې بې علمه دي دوي د مسئلې رد کتاب الله او سنت الرسول ته څنګه وکړي.

دا زمونږ حنفیان په ځای پریږده ددوي وهابیان خو تپول په تپوله ملایان نه دي کنه کله هم چې مباحثه او مناظره وه نو پنځه به ملایان ناست وي پنځوس به عام وهابیان ناست وي چې دې ځای ته راورسیده دا ملا به په ځای پریږدي او امي به د غوږ نه راونیسي یو مسئله به ورته د طلاق او عتاق مخې ته واچوي وایي دا لږ کتاب الله ته رد کړه دا سنت رسول ته رد کړه چې دا څنګه ردیږي ردولې شي نه شي ردولې تکلیف بما لا یطاق خالق کوي نه دا واضح دلیل ددې خبرې دي چې دا خطاب اولی الامر ته دي ای فقهاء مجتهدینو تاسو مسئله بیا رد کتاب الله او سنت رسول ته کړي دوي د قرآن کریم معنوي تحریف کوي په هر ځای کې کړي دي چونکې په نحو صرف باندې پوهیږي نه د خطاباتو د ضمیر په ارجاع پوهیږي هم نه او د ځان نه یې راجع کوي چې چا ته یې راجع کړو یو مشن روان دي.

زما دغه تاویل تفسیر جصاص کړي دې احکام القرآن للجصاص جلد ۳ صفحه ۱۷۷ کې مذکور دي:

فان تنازعتم في شيء فردوه الی الله والرسول یدل علی ان اولی الامر هم الفقهاء.

اولی الامر فقهاء دي وایي دا بل دلیل شو په دې د ابن عباس رضي الله عنه د ترجمې تائید پیش کوي که مراد له دې نه امراء د سرایا او وایي اکثرا قومندان د جهاد امي سړي وي د وخت

Scanned by CamScanner

واليان او ګورنران علماء نه وي رد الی کتاب الله او سنت رسول باندې نه پوهيږي نو که مراد له اولی الامر نه اُمراءِ د سراياوو واخلي نو هغوي ته بيا د ان تنازعتم خطاب څنګه متوجه کوي چې امي قومندانانو تاسو مسئله قران او سنت ته راجع کړي هغوي چيرته راجع کولې شي .

او که ته ترې فقهاء واخلي مجتهدين واخلي په رد پوهيږي نو دې وايي ددغه فان تنازعتم د خطاب نه پته لګي چې مراد له اولی الامر نه علماء دي أمراءِ د سراياوو نه دي :

لانه امر سائر الناس بطاعتهم . ټولو خلکو ته خدای امر کړي په طاعت د فقهاء باندې.

ثم قال فان تنازعتم في شيء فردوه الی الله والرسول .

فامر .نو امر وکړو خدای تعالی ، اولی الامر له برد المتنازع فيه الی کتاب الله وسنة نبيه ﷺ اذا کانت العامة ومن ليس من اهل العلم ليست هذه منزلتهم .

د عوامو دا منزله نه ده چې رد وکړي .

لانهم لا يعرفون کيفية الرد الی کتاب الله والسنة ووجوه دلائلهما علی احکام الحوادث

فثبت انه خطاب للعلماء .

ثابت شو چې دا خطاب علماو ته دي عوامو ته نه دي فان تنازعتم عامو ته نه دي لږ انصاف هم په کار دي هر څوک دې ګريوان کې سر تيټ کړي چې څوک زما خبره اوروي ګريوان کې دې سر تيټ کړي چې ايا فان تنازعتم کې خطاب امي ته شوې دي نه دي شوې امي ته خطاب هغه اهل ددې نه دي دا به تکليف د بمالا يطاق لازم شي هغه په لس شل کاله درس وايي هغې نه بعد به کيفيت درد پيژني او ددې زمانې خلک کيفيت درد هم نه پيژني که عالم هم شي ځکه په آحاديثو کې تقديم او تاخير سنه چا ته معلومه ده د ناسخ او منسوخ بيلول څوک کولې شي رجحان په سند د حديث او متني اضطرابات څوک دفعه کولې شي هغه محدثين هغه حفاظ هغه ماهرين ددې فن کوم دي او نن صبا چې هغه په دې ټولو ماهر وي په تقديم تاخير په ناسخ منسوخ د سند په تحقيق په اسماء الرجال د متن د اضطراب په رفعه باندې نو چې نه وي قادر په دې نو علماو ته هم دا خطاب نه دي په کار ځکه چې دلته هم

Scanned by CamScanner

تکلیف بما لا یطاق دي .

زه مُلا یمه خو کیفیت درد د مسئلې متنازع فیه چې کله غیر منصوص وي یا منصوص متعارضه وي الی کتاب الله ته سنت رسول زه نه شم کولې ترڅو په کې د اسلافو قول را وانخلمه د مجتهدینو قول په کې راونه خلمه نو ته دا خطاب فقهاء مجتهدینو ته دي هغه علماو ته هم نه دي چې کوم اهل د دې کار نه دي .

دا کوم شلور اعتراضات چې ما ذکر کړل دا امین الله بشاوري وهابي په خپله رساله کې کړې دي القول السدید في مسئلة التقلید غالباً چې دا یې نوم دي د کتاب ، د کراچي نه یو عالم کتاب پرې ولیکه القول السدید علی القول العنید، دا قول عنید یې د بشاوري قول را اخیستې او تکي په تکي یې بشاوري ملا کونړي ملا دا خبره کړې پښتو کې لیکل شوې ډیر بهترین کتاب دي .

په یوه صفحه یې عجیبه خبره کړې ده بشاوري ابن ابي شیبة نه نقل کړي دي څه د پاسه سل اعتراضات چې ابن ابي شیبه په خپل مصنف آخري جلد کې کړي هغه یې قطار کړي او خلکو ته دا ښایي چې ګنې زه دومره باتوریمه چې ما په امام ابو حنیفه اعتراضونه کړې دي هغې کې یو اعتراض دادی چې امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ فرمایي چې اودس چې کوم دي دا حسن ذاتي نه لري دا حسن لغیره دي که مونځ او طواف وغیره نه واي نو ده کې به څه حسن نه واي نو داد عبادات مقصودي وو نه ، نه دي حسن غیري په کې راغلي دي او حال دادی نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ فرمایي چې دا طهارت او وضوء چې کوم دي شطر الایمان دي نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ ورته نیم ایمان ویلې دي او امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ ورته عبادت مقصودي نه وایي .

یو یې دا اعتراض کړي دي نو د کراچي هغه عالم چې دې ځای ته را رسیدلي دي وایي عجبه ده دا خو مخکې ما ته پته نه وه چې اهل حدیث وهابیان وایي چې اودس نیم ایمان دي نو وایي عجیبه داده چې کله سرې فساط او ضراط واچوي اودس یې لاړ شي چې اودس یې لاړ شي نو ددوي په فتوی باندې نیم ایمان ترې نه لاړ کنه ځکه دوي وایي دا خو نیم ایمان دي نو نیم ایمان ترې نه لاړ چې اودس یې وکړو ایمان یې بیرته راغې چې بیا ترې نه فساط او ضراط لاړ شي نو نیم ایمان بیا لاړ .

Scanned by CamScanner

بيا وايي چې د وهابيانو عجيب ايمان دي چې په يوه پوسکي سره ترې نه نيم ايمان ځي دا څه رقم ايمان دي چې شطر الايمان دي چې اودس دې مات کړونو نيم ايمان ترې لاړو کنه ظاهر بين دي حمقاء دي شطر کل او قاتو کې په معنى د نصف نه وي کله په معنى د حصې سره راځي او ايمان هلته په معنى د اسلام دي نو د اسلامي ارکانو نه يو رکن خو دي کنه دا چې د مقاصد مقصودي وو نه ندي او مقصود للغير دي نو يو شي چې مقصود للغير وي دين نه خو ونه وته کنه د غير له وجې نه خو حسن په کې راغې کنه.

که دا مونځ طواف تلاوت او نور ددين چې کوم کارونه دي دا ټول نه وايي نو اودس کې به څه اهميت وه د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ خبره په خپل ځاى صحيح ده خو داسې هم نه وايي چې من الدين نه دي دا خو يې چيرته نه دي ويلې دين نه خو دې خو ددين کارونه څه حسن ذاتي لري او څه حسن غير لري ده کې حسن غير دي بنائسته خبره يې کړي ده.

نو دې ځاى کې دا څلور اعتراضونه بشاوري کړي دي او جوابونه يې ما وکړل.

بشاوري دغه ځاى باندې يو بل اعتراض هم کړي:

بل دليل دا وايي چې تفسير القرطبي په تقليد باندې رد کړي دي په خپله رساله کې وايي بيا يې د هغه يو عبارت نقل کړې نو تؤمنون ببعض الكتاب وتكفرون ببعض داد يهود و کاروي قرطبي که ټول وکتل شي بيا تا ته پته لګيږي چې هغه د تقليد في الاصول منکر دي که د تقليد في الفروع منکر دي يو په اصولو اعتقادياتو کې تقليد دي يو په فروعو جزئياتو عملي وو کې تقليد دي دې هغه عبارت زه ددې لپاره نقلوم چې د هغه خوله بنده شي تفسير قرطبي جلد ۱۱ صفحه ۲۸۲:

مسألة: لم يختلف العلماء، علماء اختلاف نه لري.

ان العامة عليها تقليد علمائها، چې په عامو باندې تقليد د علماء لازم دي عليها کې دا على د وجوب لپاره دي.

وانهم المراد، همدغه علماء مراد دي په دې قول کې چې:

﴿فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

Scanned by CamScanner

واجمعوا على ان الاعمى لا بد له من تقليد غيره ، په دې اجماع ده چې کوم سړي قرآن او سنت کې اعمی وي عامي وي دا علماء هم عوام دي مجتهد چې نه شو هغه عامي دي نو په هغوي لا بد له من تقليد غيره .

دارنګې تفسير القرطبي جلد ۲ صفحه ۲۱۱:

الثالثة – قوم تعلق قوم بهذا الآية .

هغه ايات يادوي .

﴿ قَالُواْ بَلْ نَتَّبِعُ مَآ أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ﴾ . (سورة البقرة آيت : ۱۷۰)

ددې تفسير کې وايي تعلق نيولې يو قوم په دې ايات باندې في ذم التقليد ، دې ايات نه يې دليل نيولې چې دا خو مشرکين وه چې ويل به يې چې مونږ پلارانو پسې ځو ددې نه يې دليل نيولې په ذم د تقليد کې .

لذم الله تعالى الكفار باتباعهم لابائهم في الباطل واقتدائهم بهم في الكفر والمعصية .

له وجې د ذم د خدای تعالی نه کفارو لره په اتباعو ددوي ابا و لره په باطل کې او اقتداء ددې بچو تر پلارانو په کفر او معصيت کې دي جواب کوي .

وهذا في الباطل صحيح . که ته دا په تقليد باطل کې اخلي يو بچي د پلار پسې په شرک کې ځي پلار يې چرس څکي بچي پسې روان دي په حرامو معصياتو کې نو وايي بيا صحيح دي .

اما التقليد في الحق ، هر چې تقليد دي په حق کې .

فاصل من اصول الدين ، داد دين د اصولو نه يو دليل دي ځکه ادله څلور دي او دا ترې يو اصل دي .

وعصمة من عصم المسلمين . او داد مسلمانانو د ساتلو نه د ساتلو لپاره د بچاو يوه لاره ده .

يلجأ اليها الجاهل المقصر عن درك النظر .

Scanned by CamScanner

هغه ناپوهه چې هغه کوتاه وي د درک د نظر نه نظر هغه اجتهاد او استدلال دي چې دې د اجتهاد او استدلال درجې ته نه وي رسيدلې په دغه باندې دوي اطلاق د جاهل هم کوي د غير عالم هم کوي د عامي هم کوي د متفقه هم کوي .

واختلف العلماء في جوازه في مسائل الاصول . هر چې اصولو کې دي اختلاف دي .

واما جوازه في مسائل الفروع فصحيح . فروعي مسائلو کې تقليد صحيح خبره ده چې دا جائز دي .

الرابعة التقليد عن العلماء حقيقته قبول قول بلا حجة وعلى هذا فمن قبل قول النبي صلى الله عليه وسلم من غير نظر في معجزته يكون مقلدا .

تاسو ته ما مخکې ابتداء کې دا ويلې وه که چا د نبي عليه السلام قول قبول کړو بدون د معجزې نه او سوچ يې په معجزاتو کې ونه کړو قبلوه يې لکه مونږ او تاسو ټولو د نبي عليه السلام قول بدون د معجزې نه قبلو عوامو ته معجزه سندي څه معلومه وي چې دا معجزه هسې يې قول قبلوي نو دا مقلِد دي .

واما من نظر فيها فلا يكون مقلدا . او که چا يې په معجزه کې نظر وکړو او د معجزې د طلب نه بعد يې قول تسليم کړو نو بيا مُتبِع دي خو مقلِد نه دي دا اول استدلال وه زمونږ په خپله دعوى باندې څلور اصولو د پاره زمونږ دري اصولو ته دغه ايات جامع دي ﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ﴾ .

دري اصول شو څلورم اصل اجماع ده اجماع د پاره د سورة نساء هغه ايات دليل دي:

﴿وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾ .

هغه څوک چې هغه تابعداري کوي د مؤمنانو لارې نه سوا د بلې لارې تابعداري کوي وبه يې ګرځوو کوم ته چې ده مخ ګرځولې ده منتهى کې به يې جهنم ته داخل کړو بده مرجع ده.

په دې ځاى باندې تفسير الكبير تفسير القرطبي روح المعاني څو مره تفاسير چې تاسو ګوري په دې ځاى باندې وايي چې دا ايات دليل دي د حجيت د اجماع لپاره چې اجماع دليل دي.

Scanned by CamScanner

ایات نمبر ثاني :

سورة نساء ایات نمبر ۸۳ :

﴿وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ﴾ .

کله چې راشي دې منافقینو ته یو کار د امن یا د خوف خور کې دوي هغه لره .

﴿وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ﴾ .

که چیرې دوي رد کولې دغه کار إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ ﴿لَعَلِمَهُ الَّذِينَ﴾ پوه شوې به وه په حقیقت د هغې هغه کسان ﴿يَسْتَنبِطُونَهُ﴾ چې هغوي طلب د استخراج د هغې کوي .

﴿مِنْهُمْ﴾ له دوي نه دوي کې چې کوم مستنبطین دي هغه به پرې پوه شوې وه .

﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ .

دا ایات دا ثابتوي چې په کومې مسئلې پوه نه شوي د هغې رد وکړه والرسوال لره او رد یې وکړه اولی الامر لره نو ددوي هغه اعتراض هم دفع شو چې هلته یې ویلي وه فان تنازعتم في شيء فردوه الی الله والرسول نو رد اولی الامر ته نه دي په کار دغه ایات دا ثابتوي چې رد به اولی الامر ته هم کوي او اولی الامر څوک دي ﴿لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنبِطُونَهُ﴾ چې هغوي نه اهل د استنباط دي استنباط څه ته وایي طلب د نبط نبط څه ته وایي کوهي کې چې اولې او به راوځي هغه راویستل نو فقهاء ته مستنبطین ځکه وایي چې دغه مسائل چې منصوص نه وي قرآن کریم کې د هغې اصول پراته وي خو دومره ژور وي لکه لاندې کوهي کې او به چې پرتې وي .

نو هغه دوي په خپلو مشقاتو او تکالیفو د عقل په استعمال سره د هغې ځای نه راوباسي د قرآن کریم او د احادیثو مثال یې د یو کوهي او د بحر سره ورکړې هغه مسئله چې ورکه ده نص کې ښکاره نه معلومیږي د هغې تشبیه یې د نبط او اوبو سره ورکړې او دا مجتهد یې مستنبط دي هغه نبط او به د هغه ځای نه را او باسي .

شیخ حسن جان صاحب به عامه خبره کوله دا به یې ویل وایي داسې احمقان دي چې هلکه دې کوهي نه او به ما را ویستې او ګیلاس کې مې واچولې پاکې سُتره او به او تاته مې

Scanned by CamScanner

درکړي چې دا او به وڅکه او ته احمق یې وايي چې نه نه زه او به خپله را او باسمه نو را او باسه کنه ځان به پرې ستړي کړي او چې څومره هم ځان ستړي کړي هغه نصوصو ته به ځي او ائمه وو چې کوم اقوال کړي په همغې اصولو به بیا مسئله را وباسي هغه چا چې. تیارې را ویستلي او په ګیلاس کې در ته اچولې خوله کې درکوي د هغې ناشکري کوي او شرک یې ګڼي خپله دې ځان پرې بیا ستړې کړي دي او هسې اچار دې جوړ کړي.

یوه مسئله دې مذهب نه راپیټوه بله د بل مذهب نه پیټوه کاشکې د دې څلورو مذهبونو اصول دې نه راخیستي او ددوي دلائل او تا چیرته ځان ته یو اصل دې لرلې ییناد دي لرلې بیا به مونږ منلې وي چې ته هم څوک یې.

دا خو اسان کار دي کمپیوټر ته کینه امام شافعي رَحِمَهُ ٱللَّهُ دا وايي بس متون الحدیث ته دا حدیث ور واچوه د احادیثو استخراج وکړه بس دې ستا چې کومه رایه وي په خیټه کې هغې ته ترجیح ورکړه دلائل وو ایه هغه نورو سره به بیا څه کوي چې هغه متضاد نور روایات راغلي هغه نورو ائمه وو پرې قول کړي دي او د عوامو نه دا حق پټوي هغې سره به بیا څه کوي.

تفسیر الرازي جلد ۱۰ صفحه ۱۵۴ کې ددې ایات کریمه نه د تقلید اخذ کوي:

ولولا ان الاستنباط حجة لما امر المكلف بذلك.

وايي که استنباط دلیل نه وايي نو مکلف به یې نه مامور وو لې په رد د مستنبطینو باندې.

فثبت ان الاستنباط حجة. نو ثابته شوه چې استنباط دلیل دي.

والقياس. او قیاس د فقهاو.

إما استنباط او داخل فيه فوجب ان يكون حجة. نو لازمه شوه چې دلیل دې شي.

إذا ثبت هذا فنقول الآية دالة على أمور أحدها ان في أحكام الحوادث ما لا يعرف بالنص بل بالاستنباط. وثانيها أن الاستنباط حجة.

څه حادثې داسې شته دي چې هغې کې به نص صریح نه وي د هغې معلوموالي به په استنباط او استخراج باندې کیږي دویمه دا ثابته شوه چې استنباط حجت دي ځکه یې

Scanned by CamScanner

مکلف مامور کړو په رد د هغې باندې.

دریمه دا چې:

ان العامي يجب عليه تقليد العلماء في احكام الحوادث. عامي چې دي عامي چې غير مجتهد وي واجب ده په ده تقلید د علماو په حادثو کې.

دارنګې تفسير اللباب لابن عادل جلد ۱ صفحه ۱۵۴۸:

ومنها ان العامي يجب عليه تقليد العلماء في احكام الحوادث.

دارنګې تفسير المنير جلد ۵ صفحه ۱۷۸:

ومنها ان العامي عليه تقليد العلماء في احكام الحوادث.

دارنګې احکام القرآن د جصاص جلد ۳ صفحه ۱۸۳:

ومنها ان العامي عليه تقليد العلماء في احكام الحوادث.

ومنها ان النبي صلى الله عليه وسلم قد كان مكلفاً باستنباط الاحكام والاستدلال.

دې هم مجتهد وه نبي کریم صلى الله عليه وسلم چې کومه مسئله جزیه به پیښه شوه ده کې وحي کیده او څه به یې استنباط د مسئلې کولو لکه هغه بي بي چې ورته راغله زما پلار وفات شوې دي او په هغه باندې حج وه زه ترې حج وکړم وایي که ستا په پلار د چا قرض وایي نو تا ادا کولې شو وایي هاو وایي دا حق في الاداء حق الله دي دا هم ادا کړه.

نو دا قیاس د حق الله یې وکړو په حق العبد باندې په جامع مشترک د علت سره چې هغه حق حق دي هغلته صحت د اداء د غیر نه دلته صحت د اداء د غیر نه حکم را معاد شو.

دلیل نمبر ثالث:

دا دې څوک نه وایي چې د مفسرینو اقوال مونږ نه منو ځکه چې مونږ غیر مقلدین یو او مونږ ته به نصوص پیش کوي دا مونږ تائید کې را اخلو چې دا څوک و نه وایي چې دا اُخل تاسو ځان نه کړیدي ځان نه مو نه دي کړي په تائید کې مونږ د مفسرینو اقوال پیش کړل چې دغه فقهاء د غه مفسرین ذهاب دغې مسئلې ته کوي چې کوم ما ورته کړې دي او دا ایات دال ګرځوي په استنباط او د استنباط په حجیت باندې.

دارنګې ایات نمبر دریم:

Scanned by CamScanner

﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ (سورة التوبة آيت : ۱۲۲)

نه دي په کار مؤمنينو ته چې ټول هغوي نفير جهاد ته په غونډه وځي ولې نه ځي په دوي کې يو طائفه چې دين کې فقه حاصله کړي بيا دوي قوم لره انذار ورکړي چې کله واپس شي دا مجاهدين دوي لره بنائيږي هغوي انذار قبول کړي .

دا ايات دا واضحه کوي چې کوم په دوي کې فقهاء شي هغوي به غير ته نصيحتونه کوي او هغه غير به د دوي د نصيحت قبول کړي استدلالات نه دي چې هغه به راځي او دې فقيه سره به چيرې چاړ کوي دا خبره دې کوم ځاې نه وکړه مفاتيح الغيب تفسير الرازي جلد ۱۰ صفحه ۱۵۳:

فأوجب الحذر بأنذارهم والزم المنذرين قبول قولهم .

واجب کړو خداى تعالى يرول د خلکو په انذار د دوي سره او لازم کړو خداى تعالى په منذرينو باندې قبول د قول د دوي چې دوي څه وايي هغوي به يې قبلوي دا واجب دي د فقيه قول يې واجب کړو چې هغوي به يې مني دا رنګې تفسير اللباب لابن عادل جلد ۱ صفحه ۱۵۴۵:

بأن العلماء يجب على غيرهم قبول قولهم .

علماء داسې دي چې په غير د دوي نه په هغوي د دوي د قول قبلول واجب دي .

لقوله تعالى ﴿لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ (سورة التوبة آيت : ۱۲۲) فأوجب الحذر بأنذارهم والزم المنذرين .

واجب يې کړو خداى تعالى يرول د خلکو په انذار د دوي سره او لازم کړو خداى تعالى په منذرينو باندې قبول د قول د دوي چې دوي څه وايي هغوي به يې قبلوي دا واجب دي .

دا رنګې احکام القرآن د جصاص جلد ۳ صفحه ۱۸۲ :

وجائز ان يسمى الفقهاء اولى الامر . فقهاء ته اولى الامر ويل جائز شو .

Scanned by CamScanner

لانهم يعرفون اوامر الله ونواهيه . ځکه دوي پیژني اوامر الله ونواهيه .

ویلزم غیرهم . لازم شو بغير ددې فقهاء .

قبول قولهم . قبول د قول ددوي .

فيها . په دې مسائلو کې .

فجائز ان يسموا اولى الامر من هذا الوجه كما في اية أخرى ليتفقهوا في الدين ولينذروا قومهم اذا رجعوا اليهم لعلهم يحذرون فأوجب الحذر بأنذارهم والزم المنذرين قبول قولهم .

دا ايات ددې دليل شو له چند نصوصو د مفسرينو سره چې خدای تعالی په منذرينو باندې د فقيه د قول قبلول واجب کړې دي او د فقيه قول قبول ته تقليد ويل کيږي .

څلورم نمبر ايات :

﴿ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾ (سورة النحل آيت : ٤٣)

که نه پوهيږي نو تاسو د اهل علمو نه تپوس کوي نو تپوس له اهل علمو ددې لپاره دي چې سړې پرې عمل او کړي دي د پاره تپوس کيږي .

تفسير روح المعاني جلد ٧ صفحه ٣٨٧ :

واستدل بها ايضاً على وجوب المراجعة للعلماء فيما لا يعلم .

استدلال شوې په دې ايات باندې على وجوب المراجعة علماء ته په هغه مسائلو چې خپله نه پوهيږي مراجعه علماء ته واجبه شوه .

او په الاكليل د جلال الدين السيوطي رَحِمَهُ اللَّهُ کې ذکر دي :

انه استدل بها على جواز تقليد العام في الفروع .

استدلال شوې په دې ايات باندې چې عام خلک په فروعو کې تقليد کوي دا جائز دي دا واجب دي دې نه استدلال شوې دي .

بشاوري په خپله رساله کې د مثبتينو د تقليد استدلالاتو کې دا ايات را اخيستې دي بيا د هغې نه جواب کوي جواب يې دا کړي چې : ان كنتم لا تعلمون چې تاسو نه پوهيدې نو

Scanned by CamScanner

وايي مقلدين نه پوهيږي تپوس نه دي کوي وايي مونږ پوهيږو زمونږ ضرورت نشته.

نو زه وايم دا دې څومره لويه دعوی وکړه فاسألوا خطاب اول مخاطب په فاسألوا کې څوک دي صحابه نو صحابه وو کې هم داسې وه چې لا تعلمون نسبت ورته کيدو او سوال د اهل علم پرې لازم وه.

او وهابي ټانګيوال ته نه دي لازم دا کومه دعوی ده بشاوري ته خو به ځان ته اهل ذکر اهل علم وايي دا تاسې چې مقتديان دي دا ټول اهل علم دي هغوي بيا څه شي کوي لا تعلمون دي که يعلمون دي که لا تعلمون وي نو فاسألوا تپوس کوي د اهل ذکر نه خو فرق دا دی چې ته دې خلکو ته وايي چې امام ابو حنيفه رحمه الله اهل علم نه دي زه اهل علم يم زما ومني خو د هغه مه مني دا ټول تا پسې روان دي کنه.

وهابي چا پسې ځي خو چې ده پسې مونځ کوي ده پسې روان دي رستمي پسې چې مونځ کوي هغه پسې روان دي دا عوام يې تقليد د خپلو علماء کوي لګيا دي کنه داسې حماقت روان دي وايي نه نه دا اتباع ده امي سړي به ملا صاحب ته وايي چې ما ته دليل ووايه دا څومره آزادي يې ورکړه ما ته به امي راځي دا مسئله څنګه ده زه به ورته مسئله ښايمه بيا به امي ما ته وايي چې نه مولانا صاحب ما ته اوس دليل ووايه نو زه به بيا دليل وايمه د قرآن نه نو دا امي بيا په دليل پوهيږي؟.

زه به بيا د حديث نه دليل وايمه هغه بيا پرې پوهيږي حديث باندې داسې حمقاء را غونډ دي وايي نه دا عوام به علماء نه دليل غواړي عوام به اوس عالم نه دليل غواړي که تقليد به کوي عالم چې څه ووېلي اعتماد به کوي خبره به يې مني که چون چرا به کوي؟ چې نه ستا نه منمه زر دليل ما ته پيش کړه.

څه عالم چې دليل پيش کړو جاهل پرې پوهيږي بيا کله چې د دليل څه اهميت دي دا څومره قوت لري دا دليل الفقيه والمتفقه يو کتاب دي دې کې يې دد غه شان دروغجنو دعوی باطلې کړي دي اصلاً خبره دا ده چې دا اتفاقي مسلم خبره ده چې دا امت د نبي عليه السلام دري جماعت دي مقلدين دي مجتهدين دي اهل هواء دي کوم سړي چې مجتهد شي په هغه باندې تقليد لازم نه دي دې کې اختلاف شته دي.

Scanned by CamScanner

الفقيه والمتفقه ذكر كړي دي چې مجتهد باندې تقليد شته دي او كه نشته دي نو وايي كه يوه مسئله كې يو مجتهد ونښلي او ده نه دغه وخت كې تپوس وشي وايي دې دي وګوري چې له ده سره د استنباط وخت شته او كه نه كه چيرته د استنباط وخت ورسره وه او مستفتي وخت وركولو چې خير دي بل وخت جواب راكړه.

وايي ده لره مراجعه بل عالم ته نه ده په كار ده دې خپله استنباط وكړي او كه چيرته وخت ورسره نه وه تنګي د وخت وه نو مجتهد هم كولې شي چې د وخت د تنګي له امله د يو بل مجتهد نه استفتاء وكړي.

نو اصل كې دا امت درې جماعت دي اهل هواء دي مقلدين دي مجتهدين دي او دوي سره د مباحثې په وخت كې به څو طريقې د مباحثې اختيار وي چې اخر ددې ادله وو كې به ان شاء الله راشي.

مجتهد چې وي دا غير مقلد وي او اهل هواء چې وي دا هم غير مقلد وي.

نو خطيب بغدادي په الفقيه والمتفقه كې وهابيان ددې زمانې چې دي دا فقهاء نه دي دوي فقهاء مجتهد ته وايي دوي مجتهدين نه دي دوي خپلو كې يو بل ته لكه وايي الباني مجتهد دي دا بعضې جهلاء وايي ذاكر نائک مجتهد دي، مجتهد خو د نسې ناولې نه وي لكه ذاكر نائک دده دې دا مردار شكل ورک شي.

اوس څه بريلوي حضراتو نه اورم چې طاهر قادري هم مجتهد دي او كه وايي چې مجدد دي ددې زمانې خو خير مجدد ورته وايه نو د وهابيانو چې كوم علماء دي دا فقهاء مجتهدين نه دي دا متفقهين دي باب د تفاعل تكلف ته يې وارِوه دوي په زوره ځان ته مجتهدين ويلي دي او اهل ددې كار نه دي.

نو خطيب بغدادي په الفقيه والمتفقه كې دا يې د كتاب نوم ايښې دي فقهاء څوک دي او متفقهين څوک دي هغه چې فقهاء نه دي مجتهدين نه دي او ځان ته فقهاء او مجتهدين وايي هغه څوک دي سره بيان يې كړي د فقيه اتباع لازم ده د متفقه اتباع نه ده لازم هغه خو خپله غريب اهل هواء وي نو خطيب بغدادي په خپل مذكور كتاب جلد ۲ صفحه ۳۵۱ كې وايي:

باب القول فيمن يسوغ له التقليد ومن لا يسوغ. چا ته تقليد جائز دي او چا ته تقليد

Scanned by CamScanner

جائز نه دي.

اما من يسوغ له التقليد فهو العامي. هغه تقليد چې ورته جائز دي هغه عامي دي هغه عامي دوي چا ته وايي چې غير مجتهد وي عامي نه عوام جوړ نه کړي چې څوک غير مجتهد وي په اصطلاح د مجتهدينو کې ده ته عامي ويل کيږي دوي ورته غير عالم هم وايي ګوزه خپله تعريف کوي.

الذي هغه عامي لا يعرف طرق الاحكام الشرعية، د احکامو شرعيه وو د استخراج طُرق چې نه پيژني نو نه يې زه پيژنم او نه يې تاسو پيژني او نه يې ددې زمانې مفتي پيژني هغه چيرته په اخذ د مسائلو پوهيږي.

فيجوز، جائز شو ده ته، ان يقلد عالماً چې دې د يو مجتهد تقليد وکړي، ويعمل

بقوله، دليل څه دي:

﴿قال الله تعالى فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾.

ګوره تقليد لپاره يې دا دليل وګرځوه.

ثم قال بيا خطيب بغدادي په فقيه والمتفقه جلد ۲ صفحه ۳۵۳ کې ليکي وايي ددې داسې مثال دي:

كتقليد الاعمى في القبلة، چې يو سړي عامي وي طريقه د استخراج د مسائلو شرعيه وو نه پيژني او وايي چې تقليد هم نه کومه وايي داسې مثال دي لکه ړوند سړي د قبيلې په معرفت کې د چا نه مني نو خطاء کيږي به کنه نو ړوند سړي ته کله د قبلې پته لږي او که يو سړي ورته ووايي چې قبله داسې نه ده دا بل طرف ده راتاويې کړي او دې ورته وايي نه ماته په دې دليل پيش کړه نو اوس به دلائل پرې وايي دليل به نه وايي تسليم به کوي.

دا ړوند به تقليد کوي څه معنی تسليم قول الغير بلا دليل سترګې پټې دي دا غير چې ورته ويلي قبله داسې ده ددې غير قول به بدون د چون چرا نه قبلوي دا ړوند او که نه يې قبلوي بيا به دا سړي ګمراه وي کوم ړوند چې د بناء خبره نه مني دا به ګمراه وي بيا دغه شان ته دا عوام ددې زمانې دي که علماء دي دا عاميان دي مجتهدين بنايان دي دا ړانده دي په

Scanned by CamScanner

قرآن او سنت کې چې هر کله راند دي دغه روند به د هغه بناء لاس نيسي او چون چرانه بغير به يې قول قبلوي او که قبول يې نه کړو يا به احمق وي يا به ګمراه وي دا سړي .

فانه لما لم يكن معه آلة الاجتهاد في القبلة . آله د اجتهاد في القبلة سترګي دې کنه په عقل خو دا نه معلوميږي په سترګو معلوميږي هغه آله د اجتهاد في القبلة په سترګو معلوميږي مطلب که په يو ځاى کې تا نه قبله ورکه شي نو که ته لږ انتظار وکړي د لمر په سفر به هم پوهه شي چې لمر کوم خوا روان دي خپله تا ته په دې علاقو کې پته لګيږي نو چې هر کله ړانده سره آله د اجتهاد في القبلة نشته .

كان عليه تقليد البصير ، په ده باندې تقليد د بصير لازم شو په دې کې کنه دغه شان کوم عوام کوم علماء آلې د اجتهاد في المسائل نه لري په هغوي باندې تقليد د مجتهد لازم شو زه بار بار دا خبره کوم چې مونږ هم ړانده يو او وهابيان هم ړانده دي دې زمانه کې څوک هم بناء نشته ها داسې نه چې د اجتهاد دروازه بنده ده د اجتهاد دروازه خلاصه ده خو مجتهد مونږ نه دي ليدلي مجتهد نشته .

نو که چا وويلي چې مجتهد دي وخت کې ممکن دي که ممتنع دي نو وايه چې ممکن دي عنقا ممکنه ده وجود لري په خارج کې ممکن ده خو وجود په خارج مونږ نه دي پيدا کړي مهدي آخر زمان به مجتهد وي اتفاقاً د هغه تقليد به د هغې زمانې په خلکو لازم وي بيا .

عيسى عَلَيْهِ السَّلَامُ به مجتهد وي تقليد يې په خلکو لازم دي د هغه صحابه به د عيسى عَلَيْهِ السَّلَامُ کلک مقلدين وي دلائل به نه غواړي د عيسى عَلَيْهِ السَّلَامُ نه چې ما ته دليل پيش کړه مهدي آخر زمان چې فيصله وکړي نو عوامو ته دې ګنجائش نشته چې هغوي نه به د دې دلائل غواړي چې دې نه په دې څه دليل دي هيڅ دليل به نه وي د هغه قول به قبلوي ځکه هغه دواړه مجتهدين دي دوي کله نا کله دا عوام دو که کوي کنه چې تاسې وايي چې غير مقلد ګمراه دي نو عيسى عَلَيْهِ السَّلَامُ مقلد دي که غير مقلد دي که مقلد وي د چا مقلد دي هغه غير مقلد دي خو مجتهد دي ته خو نر شه د اجتهاد دعوى خو وکړه ته خو پرې شرميږي .

دوي هغه خپلو بشاوري او رُستمي ته هم اعلاناً نه شي ويلي چې مجتهدين دې پټ پټ وايي چې کله يې را ګير کړي نو ولې څه چل کيږي چې مجتهد شي نو بنه په نره وو وايه چې

Scanned by CamScanner

مجتهد دي ويلې نه شي د شرم نه وايي بيا مو راتينګه وي په هغې .

اوس دا خبره چې عوام به قول د غير نه قبلوي او بلکې مطالبه د دليل به کوي الفقيه

والمتفقه کې خطيب بغدادي وايي چې داد معتزله وو قول دي .

وحکي عن بعض المعتزلة انه قال لا يجوز للعامي العمل بقول العالم حتى يعرف علة الحکم .

معتزله وايي چې عوام په قول د مجتهد عمل نه شي کولې تر څو چې د هغه د حکم دليل

بې نه وي معلوم کړي اوس دا خبره وهابيان کوي چې د مجتهد خبره بدون د معرفت

د دليل نه منل نه دي په کار او خطيب بغدادي وايي چې دا قول د معتزله وو دي .

واذا سأل العالم فإنما يسأله أن يعرفه طريق الحکم . دوي داسې وايي چې کله د عالم نه

تپوس وشي نو عالم به ورته هغه لاره د استخراج ښايي چې ما په دې دليل راويستلي ده .

فاذا عرفه وقف عليه وعمل به . دوي وايي چې کله يې دليل وښوده نو بيا به عمل پرې

کوي سائل .

وهذا غلط . دا غلطه خبره ده .

لان لا سبيل للعامي الى الوقوف على ذلك .

عوام کله پوهيدې شي په استخراج د مسائلو باندې چې عامي دليل وغواړي او

مجتهد دليل پيش کړي نو عامي د هغې په استدلال کله پوهيږي .

إلا بعد أن يتفقه سنين کثيرة . مګر وروسته له دې نه چې دې څه ډير کلونه فقه حاصله

کړي .

ويخالط الفقهاء المدة الطويلة . او مخالطت د فقهاء مد طويله وکړي .

ويتحقق طرق القياس . وپيژني طرق لارې د قياس .

ويعلم ما يصححه ويفسده . او وپيژني هغه صحيح د فاسد قياس نه .

وما يجب تقديمه على غيره من الادلة . او وپيژني هغه چې واجبوي تقديم په غير د ادله

Scanned by CamScanner

وو باندي.

وفي تكليف العامة بذلك تكليف ما لا يطيقونه.

او په تكليف د عامه وو كې دا تكليف بما لا يطاق دي.

ولا سبيل لهم اليه. او دې ته څه لاره نشته دي.

واما العالم هل يجوز ان يقلد غيره؟ مجتهد د بل تقليد كولې شي.

ينظر فيه فان كان الوقت واسعاً عليه يمكنه فيه الاجتهاد لم يجز له التقليد ولزمه طلب الحكم بالاجتهاد.

ومن الناس من قال يجوزله تقليد العالم. خو دا په هغه وخت كې چې وخت ورسره كم وي.

دا رنګې الفقيه والمتفقه د خطيب بغدادي جلد ٢ صفحه ٣٥٠ ذكر كوي:

اما الاحكام الشرعية فضربان. احكام شرعي په دوه قسمه دي:

احدهما: يعلم ضرورة من دين الرسول ﷺ كالصلواة الخمس والزكواة وصوم شهر رمضان والحج وتحريم الزنا وشرب الخمر وما اشبه ذلك فهذا لا يجوز التقليد فيه.

ځكه دا منصوصې غير متعارض دي.

لأن الناس كلهم يشتركون في ادراكه والعلم به فلا معنى للتقليد فيه.

وضرب آخر لا يعلم الا بالنظر والاستدلال كفروع العبادات والمعاملات والفروج والمناكحات وغير ذلك من الاحكام فهذا يسوغ فيه التقليد بدليل قول الله تعالى ﴿فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾.

دا مې دلته ځكه راوړل چې دې ايات نه فقهاء استدلال د تقليد كړې دي.

ولأنا لو منعنا التقليد في هذه المسائل التي هي من فروع الدين لاحتاج كل احد ان يتعلم ذلك. هر يو به بيا محتاج شي چې دا به خپله زده كوي.

Scanned by CamScanner

وفي ايجاب ذلك . كه په عامو خلكو دا لازم كړو چې هر يو به تفقه حاصلوي .
قطع عن المعايش وهلاك الحرث والماشية .هر څه به ختم شي ټول خلک به په دې مكلف
شي بيا نو په عوامو تقليد د علماء لازم دي هغه چې مجتهدين دي .

پنځم نمبر ايات :

﴿وَالسَّابِقُونَ الأَوَّلُونَ مِنَ المُهَاجِرِينَ وَالأَنصَارِ﴾ .
سابقين اولين د مهاجرو صحابوو د انصارو نه .
﴿وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم﴾ او هغه كسان چې هغوي اتباع كړې وي ددې صحابوو .
﴿بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُواْ عَنْهُ﴾ راضي ده باري تعالى له دوي نه دوي به د
خالق نه راضي شي .
﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ﴾ تيار كړي باري تعالى دوي ته جنتونه .
﴿تَجْرِي تَحْتَهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾
دا استدلال په دې طريقه دي چې دوي وايي اهل حديث كے دو اصول كتاب الله اور سنت
رسول او دا ايات دا ثابتوي چې ﴿وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم﴾ هغه خلک چې اتباع كړي ددې
صحابوو يعنې چا چې د صحابوو اتباع كړې ده .
﴿رَّضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُواْ عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ﴾ نو د صحابوو اتباع نه اتباع د كتاب الله
ده او نه د سنت رسول ده دا يو امر اخر بل څيز شو مگر ثابته ده په نص قراني باندې هغه خو د
فقهاو تابعداري هم ثابته ده په نص قرآني باندې اطيعوا الله واطيعوا الرسول و اولى الامر منكم
، ليكن كه ته وايي چې د قرآن او سنت نه اخوا د بل څيز منل شرک دي او تقليد دي نو دا ايات
په دغه دعوى باندې رد كوي چې نه د صحابوو اتباع به هم كوي او چا چې كړې ده د هغوي
لپاره وعدتين دي : رضاء الله واعد لهم جنات ، نو دا شرک نه شو .

شپږم نمبر ايات :

﴿وَإِن جَاهَدَاكَ﴾ كه كوشش كوي دا مور او پلار ستا ددې :

Scanned by CamScanner

﴿عَلَىٰ أَن تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا﴾ نو اطاعت يې مه کوه مخکې ما تاسو ته ويلي وه چې اطاعت او اتباع دا دواړه ديو بل په معنی استعماليږي او س دلته اطاعت په معنی د اتباع مستعمل دي ځکه پلار دده خو څه حاکم او والي نه دي د هغه خبره مه منه دا معنی شوه.

﴿وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا﴾ دنيا کې بنه چلن رويش ورسره کوه.

﴿وَاتَّبِعْ﴾ اتباع کوه.

﴿سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ﴾ د لارې د هغه چا چې راجع وي ما ته.

څوک چې ما ته راجع وي د هغه د لارې اتباع کوه او دوي هم په دې باندې قائل دي چې ائمه فقهاء راجع الى الرحمن وه الى الشيطن نه وه کنه تپوس ترې وکړي ما يوه نه تپوس کړي وه د بحث خلک خو نه دي په لنډه ځان ترې خلاصوي ما ورته وويل چې امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ راجع الى الرحمن وه که راجع الى الشيطن وه وايي نه هغه خو بزرګ وه مونږ خو رحمت الله عليه ورسره وايو نو ما ورته وويل چې بزرګ وه راجع الى الرحمن وه.

﴿وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ﴾ څوک چې ما ته راجع وي د هغه د لارې اتباع وکړه دې کې خو يې نوم نه دي اخيستي چې کوم دي او کوم نه دي څوک چې ما ته راجع وي د هغه د لارې اتباع کوه.

امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ راجع الى الرحمن زه د هغه د لارې اتباع کوم نو شرک څنګه شو دلته خو د چا اسم ذکر نه ده چې د فلاني اتباع کوه او د فلاني مه کوه څوک چې ما ته راجع وي د هغه لار منه.

دا رنګې دغه دوه اياتونه ددوي جواب کې هم تاسو پيش کولې شي چې دوي وايي:

﴿قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا﴾.

مونږ اتباع د هغې کوو چې مونده کړي دي مونږ په هغې پلاران خپل نو اتباع د پلارې کړي ده نو عام معروفه دوي کې داده چې څوک وايي زه د پلار په عقيده يمه او د چا پلار چې مشرک وي نو دا خبره به نه کوي دا ايات کريمه د حضرت يوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ واقعه کې په ۱۲

Scanned by CamScanner

پاره آيت ۳۸ قيديانو ته حضرت يوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمايي :

﴿وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي﴾ ما اتباع کړي د عقيدې د پلارانو زما .

﴿إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ﴾ زه د پلار د عقيدې تابع يمه ګوره پلار يې په سمه عقيده وه يوسف عَلَيْهِ السَّلَامُ اعلاناً وويل چې زه د پلار په عقيدې يمه .

﴿مَا كَانَ لَنَا أَن نُّشْرِكَ بِاللَّهِ مِن شَيْءٍ ذَلِكَ مِن فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ﴾

دارنګې سورة طور ايات نمبر ۲۱ اوم نمبر دليل :

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَانٍ﴾ هغه چې مؤمنان دي او اتباع وکړه د دغې مؤمنانو ذُرې دده په ايمان کې ګوري بچي د پلار اتباع په ايمان کې کولې شي کنه زمونږ پلاران مؤمنان وه په سمه عقيده وه مونږ فخراً ويلې شو چې مونږ د پلار په لار روان يو او د پلار په عقيده يو .

﴿أَلْحَقْنَا بِهِمْ﴾ پيوسته به کړو دغه پلارانو پسې .

﴿ذُرِّيَّتَهُمْ﴾ ذُرې ددوي .

﴿وَمَا أَلَتْنَاهُم مِّنْ عَمَلِهِم﴾ او کم به نه کړو مونږ له عمل د ذُرې نه .

﴿مِّن شَيْءٍ﴾ څه شي .

﴿كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ﴾ يا اعمال دِ ذُرې به د پلار عملنامو سره تېچ کړو ددوي عمل نه به څه کم نه کړو دا ذري ايتونه دي ټولو کې اتباع د کشر د مشر راغلي ده خو په سمه عقيده کې په احسان کې په ايمان کې نو دا څه جرم نه دي چې يو سړي وايي چې زه د مشر تابع يمه زه د مشر په لار روان يمه هغه وخت کې چې دده مشر په سمه عقيده وي او که چيرته سمه نه وي نو هغه ايات مخاطب شو .

﴿وَإِن جَاهَدَاكَ عَلَى أَن تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا﴾ .

د شرک په عقيده کې بيا اطاعت د هغوي مه کوه يا هغه مشرکين چې پلارانو پسې په شرک کې روان وه نو هغه اياتونه پرې چسپانيږي بيا .

Scanned by CamScanner

دارنګې سورة الملک ایات نمبر ۱۰ دلیل نمبر اتم:

﴿وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾.

وايي به دا اشقياء بدبخته په جهنم کې که چیري مونږ اوریدې اقوال د غیر تقلیداً او یا مو عقل کار کولې اجتهاداً نه به وو مونږ اهل د سعیر دا جهنمیان به بیا دا خبره کوي په دې ځای باندې شاه عبد العزیز رَحِمَهُ اللّٰهُ په تفسیر عزیزي صفحه ۱۳ کې دا ذکر کوي چې مراد له سمعې نه سمع د اقوال الفقهاء ده تقلیداً، او مراد له عقل نه اجتهاد دي عقلاً.

دارنګې اشرف علي تهانوي په النجات صفحه ۸ کې دغه معنی کړې ده چې مراد له سمعې نه سمع د اقوالو د علماء ده او مراد له عقل نه اجتهاد دي.

دارنګې تفسیر حقاني په صفحه ۱۴۹ کې هم دغه معنی ذکر کړې ده.

کتاب العلم لزهير بن حرب د ابي خيثمه په جلد ۱ صفحه ۱۲ کې د امام مجاهد رَحِمَهُ اللّٰهُ قول په ﴿وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾ کې پیش کوي وګرځوي مونږ متقینو ته امام معنی دا کوي:

نأتم بهم ونقتدي بهم. چې مونږ د متقیانو پسې اقتداء کوو.

حتى يقتدي بنا من بعدنا. چې وروستي بیا مونږ پسې اقتداء وکړي نو دا د نیکانو دُعاء ده.

واجعلنا للمتقين اماماً، نو د امام معنی مقتداء دي چې دا روستي خلک ما پسې راشي نو دا دعاء د طلب د اجتهاد ده یا الله ما نه مجتهد جوړ کړه او داسې فقیه را نه جوړ کړه چې روستني خلک زما مقتدیان جوړ شي نو که چیرته غیر د الله او د رسول نه د چا پسې تلل شرک او جرم وای نو خدای تعالی به د اهل جنت او د سعداء په دعاګانو کې دا دعاء نه ذکر کوله کنه چې وجعلنا للمتقين اماماً او د دې لپاره ده چې دا دعا کوه چې خدای تعالی دې دغه مقام د اجتهاد ته ورسوي که چیرته قبوله شي او امت بیا تا پسې بیا اقتداء شروع کړي.

دا مبحث اول وه دا استدلالات وه من القرآن العظیم چې بعضو زمونږ په دعوی صراحت لرلو او بعضو کې صرف ددوي د هغې دعوی بطلان وه چې اہل حدیث کے دو اصول کتاب الله اور سنت رسول لکه والذين اتبعوهم باحسان، نو دا د صحابوو اتباع ددوي اصل باطلوي

Scanned by CamScanner

چې دوي وايي الله او د رسول نه غير د بل چا اتباع نه ده په کار قرآن عظيم الشان د صحابوو اتباع ته اشاره کوي وايي چې څوک د هغوي متبع وي نو يو ورته جنت تيار دي بل به ورته د الله رضا حاصله شي .

المبحث الثاني : استدلالات من الاحاديث :

چې هر ځای کې د صحابه وو د اتباع امر شوې وي دا د دوي د اصل بطلان خپله کوي ځکه دوي د دوه اصولو قائل دي د صحابوو د اتباع قائل نه دي او دوي بار بار په رسائلو کې ليکي چې : **هذا موقوف لا حجة في الموقوفات** ، د صحابوو په اقوالو کې هيڅ حجت نشته دي هيڅ دليل نه دي اتباع يې نه ده په کار .

نو چې کوم ځای کې په احاديثو مرفوعوو کې د صحابوو د اتباع تلقين کيږي دا بيخ کندي د وهابيانو د مذهب کوي زه بيا خپله وروسته دې خبرې ته راځم چې دا مذاهب اربعه ولې شول او دا خو د علماو تقليدات په کار دي د سفيان ثوري هم په کار دي د عبد الله بن مبارک هم په کار دي د حسن بصري هم په کار دي د ابن عُيينه هم په کار دي د ابن عباس د ابن مسعود هم په کار دي د ابن عمر هم په کار دي نو دا څلور ولې شول دغې کې خبره ده ګنې دا مسلم حقيقت دي چې هر څوک مره ځان خلاص کړي نو تقليد العلماء ته به راځي د فقهاو خبرې په مني خو خبره دې ځای کې پيچيده ده چې دا اربعه فقهاء ولې شو .

دا خبره دوي سر کړه ده ابن تيميه خپله فتاوی کې جواب کړې ده د هغې نه استدلال دې کې شوې دي چې تاسو حنبلي فقه مني د صحابوو اتباع ولې نه کوي چې تاسو حنبلي فقه پسې ځي ځکه هغه حنبلي وه نو هغه ورته جواب کړي چې دې ټولو صحابوو کې د هر صحابي که د يو صحابي فقه مُدَوَّنه دي ماته وښوده نو مونږ به امامان پريږدو او صحابي پسې به لاړ شو د صحابوو فقه کې تدوين ونه شو شاګردانو يې کما حقه خدمت ونه کړو د هغوي فقه مدونه نه شوه راغونډه نه شوه په کُتبو کې .

مثلاً يو کس وايي چې زه امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ پريږدم او د صديق اکبر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پسې ځم نو د صديق اکبر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اقوال او دا سې کې څوک پيدا کولې شي په مانځه کې ټول اقوال پيدا کولې شي په حج صوم په زکواة نکاح او عتاق کې بيع شراء اجاره شفعه په دې ټولو کې د صديق اکبر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اقوال څوک پيدا کولې شي .

Scanned by CamScanner

نو صرف خوله خو نه ده چې وايي زه د صديق اکبر رضي الله عنه مقلد يمه او د هغه په مذهب يمه نو اوس مذهب يې چيرته پيدا کوي فقه يې مُدَوَّنه نه شوه د غه شان عمر فاروق دغه شان ابن عباس دغه شان ابن مسعود ددوي د فقه تدوين نه دي شوې چاپ شوې نه ده ليکل شوې نه ده او چا جمع کړې نه ده اقوال يې يو څه نا څه پيدا کيږي پراګنده په ټولو ديني کتابونو کې دا به ته څنګه پيدا کوي.

بس کمپيوټر ته به ناست وي قال ابوبکر به ليکي ورکوي به يې په کې نور به يې لټوي هغلته به نور ډيرې داسې مسئلې راشي چې ستا درايه به خلاف وي بيا به يې ته هم نه شي منلې حيران به يې او ستا قول هم داده چې زه خو د هيچا قول بې دليله نه قبلوم بيا به صديق اکبر رضي الله عنه نه دلائل هم په کې غواړي کنه څکه ته خو متبع يې چې اوس ما ته په دې دليل هم راکړه دا تا خبره کوم ځای نه کړي ده.

اوس د هغه تدوين د مذهب نشته دي چې د هغه نه وروسته فقهاء وي يا د هغه شاګردان وي چې د هغه په قول چا اعتراض کړې وي او زړيې جواب ورته ويلې وي.

ائمه خو داسې نه دي د ائمو اقوال چې دې د اربعوو را غونډ شوې دي تدوين شوې دي مدونه فقه ترې جوړه ده مثلاً که ته فقه حنفي ګوري نو په هره مکتبه کې د فقه حنفي لوي لوي کتابونه پيدا کولې شي که د اوداسه په مسئله کې يو څوک نبنلي نو چې فقه حنفي خلاصه کړي تا ته په کې اقوال پيدا کيږي دغه شان هره مسئله کې چې څه مشکل څوک لري نو فقه حنفي کې د هغه مشکل حل پيدا کولې شي.

دغه شان فقه شافعي فقه حنبلي فقه مالکي دا خروج د مذهب چې کوم علماء جائز نه ګڼي د هغې دا معنی نه ده چې ګڼې يو عالم تللې نه شي ولې امام طحاوي رحمه الله زمونږ مذهب ته رانغي نو څنګه بل نه مونږ ته راتلې شي مونږ نه بل ته نه شي تلې دا مطلب نه دي د هغوي لويه وجه داده چې کوم علماء منع کوي دلته شافعي مدرسه نشته د شوافعو فتوی نشته د هغوي کتب نشته که يو سړي ته اوس زه وايم چې څه لاړ شه او هغه ويلې چې زه لاړم شافعي مذهبي شومه نو د وړې مسئلې پوښتنه درنه کومه بيا په ټول پاکستان کې شافعي مذهبې عالم نه پيدا کيږي چې ته په کې اونبنتلي کتابونه يې نه پيدا کيږي مدرسه يې نه پيدا کيږي نو څه به کوي.

Scanned by CamScanner

له دغې وجې نه علماء وايي چې بل مذهب ته تلل نه دي په کار که ترې بهر شوي گمراه به شي لار به ورنه ورکه وي بيا به نه شي پيدا کولې چې زه دا دين کوم ځای نه پيدا کړم.

نو د اربعه ائمو و د فقه تدوين وشو بيا د تدوين نه بعد په دې هر مذهب کې په زرگونو زرگونو محدثين راغلل حفاظ د احاديثو راغلل د خپل امام خبره يې د حديثو سره وتلله که ته د امام صاحب هره مسئله گوري د کتبو د حديثو شرحې گوره فقه گوره ته به د خپل امام د قول دلائل پيدا کړي چې امام صاحب دا خبره دې دليل نه کړي اگر که امام صاحب به دليل هغه وخت سره نه وي ويلې هغه د متن په شکل يوه مسئله بيان کړي ده جزيه يې بيان کړې ده.

خو چونکې دلته فقه حنفي کې په زرگونو محدثين دي راغلل دده د اقوالو خدمت يې وکړو هغه يې په احاديثو ثابت کړل نو اول خو ته بې چون چرا تقليد کوه او که نه ډير زيات وهابيانو شکي کړي نو که ته د خپل امام په يو قول کې دليل وغواړې نو کولې شي چې ته د فقه يو کتاب ته مراجعه وکړي د خپل امام په قول دلائل هم پيدا کړي دغه مسئله د صحابه وو او د نورو فقهاو په عباراتو نه پيدا کيږي نه د ابن عُيينه نه د ثوري او نه د نورو ځکه د هغوي د فقه تدوين نه دې شوي ابن تيميه په خپله فتوی کې دا جواب ورکړي زه بيا وروستو حواله ذکر کوم.

او ډير معقول جواب يې ورکړي چې نن د بل فقيه تدوين نشته.

مبحث ثاني استدلالات د احاديثو نه خو ما په ابتداء کې دا خبره ذکر کړه چې دې کې بعضې به داسې دلائل وي چې فقط د صحابوو د يو صحابي تائيد اقتداء او تقليد به ثابتوي دې ستاسو به دا ذهن ته راځي چې دا خو امام صاحب نه يادوي په هغې کې به زه د وهابيانو د اصل بطلان کومه چې اهل حديث کے دو اصول کتاب او سنت رسول دغه باطله خبره ده د سنت رسول نه اخوا د صحابوو اقوال منل دا هم ضروري خبره ده.

اول مسند احمد ابن حنبل جلد ۵ صفحه ۳۹۹ رقم د حديث : ۲۳۴۳۴:

حدثنا عبد الله حدثني ابي حدثنا محمد بن عبيد حدثنا سالم المرادي عن عمرو بن هرم الازدي عن ابي عبد الله وربعي بن حراش عن حذيفة رضي الله عنه قال بينا نحن عند رسول الله ﷺ. مونږ د رحمت عالم ﷺ سره موجود وو:

Scanned by CamScanner

قال: وي فرمايل: اني لست ادري ما قدر بقائي فيكم. ما ته پته نشته چې بقاء به مې تاسو کې څومره وي خو دا نصيحت واوري:

فاقتدوا باللذين من بعدي. اقتداء وکړي هغه کسانو پسې چې ما نه بعد دي.

يشير الى أبي بكر وعمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. اشاره يې وکړه حضرت ابوبکر او حضرت عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ته چې دوي پسې اقتداء وکړي.

واهدوا هدي عمار. د عمار بن ياسر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د لارې اقتداء وکړي.

وعهد بن ام عبد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. او د عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا چې کوم دين دي کومې معاهدې دي او کومې خبرې دي د هغې اتباع وکړي نبي اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په خپلو نصيحتونو کې په عمده صحابوو کې چې کوم مرجع ګرځيدله هغه وښودل چې عمار بن ياسر دي.

عبد الله بن مسعود دي صديق اکبر او عمر فاروق رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دې دوي پسې لاړ شي نو ددوي دا اصل چې اہل حدیث کے دو اصول کتاب اللہ اور سنت رسول يعنې يو اځې قرآن او سنت به منې د بل به نه منې محمد مصطفی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صحابوو ته ولې داسې نه وايي چې زه درنه لاړمه قرآن او سنت شته وريسې ځئ نا هغه وايي اقتداء د خلفاو پسې وکړي اقتداء د عمار وکړي اقتداء د عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وکړي.

دويم مستدرک للحاکم جلد ۳ صفحه ۳۱۹: عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ته رحمت عالم وفرمائل: تلاوت راته وکړه هغه ورته فرمايي تاسو باندې نازل دي او تلاوت به زه کوم وايي زه يې چې بل نه اورم ما ته خوند راکوي تلاوت وکړه هغه سورة نساء شروع کړه يو خو د بل نه سماع کې تفکر بنه کيږئ د نبي اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دا مقصد دي بل خوا خپل امت ته ددې جواز ورکوي چې سماع د قران له غير نه جائزه ده هغه مقصد شو په کې بل لوي مقصد دغه مقام کې د عبد الله ابن مسعود د قرأت لهجه وه او حفظ وه استاد شاګرد نه څه اوري کنه داسې يې اوس ترې اوري چې دده څه ياد دي که ندي ياد نو شروع شو هغه سورة نساء شروع کړه څه تلاوت نه وروسته چې دې آيت ته ورسيده:

﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴾ فاستعبر رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وکف عبدالله.

Scanned by CamScanner

د نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ د سترګو مبارکو نه یې اوښکي رواني وي دا یې عاجزي وه چې کله د رحمت عالم ژړا و دریده قلار شوه نو د هغه نه بعد :

فقال له رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تكلم . لږ ي خبرې وکړه تقریر وکړه .

عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته وایي تقریر وکړه راته اوس د نبي عَلَیْهِ السَّلَامُ په وړاندې عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قراءة خو یې وکړ و اوس یې خبروته او دروي چې دده لهجه علمي څنګه ده چې دې څنګه یا خیده :

تكلم فحمد الله في اول كلامه . اول یې الحمد لله وویله .

واثنى على الله وصلى على النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . بیا یې درود شریف وویلې .

وشهد شهادة الحق . داد شهادتینو کلمه یې ویلي .

وقال رضينا بالله ربا وبالاسلام دينا ورضيت لكم ما رضى الله ورسوله . په هغه راضي یمه چې الله او د الله رسول پرې راضي وي .

فقال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وفرمایل :

رضيت لكم ما رضي لكم ابن ام عبد . زه بیا تاسو ته په هغه راضي یمه کوم چې عبد الله ابن مسعود پرې راضي وي تائید د عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وشو .

عبد الله ابن مسعود د عراق کوفي ته حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ولیږه او بیا یې ورسره خط ولیږه او هغه امام د مسجد کوفي یې مامور کړو په دې باندې چې د جمعې په ورځ دا اعلان وکړه چې عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دا رالیږلي دي چې ما په خپل ځان باندې تاسو قدر مند کړي په عبد الله ابن مسعود یعنې په کار دا وه چې دا ما ځان سره حصار کړې وای خو ځان نه مې هم ستاسو قدر وکړو چې د عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ غوندې انسان مې درکړو درته .

همغه چې هلته دده شاګردان شول بیا او دده د شاګردانو شاګردان امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ دا فقهاء راغلل نو فقه د عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په عراق کې مشهوره شوه رفع الیدین هغه نه کول بس د احنافو چې څومره فقهاء په عراق کې وه هغوي هم رفع الیدین نه کول .

دریم صحیح البخاري جلد ۹ صفحه ۱۱۴ بیروت چاپ :

Scanned by CamScanner

عن واصل عن أبي وائل قال جلست إلى شيبة في هذا المسجد قال جلس الي عمر في مجلسك هذا .

حضرت شيبه رضي الله عنه دوي ته وايي چې حضرت عمر رضي الله عنه ما ته دغه ځای کې ناست وه .

فقال لقد هممت ان لا ادع فيها صفراء ولا بيضاء الا قسمتها بين المسلمين .

بيت الله شريف کې چې کوم ځای کې حطيم دي په دې ځای کې خزانه ده په صحيح احاديثو کې دا ثابته ده خو دا به بيا مهدي آخر زمان او عيسى عليه السلام هغه وخت کې بيا را اوباسي چې کله دې ته ډير ضرورت بيا پيدا شي نبي اکرم صلى الله عليه وسلم نه وه راويستلې صديق اکبر رضي الله عنه نه وه راويستلې عمر فاروق رضي الله عنه چا ته وويل چې تا ته هغه ځای معلوم دي دا کعبه خو مشرکينو د قريشو جوړه کړې وه نو دې کې يو سپين ږيري حيات وه الشيبة دا شيبه د عتبه ورور نه دي دا صحابي ده نو ده ته يې وويل چې تا ته هغه ځای معلوم دي هغه راغې د حطيم غاړه يې ورته وښوده چې له دغه ځای نه تر دغه ځای پورې خزانه ده نو عمر فاروق رضي الله عنه وفرمايل :

هممت . قصد مې کړي ، **ان لا ادع فيها صفراء ولا بيضاء** چې دې حطيم سره کومه خزانه ده سره زر دی که سپين پريږنه دم .

الا قسمتها بين المسلمين قلت ما انت بفاعل . حضرت شيبة رضي الله عنه وايي چې ما ورته وويل ته دا دې کار کوونکې نه يې دا کار نه دې کړي دوه صاحبينو ستا .

قال هما المرءان يقتدى بهما . وايي هغه خو داسې کسان وه چې د هغوي اقتداء په کار ده نو د عمر فاروق رضي الله عنه قول دا دی چې يوائې د رسول الله صلى الله عليه وسلم اقتداء نه بلکې د صديق اکبر رضي الله عنه هم اقتداء په کار ده دا دوي اصل نه وي چې دوي وايي اہل حدیث کے دو اصول کتاب اللہ اور سنت رسول .

دا رنګې صحيح ابن حبان جلد ۱ صفحه ۱۷۹ نبي اکرم صلى الله عليه وسلم تقرير کوي :

أوصيكم بتقوى الله . وصيت درته کوم په تقوى باندې وصيت درته کوم . **السمع** په سمع

Scanned by CamScanner

باندې ، والطاعة ، په طاعت باندې د طاعت اطلاق په اتباع او تقليد باندې جائز دي چې کله د سمعې په مقابله کې راشي نو سمع سمع د اقوال الفقهاء ده او طاعت طاعت د امراء دي بيا ځکه دا يو ځای راغلل دا : اوصيكم بتقوى الله والسمع والطاعة . سمع د اقوالو د فقهاء کوي او اطاعت د امراء کوي وان عبداً حبشياً مُجدَعاً . اګر که يو بونجي حبشي غلام درباندې امير وي يعنې هغه چې تاسو ته سپک ښکاري نو هم اتباع يې کوي.

فانه من يعيش منكم . ځوک چې تاسو کې زندګي ولري .

فسيرى اختلافاً كثيراً . ډير اختلاف به وګوري .

فعليكم بسنتي . په تاسو زما سنت لازم دي .

وسنة الخلفاء الراشدين المهديين . په تاسو د خلفاء راشدينو مهديينو سنت لازم دي.

فتمسكوا بها . منګولې ولږوي په دې سنت د خلفاء باندې .

وعضوا عليها بالنواجذ . او د ژامې د غاښونو پرې چک ولږوي يعنې کلک يې ونيسي.

وإياكم و محدثات الأمور . ځان وساتي د محدث د امورو نه .

فإن كل محدثة بدعة وكل بدعة ضلالة . هر محدث بدعت دي او هر بدعت ضلالت دي دا محدث عقيدوي ته اشاره ده چې د عقيدې په بدعت کې حسن بالکل نشته دي د اهلسنت په خلاف جديده عقيده بالکل حسن نه لري نو دې ځای کې ددې تلقين دي چې سنت د خلفاء راشدينو باندې داسې تمسک وکړي د ژامې غاښ پرې ولږوي .

او په خلفاء راشدينو کې حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ داخل دي عثمان ذي النورين داخل دي د حضرت عثمان د سنن نه دا دويم اذان د جمعې چې کوم زائد شوې دي دا اذن د هغه په وخت کې وشو صحابوو پرې انکار ونه کړو باجماع الصحابة من سنة خلفاء الراشدين شو نو دا کلک نيول په کار دي وهابيان ورته عثماني بدعت وايي او شل رکعات تراويح باجماعته په مساجدو کې حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د ابي ابن کعب په امامت سره د غه وخت کې رائج شوې دا د سنت د خلفاء نه وه .

Scanned by CamScanner

ثلاثة تطليقات په محل واحد کې مغلظ ګرځول داد عمر فاروق رضي الله عنه په زمانه کې باجماع الصحابة ثابت شو چا هم ترې نه انکار نه کولو د متعې حرمت دا په زمانه د عمر فاروق رضي الله عنه کې چې دا حراماً ده په اجماع سره ثابت شو د شيعه ګانو قول ته په کې اعتبار نشته دي داد خلفاو مخالفت دي.

دغه شان ډير مسائل دي خو ددوي اصل نړه وي چې دوي وايي اهل حديث کے دو اصول کتاب الله اور سنت رسول، د سنت رسول سره سنت خلفاء الراشدين هم ومنه دا هم د منلو دي.

دارنګې معجم الکبير د طبراني جلد ۱ صفحه ۱۴۰:

حدثنا معاذ بن المثنى حدثنا مسدد حدثنا يحيى بن سعيد عن موسى الجهيني حدثنا مصعب بن سعد قال كان ابي اذا صلى في المسجد.

مصعب رضي الله عنه فرمايي زما پلار سعد ابن ابي وقاص مسجد کې به يې چې مونځ کوه.

تَجَوَّزَ. اختصار به يې کوه.

واتم الركوع والسجود واذا صلى في البيت اطال الركوع والسجود والصلاة قلت.

حضرت مصعب رضي الله عنه وايي ما مې خپل پلار ته وويل:

يا ابتاه اذا صليت في المسجد جوزت. ډير اختصار کوي مسجد کې.

واذا خلوت في البيت اطلت. کله چې ځان ته مونځ کوي اوږد يې کوي.

قال يا بني انا ائمة يقتدى بنا. مونږ امامان يو مونږ پسې اقتداء کيږي.

نو دا دليل ددې دي چې دې زمانه کې صحابو وپسې اقتداء کيده اقتداء د قول او سنت د هر چا کار نه وو بلکې صحابي چې کوم ځای ته تللې دي خلک به د هغه مقتديان وه بيا په اقوالو افعالو په طرز او طريق کې که هغوي څه کار کړي خلکو منلي که هغوي فتوى ورکړي خلکو منلي ده نو د هغه علاقې خلک د حضرت سعد رضي الله عنه مقتديان او مقلدين وه.

دارنګې الموطأ د امام مالک رضي الله عنه جلد ۱ صفحه ۳۷۶:

وحدثني عن مالك عن نافع انه سمع اسلم مولى عمر بن الخطاب يحدث عبد الله بن عمر ان

Scanned by CamScanner

عمر بن الخطاب رأى . حضرت عمر رضي الله عنه وليده .

علی طلحة بن عبيد الله ثوباً مصبوغاً وهو محرم . په حضرت طلحة رضي الله عنه باندې جامه مصبوغه په احرام کې رنګ ورباندې وه .

فقال عمر ما هذا الثوب المصبوغ يا طلحة فقال طلحة يا امير المؤمنين انما هو مدر .

يو قسم خاوره وه په هغې به يې صفا يې کوله هغې څه رنګ پريښې وه .

فقال عمر انكم ايها الرهط ائمة . تاسو خو امامان يې .

يقتدي بكم الناس . خلک در پسې اقتداء کوي .

فلو ان رجلاً جاهلاً رأى هذا الثوب . که چيرته جاهل سړي وګوري .

لقال . وايي به .

ان طلحة بن عبيد الله كان يلبس الثياب المصبغة في الاحرام . په تحقيق سره طلحة بن عبيد الله به اغوستله جامه رنګينه په احرام کې .

فلا تلبسوا ايها الرهط شيئاً من هذه الثياب المصبغة .

دا دا ثابتوي چې په دغه زمانه کې چې کوم معروف صحابه وو چې هر کلي ته تللي خلکو پسې اقتداء کړې ده او خلکو يې تقليد کړي دي او معمولي دذه په جامو چې په داسې خاوره يې وينځلي وه چې هغې رنګ لرلو عمر فاروق رضي الله عنه ترې منعه کړو چې خلک دې کې تا پسې اقتداء ونه کړي .

دارنګې معجم الكبير د طبراني جلد ۷ صفحه ۴۷۹ :

حدثنا علي بن عبد العزيز حدثنا ابو نعيم حدثنا سُفيان عن ابي اسحاق عن حارثة بن مضرب قال كتب عمر الى اهل الكوفة .

حارثه بن مغرب رضي الله عنه وايي عمر فاروق رضي الله عنه کوفې ته خط وليکه :

اني قد بعثت عماراً اميراً . ما درليږلي عمار بن ياسر امير .

وعبد الله بن مسعود معلماً و وزيراً . او عبد الله بن مسعود رضي الله عنهما معلم او وزير دي .

Scanned by CamScanner

وهما من النجباء . دا دواړه د خواصو نه دي .

من أصحاب محمد ﷺ من اهل بدر و أُحُدٍ فاقتدوا بهما . دې دواړو پسې اقتداء وکړي .

واسمعوا من قولهما . څه چې وايي اوري يې .

وقد اثرتكم بعبدالله على نفسي . تاسو مې غوره کړي په عبد الله بن مسعو د په نفس خپل باندې يعنې دا مې ځان ته پرېښودل په کار وه خو په خپل ځان مې تاسو غوره کړي په عبد الله بن مسعود رضي الله عنه دا مې تاسو ته درکړو .

اوس ګوره دې هغوي ته خط ليکي چې :

فاقتدوا بهما واسمعوا من قولهما . دا خو زمانه د شهرت الحديث وه اوس خو کتابونه ليکل شوې قوي ضعيف شوې ضعيف قوي شوې اوس خو د صحيح حديث په کې پته نه لږېږي چې د چا څنګه خوښه وه هغه يې قوي کړي دي او چې خوښه يې نه وه هغه يې ضعيف کړې دي دومره تعصب چې په فن د حديث او اسماء الرجال کې شوي په يو کار کې هم نه دې شوي دا خو هسې د عوامو فکر دي او د هغه طالبانو چې د اسماء الرجال نه خبر نه دي باقي چې حنفي ناست دي هغې رواياتو ته يې تاويلات کتلي چې شافعي ناست دي دې ته يې کتلي دي او که اهل ظواهر ناست دي دا نورې يې نه دي منلي او که دوي ناست دي هغوي يې نه دي منلي .

څه د پاسه ۱۴۰۰ کاله بعد د حديثو صحت او سقم دا بيخي د چا وس کې نه دي زمانه د صحابه وو کې خو دا مشکل نه وه کنه هغوي خو بذات خود د يو صحابي نه حديث اوريدو د صحابي نه چې يې حديث واوريده سندي مسئله خو بيخي نه وه د قوت او ضعف خبره خو بيخي وه نه په کې نو حضرت عمر رضي الله عنه ولې داسې ورته نه ليکي چې دا دوه مې در وليږل قرآن هم دوي نه واوري او احاديث هم دوي نه واوري او هغې پسې لاړ شي چې دوي وڼه مني .

فاقتدوا بهما . دوي پسې اقتداء وکړي نو د عراق خلک د عمار بن ياسر او د عبد الله ابن مسعود مقلدين وګرځيدل په دغه وخت کې هم دغه وجه ده چې د عراق په خلکو کې د عبد الله ابن مسعود مذهب رائج شو خو چونکې عمار رضي الله عنه امير وه او عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه

Scanned by CamScanner

معلم وه نو دده خبرې ته ترجيح وه دې د اهل فقه نه وه دا ددوي هغه پورو پاګندا او حسد هم باطلوي چې عوامو ته يې دا اچولي چې د صحابوو زمانه کې تقليد نه وه.

دا دريمې سنې نه بعد شروع شو ولې نه وه کنه ته وايي چې د امام ابو حنيفه رحمه الله تقليد نه وه نو هغه نه وه نو د هغه تقليد څه کول دا خو حماقت او جهالت دي چې د صحابوو زمانه کې د امام ابو حنيفه رحمه الله تقليد راته وښايه دا خو هسې جهالت دي ضد او عناد دي د صحابه وو تقليد وه کنه.

حضرت معاذ ابن جبل رضي الله عنه په يمن کې وه د هغه تقليد روان وه عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه په عراق کې وه د هغه تقليد روان وه هر صحابي چې هر ځای ته تلې هغه ځای کې خلکو تقليد کړي چون چرا يې نه دده کړي او نه يې ترې دلائل غوښتي دي چې عبد الله ابن مسعود خبر دي نه منم ما ته حديث پيش کوه لکه وهابيانو چې کومه آزادي خلکو ته ورکړه.

سنن نسائي جلد ۸ صفحه ۲۳۰ بيروت چاپ:

اخبرنا محمد بن العلاء قال حدثنا ابومعاوية عن الاعمش عن عمارة هو ابن عمير عن عبد الرحمن بن يزيد قال اكثروا على عبد الله ذات يوم.

يو ورځ عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه باندې خلک زيات شول په استفتاء کې.

فقال عبد الله: إنه قد أتى علينا زمان. عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه وفرمايل په مونږ داسې زمانه هم تيره شوې.

ولسنا نقضي ولسنا هنالك. مونږ به قضاء ته نه کيناستو مونږ به اهل ددې نه وو.

ثم ان الله عزوجل قدر علينا. خدای تعالی هغه وخت په مونږ راوسته.

ان بلغنا ما ترون. وي رسولو مونږ هغې مقام ته چې تاسو يې ګوري چې قاضيان يې کړو او س نصيحت کوي.

فمن عرض له منكم قضاء بعد اليوم. نن ورځ نه بعد چې چا ته فيصله راغله.

فليقض بما في كتاب الله. په هغې دې فيصله وکړي چې کتاب الله کړي.

فان جاء امر ليس في كتاب الله. که راشي يو کار چې نه وي په کتاب الله کې.

Scanned by CamScanner

فليقض بما قضى به نبيه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فيصله دې وکړي هغه چې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ پرې فيصله کړې وي .

فان جاء امر . که راشي يو کار .

ليس في كتاب الله . چې نه وي په کتاب الله کې .

ولا قضى به نبيه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . نه پرې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ فيصله کړې وي .

وهابيان څه وايي چې داسې مسئله نشته چې کتاب الله او سنت رسول کې نه وي بار بار دا خبره کوي :

فليقض بما قضى به الصالحون . فيصله دې وکړي هغه چې فيصله پرې صالحينو کړې وي قضى به الصالحون اجماع شوه .

فان جاء امر ليس في كتاب الله ولا قضى به نبيه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ولا قضى به الصالحون . که چيرته راغې يو کار چې نه په کتاب الله کې او نه پرې نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ فيصله کړې وي او اجماع هم په کې نه وي .

فليجتهد رأيه . اجتهاد بالرأيه دې وکړي چې څوک مجتهد وي اجتهاد بالرأيه دې وکړي .

ولا يقول . نه دې وايي .

اني اخاف واني اخاف . زه يريږمه .

فان الحلال بين والحرام بين وبين ذلك امور مشتبهات فدع ما يريبك الى ما لا يريبك .
حلال هم ښکاره دي او حرام هم ښکاره دي په مينځ د دې کې امور مشتبهات دي شکي پريږده او بې شکه ته څه فيصله په هغې کوه .

اجتهاد بالرأيه د قضي د صالحينو نه چې اجماع ده حضرت عمر فاروق رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ په نصيحت کې خلکو ته ښايي چې بيا اجتهاد کوي خو چې اهل د اجتهاد وي نو اجتهاد د دې لپاره کيږي چې خلک پرې عمل وکړي فيصله درته راغله قرآن کريم کې وګوره د څه د پاره چې هغه سړي ته آسانه شي عمل پرې وکړي پيدا دې نه کړه هلته يا نه وه سنت رسول کې

Scanned by CamScanner

وګوره دې د پاره چې عمل پرې وکړي پيدا دې نه کړه اجماع ته لاړ شه د صالحينو عمل پيش کړه پيدا دې نه کړه نو اجتهاد وکړه د څه د پاره چې هغه خلک يې واوري او عمل پرې وکړي اجتهاد پسې تلل او عمل کول همدغې ته تقليد ويلې شي .

دارنګې فقيه والمتفقه جلد ۲ صفحه ۸۹ امام شعبي وايي :

كتب عمر الى شريح . عمر فاروق رضي الله عنه شريح قاضي لره .

دا شريح ډير بهترين انسان وه د عمر فاروق رضي الله عنه په وخت کې د قضاء په مقام پاتې شوي صحابه به موجود وه ده به فيصلې کولې فقاهت يې دومره مُسلم وه چې صحابه موجود دي او فيصله شريح کوي د حضرت علي رضي الله عنه په زمانه کې په کوفه کې په خلافت اسلامي کې .

قاضي دې وه يو خو ديو ولايت او صوبې قاضي وي د حضرت علي رضي الله عنه په وخت کې دا خلافت د مدينې منورې نه کوفې ته نقل شو دار الخلافة کوفه وګرځيده دې مبارک په کوفه کې په شهادت رسيدلي دي او شريح دده په زمانه کې په کوفه کې قاضي وه د حضرت علي رضي الله عنه په موجودګي کې به ده فيصلې کولې نو حضرت عمر رضي الله عنه دې شريح ته خط ليکي ورته وايي :

اذا حضرك امر لا بد منه فانظر في كتاب الله . مسئله درته راغله نو هغه خامخا ګوره په كتاب الله کې .

فاقض به . فيصله پرې کوه .

فان لم يكن . که نه وه په كتاب الله کې .

فبما قضى به الرسول صلى الله عليه وسلم . هغې ته څه .

فان لم يكن . که کتاب الله او سنت رسول کې نه وه دا عمر فاروق دې د دين نه بنه خبر دې ده ته معلومه وه چې بعضې مسائل به قرآن او سنت کې نه وي بيا او وهابيان له دې نه اعلم شول او س يې خلکو ته ويلې دا سې مسئله نشته چې قرآن او سنت کې نه وي که نه وه په قرآن او سنت کې .

فبما قضى به الصالحون . دا اجماع ده په دې فيصله کوه .

Scanned by CamScanner

واثمة العدل فان لم يكن فأنت بالخيار . كه هغې کې هم نه وه نو ته اختيارمند يې .

فان شئت ان تجتهد رأيك فاجتهد رأيك . كه دې خوښه وي اجتهاد وکړه .

وان شئت ان تؤامرني فامرني . او كه دې خوښه وه چې ما سره دې مشوره کوله نو مشوره راسره وکړه .

ولا أرى مؤامرتك اياي الا خيرا لك والسلام . او كه ما سره دې مشوره وكړه دا به درته ډيره غوره وي .

يعنې مطلب دا دی چې حضرت عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ته دا معلومه وه چې قوه اجتهادي زما له شريح قاضي نه قوي ده نو كه ته اجتهاد كوې اجازت شته دې درته البته كه ماسره دې مشوره شريكه كړه نو دا بهتره ده ستا لپاره ولې هغه هم مجتهد دي او دې هم مجتهد دي خو د شريح القاضي اجتهاد د حضرت عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ اجتهاد ته كله رسيدې شو په وخت د وجود د حضرت عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ او حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ او د عبدالله ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د دې اشخاصو په موجودګي کې شريح قاضي ته ادباً هم په كار دي چې اجتهاد ونه كړي اګر كه اجازت شته دي ورته .

دا د دې دليل شو چې تابعي سره د وجود د اقوالو د صحابو نه اجتهاد كولې شي او په يو مجتهد باندې قول د صحابوو الزامي حجت هم نه دي دا څوک نه شي ويلي چې حضرت عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دا ويلي او امام ابوحنيفه رَحِمَهُ اللَّهُ دا ويلي او امام ابوحنيفه رَحِمَهُ اللَّهُ دا ويلي صديق اكبر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دا ويلي ويلي دي وي هغه هم مجتهدين وه دې هم مجتهد وه د صحابوو اقوال په دوي الزامي حجت نه دي سره له دې هغوي ادب كړي دي هغوي دا وايي :

اذا جاء من الرسول الله فبرأس والعين واذا جاء من الصحابه نختار بينهم .

امام صاحب وايي د صحابوو اقوالو کې مونږ فقيه د غير فقيه نه غوره كوو هغې پسې ذهاب كوو بيا .

واذا جاء من التابعين . او چې كله د تابعينو نه راشي بيا جګړې ورسره كوو .

لانهم رجال ونحن رجال . هغه هم سړي دي مونږ هم سړي يو د تابعي قول نه شم منلې .

دارنګې سنن ابن ماجة جلد ١ صفحه ٣٧ :

Scanned by CamScanner

حدثنا ابو بکر بن ابي شیبة حدثنا عبدالله بن یزید عن سعید بن ابي ایوب حدثني ابوهاني حمید بن هانئ الخولاني عن ابي عثمان مسلم بن یسار عن أبي هریرة قال قال رسول الله ﷺ من أفتي بفتیا غیر ثبت فانما اثمه علی من افتاه .

چا چې فتوی ورکړه په یوه فتوی باندې چې هغه ده ته پوره ثابته نه وه نو گناه یې په هغه چا ده چا چې فتوی ورکړې ده که څوک وایي چې دې کې استدلال څه ده استدلال یې په دې طریقه ده دوي وایي چې هر سړي به دلیل غواړي او د مفتي او مجتهد په خبره به عمل نه کوي دلیل به غواړي دا حدیث ددوي ددې قول بطلان کوي چې نه مفتي چې فتوی ورکړه عوام به هغه عملي کوي اوس که دا فتوی د بې دلیله ورکړې وه هغه خلکو پرې عمل کړې دي هغه گنهگار نه دي .

اثمه علی من افتاه . چا چې فتوی ورکړي هغه نیول کیږي که چیرته هر څوک مامور وایي په طلب د دلیل باندې نو بیا دلته د هغوي د پاره د عمل گنجائش نه وه او د خطاء په صورت کې دا مفتي نیول کیدو ولې اوس دې حدیث نه معلومیږي چې مفتي فتوی ورکړه او دا فتوی غیر ثبت وه چې خطاء شو او خلکو دده په فتوی عمل وکړو هغوي خو به عمل کوي هغه گنهگار نه دي مفتي گنهگار دي .

ددې نه وروسته بل حدیث راځي او هغه دې حدیث سره تعارض لري هغه دا چې مجتهد کله اجتهاد وکړي او حق ته ورسیږي هغه له دوه اجره دي او چې کله په اجتهاد کې خطا شي نو یو اجر دي ور له او دلته وایي چې گناه په مفتي شته دي هغلته دا وایي مجتهد چې خطا هم شي یو اجر ورکول کیږي گناه نشته ورباندې .

نو دا دواړه حدیثین تا ته دا مسئله ښکاره کوي چې رجال په یو حکم یو انداز کې نه دي کوم سړي چې د اجتهاد مقام ته ورسیده هغه که حق ته ورسیده دوه اجره دي که حق ته ونه رسیده گنهگار نه دي که خطا هم شو او خلکو پرې عمل کوه هغه له یو اجر دي او کوم مفتي چې مجتهد نه وي فتوی ورکوي نو که دې صورت کې دې حق ته ورسیده فبها که حق ته ونه رسیده والاثم علی من افتاه چا چې پرې عمل وکړو د هغه گناه ده پسې راځي .

تیول حدیثین تعارض لري یو خوا فرمایي چې مجتهد خطاء شي اجر دي بل خوا فرمایي

گنهگار دي نو هغه د مجتهد سره دي او داد غير مجتهد مفتي سره دي دوي اهل د اجتهاد نه دي د دې زمانې علماء هم اهل د فتوو دي خو اهل د اجتهاد نه دي چې اهل د اجتهاد نه دي نو دوي به ډير زيات احتياط كوي كه دليل د مجتهد قول پيدا شو فَبِهَا ګنې ځان نه دې خبره نه كوي كه يې وكړه ګنهګار ده كه خطاء شو او هر چې مجتهدين حضرات دي د هغوي نيتونه صفا وه باطن يې صفا وه خپل كوششونه يې كړي بالفرض كه يو مسئله كې بيا هم خطاء شوې او دا امت وربسې روان وي ګنهګار نه دي هغه ته په هغې اجر ميلاويږي .

دا رنګې صحيح البخاري جلد ١ صفحه ٣٦ :

حدثنا اسماعيل بن ابي اويس قال حدثني مالك عن هشام بن عروة عن ابيه عن عبدالله بن عمرو بن العاص قال سمعت رسول الله ﷺ يقول ان الله لا يقبض العلم انتزاعاً .

خداى تعالى دا علم نه قبض كوي په غونډه .

ينتزعه من العباد . چې ګنې وي باسي د عبادو نه .

ولكن يقبض العلم بقبض العلماء . ليكن قبض كوي علم په قبض د علماء سره مراد له علماء مجتهدين دي .

حتى اذا لم يبق عالماً . تر دې چې عالم مجتهد به پاتې نه شي .

اتخذ الناس رؤوساً جُهالاً . وبه نيسي خلك رؤساء جُهلاء .

فسئلوا . پو بنتنې به ترې كوي .

فأفتوا بغير علم . فتوى به وركوي بغير د اجتهاد نه .

فضلوا و أضلوا . په خپله به هم ګمراه غير به هم ګمراه شي .

هغه علماء چې مجتهدين دي چې هغوي فتوى وركوي مع علمٍ هغوي پسې چې چا اتباع وكړه ضلال نه شو هغه خو حق دي خو چې كله سړي غير مجتهد شو او بلا علم يې فتوى وركړه او بيا پسې چا اقتداء وكړه .

فضلوا و اضلوا . خطر دي وهابيانو ته مونږ ته نه دي مونږ ته خو الحمد لله ديو عالم مجتهد مع العلم فتوى كړې ده او مونږ پسې ذهاب كړې دي او دوي عوامو جهالو وهابيانو

Scanned by CamScanner

او جماعة المسلمين عثمانيانو پرويزيانو ته خطره ده چې دوي دې زمانه کې د خپلو کبراء پسې تللې دي او خپله نه پوهيږي او ددوي دا کبراء مفتيان علماء هم نه دي مجتهدين هم نه دي رانده دي.

نو دې صورت کې دوي ته خطره ده چې فضلوا واضلوا.

دارنګې معجم الکبير جلد ۱۵ صفحه ۱۲۶:

حدثنا عبدالله بن وهيب الغزي حدثنا محمد بن ابي السري حدثنا رشدين عن زبان بن فايد عن سهل بن معاذ بن انس عن ابيه ان امرأة اتت النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

يوه زنانه راغله نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته. فقالت ان زوجي. وي ويل زما خاوند.

انطلق غازياً في سبيل الله. تللې غزا في سبيل الله لره.

وكنت أقتدي بصلاته اذا صلّى. ما به د هغه د مانځه اقتداء کوله چې کله به هغه مونځ کوه.

دې ځای نه استدلال دي چې په زمانه د صحابوو کې بي بيانو د خاوندانو تقليد کړې دي خاوند يې د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه دين زده کړي چې واپسي کورته راغلي بي بي د هغه اقتداء کړي دا ماموره په دې نه وه چې ته به کتاب الله او سنت رسول نه اخذ کوي هرې بي بي کتاب الله او سنت رسول کله زده کولې شو بس د خپل خاوند اقتداء وکړه.

وبفعله. د هغه د فعل اقتداء مې کوله.

فاخبرني بعمل يبلغني عمله حتى يرجع. نبي اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پرې رد ونه کړو چې ته کتاب الله او سنت رسول صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پسې ولې نه ځې چې خاوند پسې ځې.

دارنګې سنن ترمذي جلد ۴ صفحه ۶۶۵، ۶۲۵ بيروت چاپ:

حدثنا سويد بن نصر اخبرنا ابن المبارك عن المثنى بن الصباح عن عمرو بن شعيب عن جده عبدالله بن عمرو قال سمعت رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول خصلتان.

دوه کارونه. من كانتا فيه. چې دا وي په چا کې.

Scanned by CamScanner

كتبه الله شاكراً صابراً . خداى تعالى هغه ليكي شاكر صابر .

ومن لم تكونا فيه لم يكتبه الله شاكرا ولا صابرا . او كه دا دوه كارونه په كې نه وي هغه ته شاكر صابر كې حصه نه وركوي .

اول : من نظر في دينه الى من هو فوقه فاقتدى به .

هغه څوك چې ګوري په دين كې هغه چا لره چې ده نه په دين او علم كې اوچت وي اقتداء پسې كوي .

ومن نظر في دنياه الى من هو دونه فحمد الله على ما فضله به عليه كتبه الله شاكراً صابراً .

نو دا شاكر او صابر شي په دين كې اعلم لوي عالم ګوره اقتداء پسې كوه نو ته به شاكر صابر يې او په دنيا كې چې د ځان نه ادونْ وي هغه ته ګوره نو ته به شاكر صابر يې .

ومن نظر في دينه الى من هو دونه ومن نظر في دنياه الى من هو فوقه فأسف على فاته منه لم يكتبه الله شاكراً ولا صابراً .

كه ددې عكس دې وكړو نو بيا د شاكرينو صابرينو نه ، نه راځي .

دارنګې سنن الكبرى للبيهقي جلد ٦ صفحه ٢١٠ :

أن عمر بن الخطاب رضي الله عنه خطب الناس بالجابية .

جابيه كې تقرير كړې وه خطبه يې معروفه وه .

فقال من أراد . چې څوك غواړي .

أن يسأل عن القرآن . چې سوال كوي د قرآن نه .

فليأت . لاړ دې شي ابي بن كعب لره دي په تجويد او قراءت كې معروف دي .

ومن أراد أن يسأل عن الفرائض . كه د چا اراده وي چې سوال وكوي د مسائلو د علم ميراث نه .

فليأت . لاړ دې شي زيد بن ثابت لره .

ومن أراد أن يسأل عن الفقه . كه د چا اراده وي چې سوال كوي د فقهي جزئياتو نه .

Scanned by CamScanner

فليأت . لاړ دې شي معاذ ابن جبل لره .

ومن اراد ان يسأل . كه د چا اراده وي غوښتنه د مال كوي .

فليأتني . را دې شي ما لره .

فان الله تعالى جعلني له خازنا وقاسماً . دا زمانه د صحابو و ده موجود ناست اكثر صحابه دي لږ په كې تابعين دي په كار دا وه چې عمر فاروق رضى الله عنه ويلي واي كتاب الله او سنت رسول ته ځي كنه قرآن شته حديث شته اخذ ترې كوي .

هغه ته معلومه وه چې دا ټول اخذ د هغې نه نه شي كولې چې نه يې شي كولې د هغې لپاره اوس فقهاء په كار دي بېل بېل خلك په كار دي نو وې ويل چې قرأت كې لاړ شي أبي بن كعب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ پسې په علم ميراث كې زيد بن ثابت رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ پسې لاړ شي په فقه كې معاذ بن جبل رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ پسې لاړ شي د غه مجلس كې به عبد الله بن مسعود نه وه ګنې هغه به يې هم ياد كړې وه چې ده پسې لاړ شي او يا به يې دواړه معي كړې واي معاذ بن جبل رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دا فقه چې كوم اړخ نه لري د فقه څه مسائل چې دي هغه عميق سخت مسائل دي څه لانجمني د اجاراتو او د شفعې مسائل دي .

معاذ بن جبل رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ افقه د صحابو و دي په مسئله د قضا كې او عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ افقه د صحابو و دي په عامه فقه او جزي مسائلو د فقه كې مسئله د نكاح كې مسئله د عتاق كې په مسئلو د صلواة زكواة حج وغيره كې .

نو ګويا كې دا هدايه چې څلور جلد ده ۲ جلد كې چې كومه فقه بيانيږي دې كې معاذ بن جبل رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ماهر وه ځكه هغه په يمن كې قاضي پاتې شوې وه ډيرې مسئلې ورته راغلې وې دا موږ او تاسې پاكستان كې علم كړي كنه فقه مو ويلي ده هدايه مو. هم ويلي ده تاسو لاړ شئ افغانستان ته يو سپين ږيري فقيه عالم سره د ځمكي لانجو كې مخامخ شي چې ښځكي درنه او باسي چې هغه څومره په فقه پوهيږي ليكن هغه بيا بيرته راولي دې مسائلو ته رفع اليدين ته امين بالجهر ته په دوه ټكي هم نه پوهيږي ګوره د فقه دا حصه كې كمزوري دي قرآن كريم ترجمه كې كمزوري دي په آحاديثو كې كمزورې وي ليكن د فقه هغه باب ته كه تاسو لاړې چې كوم د قضاء باب دي بيا مقابله ورسره نه شي كولې .

Scanned by CamScanner

چې كله لا نجمنه مسئله وي دا نوي فارغين ملايان خو دلته بريت تا وي كنه هلته قوميان هم پرې غره وي چې دا خو نوي له حقاني فارغ شوي ته راځه دا پټي راته وګټه د تره ځامن ورته وايي نو په شريعت كې فيصله كوي هلته ملا صاحب ورته كينوي هغه جانب مقابل ورته يو زوړ فقيه بابا راولي ورته يې كينوي دوه ټكي هم ورسره دا ملا نه شي ويلې په فقه كې نو كومو ځايونو كې چې معاذ ابن جبل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته افقه ويلې شوې دي هغه په دا قضاء كې دي او كومو كې چې عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ دي هغه بيا دې نوره حصه د فقه كې اعلم دي افقه دي او داسې ده هم.

دا اوس چې كوم زمونږ ملګري د افغانستان په مختلفو ولاياتو كې د قضا په مقام پاتې شوې وي اوس يې چې مونږ چيرو نو هغوي په فقه بنه پوهيږي ځكه هغوي ته روزمره ضروريات راغلې وي دوي باندې باعث جوړ شوې فقه يې كتلي ده مونږ نه هغوي په دغه مسائلو بنه پوهيږي.

دا رنګې صحيح البخاري جلد ۲ صفحه ۲۲۰ كې د صحابه كرامو زمانه كې په دې مسئله اختلاف وه عبد الله ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا طائف ته تللي وه نو مكه معظمه كې ټوله رايه او مذهب داد عبد الله بن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا معروفه وه او په مدينه منوره كې زيد بن ثابت پاتې شوې وه د مدينې منورې په خلكو كې د زيد بن ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مذهب او رايه رائجه وه.

په يمن كې معاذ بن جبل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ پاتې شوې وه هغلته مذهب د هغه چليده په عراق كې عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وه هغلته د عبد الله ابن مسعود او د حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مذهب چليده دا صحابه چې چيرته لاړ د همغو مذهبونه خواره شول نو د حج وخت دې عبد الله ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حج ته راغې د مدينې منورې څو صحابه دې استفتاء ترې نه كوي دې مسئله كې لا نجه ده چې كله زنانه طوافي فرضي وكړي بيا دا زنانه په مياشتني بيماري بيماره شي دا طواف صدر چې طواف رجوع ده افاقي لپاره د واجباتو نه ده دا په دې زنانه باقي دي كه نه دي دا به اوس انتظار كوي چې پاكه شي طواف وكړي او كه ځي به په دې كې اختلاف وه د حضرت زيد ابن ثابت رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مذهب او فيصله داوه چې دا به انتظار كوي ترڅو پاكه شي طواف صدر به كوي بيا به ځي.

او د عبد الله ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او د جمهورو صحابو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ فقهاء دا رأيه ده چې دا

Scanned by CamScanner

به ځي .

تنفر. چې دې طواف فرضي کړې دې .

طواف صدر رجوع له دې نه ساقط دي حقه مسئله د عبد الله ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وه خو مونږ دا ځای ددې لپاره پيش کوو چې دوي خلکو ته وايي چې د صحابوو زمانه کې تقليد نه وه يا ديو شخص کمال اتباع نه وه .

چې دوي به ترې دلائل غوښتل نه داسې نه وه مدني خلک راغلل ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته وايي چې زنانه په دغه وخت کې بيماره شي څه به کوي وايي : **تنفر** ځي به .

عبارت د حديث د مذکورې صفحې دادی :

عن عکرمة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ **ان اهل المدينة سألوا ابن عباس** رَضِيَ اللهُ عَنْهُ **عن امرأة طافت ثم حاضت قال لهم تنفر.** اجازت دي ورته لاړه دې شي .

قالوا لا نأخذ بقولك وندع قول زيد. مدني صحابه څه ورته وايي ستا قول نه اخلو حال دادی چې مونږ ستا په قول کې د حضرت زيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قول پريږدو دا نه شو کولې .

قال. عبد الله ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ورته وويل .

اذا قدمتم المدينة فسئلوا. بنه ځي چې کله مديني منورې ته لاړي د حضرت زيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه بيا تپوس وکړي .

فسألوا فکان فيمن سألوا ام سليم. دلته حضرت ام سليم موجود وه .

فذکرت حديث صفية رواه خالد وقتادة عن عکرمة. بي بي ام سليم ورته د حضرت صفيه حديث پيش کړو چې صفيه بي بي داسې وه چې همدغه شان طواف کړې وه او مياشتني بيماري ورباندې راغله نبي اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ته چا وويل چې صفيه بي بي بيماره شوې ده وي ويل چې پوزه دې په خاورو ککړه شي دې ته به مونږ بيا انتظارونه کوو وايي رايې ولې چې راغله وايي طواف زيارت دې کړې دې وايي هاو وايي راځه چې ځو روان شول .

نو دليل خو پيدا شو اتباع وشوه زمونږ اخذ له دې نه دې چې دوي خلکو ته داسې نظر ورکوي چې د صحابوو زمانه کې قرآن او سنت پسې تلل وه مذهبونه ، نه وه مذهب وه کنه

Scanned by CamScanner

اهل مدینه د حضرت زید متبع وه او عبد الله ابن عباس ته وایي ستا قول مونږ په مقابل د قول د حضرت زید رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کې نه منو.

دا رنګې سنن الکبری للبیهقي جلد ٦ صفحه ٢١٠:

عن أنس بن مالك قال قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ارحم أمتي بأمتي ابو بكر واشدهم في أمر الله عمر واصدقهم حياءً عثمان.

او په علم میراث کې لوي پوه زید ابن ثابت دي.

وأقرؤهم أبي وافرضهم زيد بن ثابت وأعلمهم بالحلال والحرام معاذ وان لكل أمة أمينا وأمين هذه الأمة أبو عبيدة بن الجراح.

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دا تقریر څه د پاره کوي د همدې لپاره یې کوي چې هر څوک په هر علم کې همغه شخص ته مراجعه وکړي ددې تلقین نه وړکوي چې کتاب الله او سنت رسول دي عوام او خواص په کې په اصل کې یو شان دي نه دې کې فرق دي.

دا رنګې المؤطاء د امام مالک جلد ٢ صفحه ٦٠٧:

عن يحيى عن سعيد ان رجلاً سأل ابا موسى الاشعري. یو سړي د ابا موسی صاحب نه تپوس وکړو.

اني مصصت عن امرأتي من ثديها لبناً. د خپلې بي بي نه مې مص وکړو د ثدینو د هغې نه څه شیدې راغلې حرمت شته او که نه.

فذهب في بطني. شیدې زما خیټې ته لاړې:

فقال ابو موسى لا أراها الا قد حرمت عليك. ابو موسی اشعري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فتوی ورکړه بله رایه نه لرم مګر دا چې بي بي درباندې حرامه شوه دلته عبد الله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ناست دي.

فقال عبدالله بن مسعود انظر ماذا تفتي به الرّجل. ښه سوچ وکړه دا په څه دې فتوی سړي ته ورکړه.

فقال ابو موسى فماذا تقول انت. عبد الله ابن مسعود ته ابو موسی وایي ستا څه رایه ده.

فقال عبدالله بن مسعود لا رضاعة الا ما كان في الحولين. د رضاع حرمت خو نه ثابتیږي

Scanned by CamScanner

مگر هغه چې دوه کالو کې وي دې نه اخوا حرمت نشته.

فقال أبو موسى لا تسألوني عن شيء ماكان هذا الحبر بين اظهركم.

وايي دا بحر د علم چې در کې موجود وي تعبيرېې ترې نه په حبر وکړو لکه يهودو به علماء ته حبر ويلي چې دا بحر او دا علم د عبدالله ابن مسعود در کې موجود وي.

بيا مانه پوښتنې ونه کړې ګوري ابوموسى اشعري خلکو ته د عبدالله ابن مسعود د تقليد امر کوي دا تقليدِ شخصي دي چې دې موجود دي ده پسې ځي ما پسې مه ځي.

دا يوه افترا هم ده په احنافو باندې غير مقلدين وايي چې دوي تقليد شخصي کوي او تاسو هم په دې کلکېږي مه الياس ګهمن او د هغه رفقاء تنظيم نوجوانان احناف په تقليد شخصي باندې زور لګوي محمد امين صفدر او کاړوي او سرفراز خان صفدر صاحب دا ټول تقليد شخصي ته زور ورکوي خو دا زما په فکر خطاء کېږي مونږ کله هم تقليد شخصي نه دې کړي.

چې څوک په مونږ دا اعتراض کوي افتراء ده او مه تاسو په تقليد شخصي کلکېږي دا زمونږ احناف شوافع موالک حنابله چې دې تقليد شخصي نه کوي تقليد معين کوي دې کې فرق دي تقليد شخصي دا معنى چې دوي امام ابوحنيفه رَحِمَهُ اللهُ را ټينګ کړې دي بل د هيڅا پسې نه ځي دا غلطه ده افتراء ده کنه په ډېر مسائلو کې مونږ د يارانو پسې تللي يو د امام محمد امام يوسف پسې تللي يو ډېر مسائل دي په متقدمينو متأخرينو کې مونږ متأخرينو پسې تللي يو.

دا زمونږ فتاوى نه ګوري وعليه الفتوى چې کوم مفتى به وي مونږ هغې پسې لاړ شو نو دا دليل ددې دي چې مونږ تقليد شخصي په مونږ افتراء ده دا هر مذهب والا تقليد شخصي نه کوي تقليد معين کوي يعنې حنفيت شافعيت مالکيت حنبليت په دې څلورو کې تقليد معين کوي چې حنفيت دي دا حنفيت خو يو ائې قول ابوحنيفه ته نه وايي قول ابي يوسف قول امام محمد قول طحاوي دې کې شپږ (٦) درجې د فقهاء مجتهدينو دي چې مجتهدين مطلق دي مجتهدين في المذهب دي.

مجتهدين اصحاب د مسائلو متروکه وو دي مجتهدين د اصحاب د ترجيح دي او مجتهدين د اصحاب تطبيق دي او شپږم طبقه اصحاب الفتيا دي او هغه اصحاب الفتيا

Scanned by CamScanner

چې مجتهدين نه وي ففتواهم ليس بفتوى بل هم ناقلي فتوى المجتهدين .

عبدالحي لکهنوي رَحِمَهُ اللهُ په عمدة الرعاية کې هغه دا تصريحات کړې دي .

اما مفتي زماننا ففتواهم ليس بفتوى بل هم ناقلي فتوى المجتهدين .

نو چې هغه زمانه کې د مفتيانو فتوى فتوى نه وه بلکې ناقل به د فتوى د مجتهد وي نو دې زمانه کې به څنګه قبوله شي .

څومره مفتيان که د اکوړي وي که د شافيصل وي که د هر ځاى وي دوي نه تپوس وکړي مقلدين يې که مجتهدين که وي ويل چې مونږ مجتهدين يو نو فتوى بيا قبوله ده که وي ويل چې مقلدين يو د مقلد فتوى نه قبليږي خاص کر علماء لره بيا او عوام خو به يې قبلوي عوام خو د خپل امام خبره به هم مني اوس زما مقتديان دي چې زه مسئله بيانوم دوي به يې مني اعتماد به کوي او چې دوي په ما بې اعتماده وي چې دا غلطې مسئلې کوي نو ما ولې مسجد کې پريږدي بيا چې په ما دومره بدګمانه وي په کار هم ده چې ما مسجد کې پرې نه دي نو يو خو عوام دي عوام خو د خپل امام هم منلې شي هغوي خو به د اکوړي يا بل ځاى په فتوى اعتماد کوي .

البته يو تاسې طالبان يې علماء دي هغه چې پوهيږي په فقه باندې هغوي نه بيا ددې زمانې فتوى فتوى نه ده بلکې دوي ناقلين د فتوى د مجتهدينو دي دا ددې لپاره درته وايمه چې دلته فتوى ډيرې متضادې راوځي که مونږ اوس دا خلکو ته وايو چې د اکوړي ډيره بهترينه مدرسه ده او چې د فتوى لپاره بل خوا مراجعه ونه کړي او چې چيره مو د اکوړي فتوى وليدله فاقبلوه قبوله يې کړي .

نو لنډ کشف الغطاء عن تبليغ النساء مفتي سيف الله صاحب وايي د ښځو ليږل تبليغ ته په دغه شکل جائز نه دي او حافظ شوکت پرې لوي کتاب ليکلي د اکوړي نه يې فتوى راويستلې چې دا جائز دي ښځې تبليغ ته وباسي نو ګوره متضاد شو دغه شان ډير مسائل دي مونږ يې ګورو اکوړي نه يو مفتي صاحب يوه فيصله کوي بل مفتي صاحب بله فيصله کوي متضاد دي چې متضاد دي نو عام خلکو ته ددې پرچار مه کوي چې د اکوړي فتوى قبولې کړي بيا خاص کر نن صبا د عبدالحق صاحب په وخت کې د اکوړي د مدرسې يو

Scanned by CamScanner

اهميت وه د مفتي فريد صاحب په وخت کې بل اهيمت وه د مفتي سيف الله صاحب په وخت کې بل اهميت وه.

اوس في الحال چې د هغې کوم مفتي دي عبد القادر هغه باندې ګوري د حنفي ګمان ونه کړي هغه خو کلک اشاعتي دي نظام پور ته يو ځل دده فتوى چا راوړه استفتاء ترې نه شوې وه چې يو امام دي دعاء بعد سنت کوي د حيله اسقاط قائل دي او درود سلام وايي او دعا بعد الجنازة کوي څه نور مسائل يې ليکلي وه دا امام څنګه دي.

عبد القادر ورته فتوى ورکړې وه چې داد اهل فسقو نه دي او دا په فسق عقيدوي مبتلاء دي او فقهاو ليکلي دي چې کوم فاسق امام وي مسجد نه يې ويستل په کار دي دا امام له دې مسجد نه اوباسه داد اکوړي د مفتي عبد القادر فتوى وه تاسو اوس دا منلې شي چې دعاء بعد السنة فسق شي نو مفتي فريد صاحب ددغې مدرسې مقالات فريديه کې مستحب ولې ورته وايي نو د عبد القادر فتوى په هغه ورغله که وره نغله زما په وخت کې چې ما دوره حديث کوله زه بيا وروسته لاړم ادريس شيخ صاحب ته ۱۵ ورځې حقانيه کې زه ومه او د ماسپخين مونځ به انوار الحق صاحب په امامت کيدلو د ماسپخين مانځه بعد ما کتلي انوار الحق صاحب به باقاعده دعاء بعد سنت کوله چې د عاء بعد سنت بدعت شي.

نن صبا خو د اشاعت زور دي ورباندې دا دعاګانې يې پريښي دي خو لکه هغه وخت سره زما په ياد باندې او د هغې نه مخکې شيخ عبد الحق صاحب چې وه هغه خو داسې کلک احناف وه دا مدرسه چې چا جوړه کړې په مرور د وخت سره زمونږ هغه علمي اداري پاکې نه پريږدي خارجي لاسو نه دي وريسې اوس وخت کې خو دا مشکل جوړ شو چې په دفاع پاکستان کې اشاعتيان وهابيان او حقانيان سره خلط شول نو دا وخت يې دي د حقاني هغه اهميت اوس نه دې پاتې شوې که تاسو د مفتي عبد الحق صاحب او د مفتي فريد صاحب د زمانې ګمان پرې کوې بلکې داد اغيارو ښکاره شوې ده او ټول په کې دا نور خلک ننوتي دي او کوم چې زمونږ حنفي فقهاء دي لکه مفتي سيف الله صاحب ديربابا جي او يا نور هغه خواران دير مغلوب حال کې نن صبا هلته وخت تيروي.

باقاعده طالبان مونږ ته حکايت کوي چې مفتي سيف الله صاحب مونږ ته بار بار وويل چې فتاوى حقانيه دا زمونږ فتوى نه ده چې قبوله يې نه کړي چې کومه شائع شوې ده وايي

Scanned by CamScanner

مونږ ورته وويل مولانا صاحب چې تاسو يوه رساله وليکي په دې باندې وايي دې وخت کې مونږ قدرت نه لرو چې رساله وليکو مونږ دا اختيار اوس نه لرو نو دومره پرې دا نور خلک قابض شوې او اختيار د هغوي سره دي چې دا مشائخ زمونږ يې مغلوب کړي دي بنه پوهيږي چې دا فتاوی حقانيه نور مفتيان ناست دي او منصوب کوي حقاني لره او خلک پرې اعتماد کوي ډير هغه مسائل چې مفتي فريد صاحب مخکې په مقالات وغيره کتب کې هغې ته د استحباب عقيده ورکړې ده فتاوی حقانيه هغې ته بدعت وايي او شنيع بدعت يې ګڼي.

من جملة د هغې نه ميلاد مصطفی دي چې په ميلاد څومره ردود په فتاوی حقانيه کې موجود دي او داسې نور مسائل مقصود مې په دې سره د خپلو اکابرو رد نه دي دا زمونږ د شيوخو شيوخ دي مفتي فريد صاحب دا زمونږ د اديس شيخ صاحب شيخ دي شيخ شيخ باندې رد کول عظيمه بې آدبي ده زما مقصد په هغوي رد نه دي اوس في الحال حقاني ته دومره اهميت مه ورکوي دا خلک د پخوانيو علماو په مينه حقاني ته اوس هم په همغه نظر ګوري نو په هغه نظر نن صبا حقاني ته مه ګوري او مه په دې مينه ورځي چې هلته به تاسو اوس حنفيت زده کړي.

نو راځم خپل مقصد ته چې مونږ تقليد معين کوو دا تقليد شخصي نه دي واضحه مثال ددې لپاره به مونږ پيش کړو د جمعې لمونځ نه بعد مونږ شپږ (٦) رکعته کوو او دا مذهب د يارانو دي امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللّٰه وايي د جمعې لمانځه نه وروسته څلور (۴) رکعته سنت دي نو که مونږ تقليد شخصي کولې نو په کار دا وه چې مونږ څلور (۴) رکعته سنت کولې.

بل مثال په افغانستان چې کله د طالبانو امارت اسلامي حاکم وه او په ټول افغانستان خشکي راغلې وه نو طالبانو خلکو ته حکم وکړو چې په هره ولسوالي کې د استسقاء لمونځونه وکړي دا مذهب د يارانو دي امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللّٰه په مسئله د استسقاء کې قائل د نيت صلواة نه دي بلکې د دعا دنيت دي که تقليد شخصي واي نو ولې حنفي امارت هلته د لمونځونو اعلانونه کول داسې ډير مسائل پيدا کيږي چې فقه وکتلې شي چې مفتی به د يارانو قول وي ذهاب هغوي پسې دې او چې مفتی به د متأخرينو قول وي ذهاب هغوي پسې دي دا دلائل ددې دي چې مونږ تقليد شخصي نه دي کړي.

البته باني زمونږ د فقهې حنفي امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللّٰه دي مستخرج د اصولو ددې امام

Scanned by CamScanner

ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ دي په دغه اصطلاح باندې سرې تغليباً ويلې شي چې زه حنفي يمه او امام محمد امام ابي يوسف ته نسبت نه کوي هغې اصل ته نسبت کيږي .

دا رنګې مصنف ابن ابي شيبة جلد ۷ صفحه ۲۳۹ د معاذ ابن جبل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هغه معروف حديث پيش کوي باب لګوي : باب في القاضي ما ينبغي ان يبدأ به في قضائه .

قاضي او مجتهد چې فيصله کوي اول اخذ به د څه نه کوي .

حدثنا ابوبكر قال حدثنا وكيع عن شعبة عن ابي عونٍ عن الحارث بن عمرو الهمداني عن رجالٍ من اهل حمص من اصحاب معاذ عن معاذٍ ان النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لما بعثه .

نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ چې وليږه ده لره او ليږلو يې يمن ته .

قال كيف تقضي ؟ ورته يې وويل فيصله به څنګه کوي ؟

قال أقضي بما في كتاب الله قال فان جاءك امر ليس في كتاب الله ؟. که يو څيز راشي چې په کتاب الله کې نه وي .

قال اقضي بسنة رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . هغه وويل بيا به په آحاديثو فيصله کوم .

قال فان لم تكن سنة من رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ قال أجتهدُ رأيي . اجتهاد بالرأيه به کوم .

دا حديث ددې دليل دي چې بعضې مسائل په کتاب الله او سنت رسول کې نه وي هغه زمانه کې وايي چې نه وي وايي :

اجتهد رأيي . په خپله رايه به اجتهاد کومه .

قال الحمد لله الذي وفق رسولَ رسولِ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

هغه ذات لره ثناء ده چې موافق يې کړه رايه د خپل رسول د استاذي د رسول خپل سره يعنې دې زما رسول دي په معنی لغوي ما ليږلي دي او زه د خدای تعالی رسول يمه زما رايه يې دده له رايې سره موافقه کړه او دده رايه يې له ما سره موافقه کړه يعنې معنی چې زما هم دغه رايه ده چې مسئله کتاب الله او سنت رسول کې پيدا نه شي اجتهاد پسې دې سړي لاړ شي خو چې اهل د اجتهاد وي .

ابوداؤد شريف کې چې دا حديث مذکور دي حاشيه ورباندې کوم ظاهر بين لګولې ده

Scanned by CamScanner

د دغه حدیث په سند کې راویان ټول ثقه دي په دې جرحه نه شي کولې عن رجال من اهل حمص من اصحاب معاذ، باندې جرحه ده د معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ شاګردان له اهل حمص نه له هغوي نه وايي مونږ روایت کوو وايي پته نه لګي چې دا څوک دي نو په حاشیه د ابوداؤد یې ډیر لوی بحث په دې کړي او په دې سند یې جرحې کړي وهابیان هم جرحې کوي پرې نو تاسو د هغوي جواب له سر کړه د هغوي ابن قیم نه ورکړې اعلام الموقعین جلد ۱ صفحه ۲۰۲ د ابن قیم کتاب ته ګوري دا خو به مني راسره:

فهذا حديث وان كان عن غير مسمين . اګر که دې سند کې څه خلک شته دي چې مسمی نه دي .

فهم اصحاب معاذ فلا يضره ذلك . چې هغه اصحاب د معاذ دي دا څه تاوان نه ورکوي سند ته .

لانه يدل على شهرة الحديث . وايي ځکه دا دلیل د شهرت الحدیث دي .

وأن الذي حدث به الحارث بن عمرو عن جماعة من اصحاب معاذ لا واحد منهم .

وايي دده د امقصد نه دي چې ګنې ما ته معلوم نه دي اصل کې داد معاذ ډیرو شاګردانو بیان کړې دي نو هغه شهرت ته اشاره ده چې د هغه ډیرو شاګردانو ماته بیان کړي دي .

وهذا ابلغ في الشهرة من ان يكون عن واحد منهم لو سمي .

دا ابلغ دي په شهرت د حدیث کې چې شي دي له دې نه چې نوم یې اخیستې وای چې فلاني راته ویلي دي .

كيف وشهرة اصحاب معاذ بالعلم والدين والفضل والصدق بالمحل الذي لا يخفى .

او اصحاب د معاذ چې دي په علم په دین په فضل او صدق کې په هغه انداز کې دي چې په چا خفي نه دي .

ولا يعرف ، معروف نه دي .

في اصحابه متهم ولا كذاب ولا مجروح بل اصحابه من افاضل المسلمين وخيارهم لا يشك

Scanned by CamScanner

اهل العلم بالنقل في ذلك .
چې څوک اهل علم په نقل او اسماء الرجال دي هغوي په دې کې شک نه لري .
آخره کې وايي دې سند کې شعبه راغلې :
كيف و شعبة حامل لواء هذا الحديث . د دې حديث جنډه شعبه اوچته کړې ده .
وقد قال بعض ائمة الحديث اذا رأيت شعبة في اسناد حديث فاشدد يديك به .
سند د حديث کې دي چې شعبة وليده نو منګولي پرې کلکي کړه يعنې بيا په کې سوچونه مه کوه چې دا به قوي وي که ضعيف .
فكذلك حديث معاذ لما احتجوا به جميعاً غنوا عن طلب الاسناد له .
چې هر کله دومره جمع غفيرې پرې اخذ کړې دي او محدثينو را اخيستي دي دا غني شوله دې نه چې ته طلب د سند ورته ولټوي .
دارنګې اعلام الموقعين جلد ۱ صفحه ۱۴ يو بل روايت نه مونږ اخذ کوو :
وقال يزيد بن عمير لما حضر معاذ بن جبل الموت قيل يا ابا عبد الرحمن اوصنا .
معاذ بن جبل ته چا وويل وصيت راته وکړه د مرګ په وخت کې .
قال اجلسوني . ده وويل ما کينوي يا راسره کيني .
ان العلم والايمان مكانهما من ابتغاهما وجدهما .
علم او ايمان ځای د هغې چې څوک ولټوي مونده به يې کړي .
يقول ذلك ثلاث مرات . دري ځل يې دا خبره وکړه يعنې طلب غواړي .
بيا يې وفرمايل :
التمس العلم ، علم طلب کړي .
عند اربعة رهط . د څلورو کسانو سره .
عند عويمر بن ابي الدرداء وعند سلمان الفارسي وعند عبد الله بن مسعود و عند عبد الله ابن سلام .

Scanned by CamScanner

نو دا نصيحت او وصيت په دې باندې کوي چې تاسو دې زمانه کې علوم دوي نه واخلي ځکه دا فقهاء دي ولي ورته دا نه وايي چې کتاب الله او سنت رسول شته دي ځي وريسي دا علماء ورته ولې يادوي.

دارنګې اعلام الموقعين جلد ١ صفحه ٢١ :

والدين والفقه انتشر في الأمة عن اصحاب ابن مسعود واصحاب زيد بن ثابت واصحاب عبدالله بن عمرو واصحاب عبدالله بن عباس رضي الله عنه.

ددې څلورو کسانو نه دا دين خور شوې دې په امت کې.

فعلم الناس عامته عن اصحاب هؤلاء الاربعة.

دا امت کې چې دا عام علم ګوري دا ددې څلورو صحابوو شاګردانو نه خپور دي.

فاما اهل المدينة فعلمهم عن اصحاب زيد بن ثابت وعبدالله بن عبد بن عمر.

علم د اهل مديني له اصحابو د زيد بن ثابت وعبد الله بن عمر نه دي.

هر چې اهل مکه دي :

وأما أهل مكة فعلمهم عن اصحاب عبدالله بن عباس ، نه دي.

هر چې اهل عراق دي :

واما اهل العراق فعلمهم عن اصحاب عبدالله بن مسعود ، نه دي.

قال ابن جرير وقد قيل ان ابن عمر وجماعة ممن عاش بعده بالمدينة من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم انما كانوا يفتون بمذاهب زيد بن ثابت.

عبدالله بن عمرو او څومره صحابه چې مدينه منوره کې وه دوي به فتوى ورکوله په مذهب د زيد ابن ثابت باندې.

نو دا ثابتوي چې صحابه د بل صحابي تقليد کوي په مدينه منوره د زيد بن ثابت مذهب رائج وه يعني فتوى وه هغې نه دين جوړ شوې وه او دا نور صحابه ابن عمرو وغيره چې دي هغوي د زيد ابن ثابت مذهب باندې فتوى ورکوي.

دا جماعت المسلمين حمقاء سوچه خره راغونډ دي خره سره څوک بحث نه کوي

Scanned by CamScanner

کوتک ورته نیسي دوي اوس څه شروع کړې دي ، نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ به چې کله قضاء حاجت ته تللو نو :

ابعد في المذهب . هلته مذهب په معنی د مصدر میمي سره دي په معنی د ذهاب سره ابعد في المذهب معنی ابعد في الذهاب په ذهاب کې به یې ډير لرې والې کولو .

دا جماعت المسلمین چې دي د فقهاء مذاهب چې کوم دي او مذهب په مصدر میمي سره نه شي بیلولې ، دلته مذهب په معنی د تګلاري سره دي ظرف دي او هغه مذهب په معنی د نفس ذهاب سره دي مصدر میمي دي .

نو دا دي صحابه په مذهب د زید بن ثابت باندې فتوی ورکوي العیاذ بالله ددې اوس دا معنی شوه چې مذهب لیټرین ته وایي او دوي فتوی د زید بن ثابت لیټرین وه په هغې فتوی ورکوله نو داسې احمقانو سره به څه بحث مباحثه وشي بغیر د کوتک نه خو یې بله لار نشته . او اصطلاح د مذهب په زمانه د صحابوو کې هم موجوده شوه چې هغه زمانه کې هم د مذهب اصطلاح وه .

دارنګې صحیح مسلم معرب بیروتي چاپ جلد ۵ صفحه ۱۳۱ :

عن ابي قيس مولى عمرو بن العاص عن عمرو بن العاص انه سمع رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال : اذا حكم الحاكم فاجتهد :

حاکم چې فیصله وکړي اجتهاد وکوي .

ثم أصاب فله اجران . چې حق ته ورسیږي دوه اجره دي ورلره .

واذا حكم . چې فیصله وکړي ، فاجتهد ، اجتهاد وکړي ثم اخطأ خطاء شي فله اجر ، یو اجر دي ورته .

حکایت :

ما سره دیو سلفي په دې کې مباحثه وه ما ته یې وویل چې د ائموو په اقوالو کې د خطاء امکان شته دي او که نشته ما ورته وویل ولې نشته وایي دا خطاء معین ده که غیر معین ده ما ورته وویل غیر معین ده وایي دا خو په هره مسئله کې امکان د خطاء شته دي کنه

Scanned by CamScanner

تاسو ولې داسې څيز پسې ځي چې امكان د خطاء لري ما ورته وويل الله دې ما د بې آدبي نه وساتي بې ادبي نه كوم خو تا باندې نقض كوم.

نبي اكرم ﷺ او انبياء عليهم السلام نه امكان د خطاء شته دي كه نشته امكان د گناه خو نشته او امكان د خطاء څنگه دي شته كنه وايي چې شته دي ما ورته وويل معين ده كه غير معين وايي غير معين ده ما ورته وويل چې دا اعتراض دلته هم مراجعه كړه كنه هره خبره يې مه منه كيدې شي خطاء وي.

ووايي نه نه د پيغمبرانو خطاء خو دين دي كنه ما ورته وويل چې د مجتهدينو خطاء هم دين دي وايي د مجتهد خطاء څنگه دين دي ما ورته وويل دين دي كنه نبي اكرم ﷺ فرمايي:

ثم اخطأ فله اجر. چې خطاء شي يو اجر دي ما ورته وويل چې دا اجر په دين كې وي كه په بې ديني كې وي وايي چې په دين كې وي ما ورته وويل چې دا خطاى دين نه وايي نو اجر به ورته نه ميلاودې نو د مجتهد خطاء دين وي. داسې وهميات يې راغونډ كړي دا خو خطاء كيږي داسې كيږي او هغه سې كيږي.

دې عامو وهابيانو ته زه وايم دا ستاسو پشاوري او ستاسو رستمي ولې نه خطاء كيږي چې لكي مو كلكه ورته رانيولې ده چې كفر كوي كفر ورسره كوي او چې ايمان راوړي ايمان كې پسې روان يې په اعتقاديا تو ايمانياتو كې مو راتينگ كړې دي.

نو امكان د خطاء خو هر چا ته كيدې شي عامو وهابيانو ته زه دا خبره كوم جماعة المسلمين ته زه دا خبره كوم چې په دغه معمولي خبره مو مذهب پريښې دي نو ستاسې په دې مشر كې خو هم دا خبره شته كنه چې امكان د خطاء لري نو څنگه پسې بيا روان ياستي؟

حكايت:

په پشاور اكبرپوره كې يو ځل ما ته يو كس ډيره مځكيني خبره ده يو قادياني راوسته داد قاديانيانو بعضې اعتراضات او د وهابيانو يو شان اعتراضونه دي نوجوان وه لږه ډيره يې راغلې وه خو وهابي وه وايي دا قادياني شوې دي ما ورته وويل چې ته څنگه قادياني شوې يې وايي زما څه شبهې وې او زه په ډيرو علماو وگرځيدم تبليغي جماعت سره شوم

Scanned by CamScanner

اشاعتیانو سره شومه وهابیانو سره جماعت المسلمین سره شومه خو زما هغه شبهي چا دفع نه کړي یو اځیني یو اځي په قادیانیت کې ماته اطمینان او سکون حاصل شو.

دا همداسې شکیان وي یو پر بل یې خرخوي تبلیغیان یې په اشاعتیانو خرخوي اشاعتیان یې په وهابیانو خرخوي همداسې شکونه زیاتیږي زیاتیږي اخر قرآن کریم کې هم شک راشي چې دې کې هم دروغ العیاذ بالله شته دي دا بیا خپله مرتبه د قادیانت ده او چې قادیانت کې پاتې شوي او که عیسویت ته لاړې یوه خبره ده د خور او ورور دي سره.

ما ورته وویل چې دا څنګه شبهې دي ستا چې دا دومره علماء د مختلفو جماعاتو تا ته نه شوي حل کولې ما ورته وویل یوه خوموږ ته هم پیش کړه؟ وایي شبهه مې داده چې زه عیسوي ته دعوت ورکومه نو زه یې حنفیت ته ورکړم شافعیت ته یې ورکړم او که مالکیت او حنبلیت ته یې ورکړم.

ګورئ دا اعتراض که سوچ وشي د وهابیانو دي اکثر وهابیان دا اعتراض کوي چې موږ کافر ته دعوت ورکوو نو د کوم مذهب دعوت ورکړو وایي که زه یې حنفیت ته دعوت کړم دا مې څلورمې حصې د دین ته دعوت کړو او که ټول دین او دغسې شافعیت مالکیت او حنبلیت ما هغه ته وویل چې ته عیسوي ته دعوت ورکوې اول د عقیدې دعوت ورکوي او که د عمل؟ وایي د عقیدې دعوت ورکوم.

ما ورته وویل چې ما ته دا وښایه چې دا څلور امامان په عقیده کې سره مخالف وه چې دا یو اهلسنت وه بل د خوارجو نه وه بل معتزلي وه خو دا ټول اهلسنت دي یوه عقیده ده کنه ته خو به اول د عقیدې دعوت ورکوي کنه وایي هاو ما وویل د دې څلورو په عقیده کې څه اختلاف شته دي وایي نه ما وویل چې کله دې عقیدې ته دعوت ورکړو او سړي مسلم شو د هغې نه بعد جزي فروعي اختلافات وي که د دې اختلافاتو اعتراض ته په دوي باندې کوي نو عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه رفع اليدين نه کول او ابن عمر رضي الله عنه نه رفع اليدين ثابت دي بعضې روایاتو کې.

نو په دوي اعتراض مه کوه په صحابوو دا اعتراض وکړه چې اختلاف یې ولې کړي دي دلته مه کوه دا هلته وکړه وایي یاره جي یو اځې تا زما تسلي وکړه زه به مدرسې ته درځمه او زما ډیرې شبهې دي چې دا دفعه شي زه به بیرته مسلمان شم بس نور مې خوله پرې را خلاصه

Scanned by CamScanner

کړه ما وویل تا بې دینه دې خدای له سره مسلمان نه کړي چې ته د دین نه اوړي قادیاني کیږي مونږ به تا ته ستړګي اړوو چې ته به راځي زمونږ دین ته او ته دې سر نه واخله خپو پورې شکل ته دې وګوره ستا خو شکل د عیسوي دې ما ورته وویل چې تا خپل ځان په شریعت برابر کړې دې چې ته عیسوي ته دعوت ورکوي دعوت لا نشته بیا به زه یو خت کې دعوت ورکوم بیا به یې څنګه ورکومه او مذهب دې او سه نه ورته پریښي دې او به کوم ځای کې را رواني دې او پرتوګ دې کوم ځای کې ویستلې دې ځان خو یو ځل په شیعت برابر کړه بیا دعوتونه ورکوه.

نو ددې خلکو سره نرمي نه دې په کار د انسان ایمان خرابیږي قادیاني سره به سړي څه دلائل وو ایي د قادیانیانو کتب تاسو به نه وي کتلې ما یې رسائل کتلې وایي العیاذ بالله یولس (١١) ځایه قرآن کریم کې دروغ راغلي نو دوي سره به اوس څه مناظرې کوي یا به حجت او دلیل بازي ورسره کوي که مفتي محمود صاحب یا د بریل بعضې مشائخو مناظرې ورسره کړې دي نو د ضرورت په بناء شوې دي چې هغه وخت کې بهټو د بې نظیري پلار پرې ودریده څوک یې نه پریښنو دل چې دا مره کړي او بلکې هغه ته یې مسلم ویلي نو که هغه وخت کې بحث ورسره نه وای شوي نو په سرکاري سطحه دوي د مسلمینو نه شمارل شوې وای.

همغه د مفتي محمود صاحب او د بعضې بریلوي مشائخو د مقابلو نتیجه ده چې اوس دوي ته په سرکاري سطحه مسلمانان نه ویل کیږي ډیرې مناظرې ورسره وشوي په آخره کې د بریل د مشائخو نه یو شیخ ورسره مباهله وکړه درې ورځې وروسته له دې مباهلې نه بیا دې مرداریږي درې ورځې مخکې ورسره مناظره وکړه آخر کې مباهلې ته لاړل چې مباهلې ته لاړل نو مباهله کې ورته وویل چې ته وایه که چیرته ته پیغمبر یې او زه درنه منکریم نو خدای تعالی دې ما زر تر زره په لیټرین او ګندګي کې مړ کړي او که ته پیغمبر نه یې او دروغ دې ویلي نو ته هم داسې ووایه بس داسې یې وویل دریمه ورځ وه
لیټرین ته ننوتلې وه او په لیټرین کې مردار شوې وه همغې مباهلې ووهلو.

نو له داسې بې دینه او د هغه له پیروانو سره به څه مناظرې وشي په دیوه رساله کې چا ترې تپوس کړې دې چې مقام ستا به اوچت وي که د حضرت حسین عَلَيْهِ السَّلَام ؟ واه واه عجباً دې ورته وایي ضحک یې پسې کړې دې وایي هغه موچي چې یوه ورځ یې زما څپلي رنګ

Scanned by CamScanner

کړې وي که چيرته حسنين د هغه مقام ته ورسيږي نو ډير دې خوشحاله شي دده په رسائلو کې دا الفاظ موجود دي خو تاسو په دې باندې د شاه انور شاه کشميري رَحِمَهُ اللهُ اکفار الملحدين عن ضروريات الدين داد قاديانيانو په کفر ليکل شوې دي چې داد ضرورياتو د دين نه منکر دي.

مسئله د ختم نبوت چې دهٔ داد دين د ضرورياتو نه ده وايي له دې نه منکر کافر دي په دې مسئله يې دا کتاب ليکلي دي نو بيا آخره کې دده په کتابونو راليږلي چې دهٔ داسې داسې خبرې کړې دي نو داسې کس سره به سړي څه مناظره وکړي بس سړي څه وکړي.

پاکستان دې اچار دي د دنيا مرداري دې کې راغونډه ده سوچ مو شته ورته دا مرداري نه په عربو کې شته نه په افغانستان کې به دوه قاديانيان پيدا کړي چيرته ؟ زمونږ استاد به ويل که د جال پيدا شو ډير متبعين به يې پاکستانيان وي ځکه دا بې غوره بې سوچه قوم دي په يو ملک کې داسې څه شته لکه په دې پاکستان پنجاب کې چې څه کيږي بنځې هم په کې پيرانې دي بس د پيسو سخت شوقيان دي چې حق چا ته وايي بعضې بريليان خفه کيږي چې حق به نه وايي مونږ به اوس حق نه وايو احمد رضا خان ته سپک نظر مه کوي هغه سم سړي وه کتب يې وګورئ.

دارنګې مستند ابي عوانة جلد ۸ صفحه ۲۰۸ چې کله خلک په يو عالم يو بادشاه باندې راغونډ وي او دې وخت کې يو بل سړي راځي او تفرق جوړوي دده حکم د قتل دي عرفجة بن ضريح راوي ده:

قال سمعت النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: من أتاكم. څوک راغې تاسې ته په داسې حال کې.

وامركم جميع على رجل واحد. چې ستاسو د دين خبره راغونډه وه يوه سړي باندې يا کار د دين مو راغونډ وه يوه سړي باندې.

يريد ان يشق عصاكم. اراده يې دا وه چې ماته کړي امساء ستاسو.

ويُفرق جماعتكم. او ستاسې ډله تفرقه کړي.

فاقتلوه. مړيې کړي.

اوس دا حديث ددې دليل دي چې په کومه علاقه باندې په يو سړي خلک راغونډ شول

Scanned by CamScanner

خارج نه بل سړي راغلو تفرقه جوړوي قوت ختموي د هغه حکم د قتل دي د وهابيانو بل کار نشته دي په افغانستان پاکستان انډيا ثمرقند بخارى په دې مضافاتو کې عراق ترکيا مصر دي ټولو علاقو کې .

امركم جميع على رجلٍ واحد . امام ابو حنيفة رَحِمَهُ ٱللَّهُ باندې خلک راغونډ وو .

اوس د بل ځای نه يو کس راځي اراده لري قوت مومات کړي تفرقه راولي حکم د هغه فاقتلوه قتل يې کړي .

دارنګې اعلام الموقعين جلد ۱ صفحه ۲۲ :

وقال عبدالرحمن بن زيد بن اسلم فرمايي . لما مات العبادلة . عبادله ثلاثه يا اربعه چې وفات شول عبدالله بن عباس و عبدالله بن عمر و عبدالله بن عمر او عبدالله بن مسعود چې دوي وفات شول .

صار الفقه في جميع البلدان الى الموالي . لاړه دا فقه په ټولو بلادو کې ازاد کرده غلامانو ته لاړه .

هو فكان فقيه أهل مكة عطاء ابن أبي رباح وفقيه اهل اليمن طاوس وفقيه اهل اليمامة يحيى بن ابي كثير وفقيه أهل الكوفة ابراهيم وفقيه اهل البصرة الحسن و فقيه اهل الشام مكحول و فقيه اهل خراسان عطاء الخراساني .

دا واضح دليل د دې دي چې په هغه زمانه کې د غلته فقهاء وه په هغو علاقو کې د هغوي مذهب رائج وه .

اعلام الموقعين جلد ۱ صفحه ۲۵ دي فصل کې دا بنايي چې يو ائې په عراق کې څومره مفتيان ناست وه چې هر سړي دې اخذ د کتاب الله او سنت رسول نه کوي نو مفتيانو ته بيا څه ضرورت وه .

فصل المفتين بالكوفة .

وكان من المفتين بالكوفة علقمة بن قيس النخعي والاسود بن يزين النخعي و هو عم علقمة بن شرحبيل الهداني و مسروق بن الاجدع الهداني وعبيدة السلماني وشريح بن القاضي

Scanned by CamScanner

وسليمان بن ربيعة الباهلي وزيد ابن صوحان وسويد بن غفلة والحارث بن قيس الجعفي وعبدالرحمن بن يزيد النخعي وعبدالله بن عتبة بن مسعود القاضي وخيثمة بن عبدالرحمن وسلمة بن صهيب ومالك بن عامر وعبدالله بن سخبرة وزر بن حبيش وخلاس بن عمرو وعمرو بن ميمون الاودي وهمام بن الحارث والحارث بن سويد ويزيد بن معاوية النخعي والربيع بن خيثم وعتبة بن فرقد وصلة ابن زفر وشريك بن حنبل وابو وائل شقيق بن سلمة وعبيد بن نضلة وهؤلاء اصحاب علي وابن مسعود .

داد حضرت علي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ او ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ شاگردان وه دا فقهاء وه په دغه علاقه کې .

واكابر التابعين كانوا يفتون في الدين ويستفتيهم الناس واكابر الصحابة حاضرون يجوزون لهم ذلك .

ابن قيم دا تولې صفحې په رد د هغه چا باندې لږولې چې څوک وايي هر سړي به اخذ د كتاب الله او سنت رسول نه كوي هر سړي اخذ نه شي كولې صحابه رَضِيَ اللهُ عَنْهُ به موجود وه دې تابعينو به فتوى وركولې .

واكثرهم اخذ عن عمرو وعائشة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا. او زياتو به اخذ له عمرو او عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نه كړې دي .

وعلي ولقي عمرو بن ميمون الاودي معاذ بن جبل وصحبه واخذ عنه .

او اخذ يې د معاذ بن جبل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ هم كړي .

واوصاه معاذ عند موته . او حضرت معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په وخت د مرګ کې ميمون الاودي ته وصيت كړې وه .

ان يلحق بابن مسعود فيصحبه ويطلب العلم عنده ففعل ذلك . چې مانه بعد لاړ شه ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لره د هغه صحبت وكړه او علم د هغه نه زده كړه .

ويضاف الى هؤلاء ابو عبيدة وعبدالرحمن ابنا عبدالله بن مسعود وعبدالرحمن بن ابي ليلى

Scanned by CamScanner

اخذ عن مائة وعشرين من الصحابة .

دومره صحابوو نه يې اخذ کړې دي .

وميسرة وزاذان والضحاك ثم بعدهم ابراهيم النخعي وعامر الشعبي وسعيد بن جبير والقاسم بن عبدالرحمن بن عبدالله بن مسعود وابو بكر بن ابي موسى ومحارب بن دثار والحكم بن عتيبة وجبلة بن سحيم وصحب ابن عمر ثم بعدهم حماد بن ابي سليمان وسليمان بن المعتمر وسليمان الاعمش ومسعر بن كدام ثم بعدهم محمد بن عبدالرحمن بن ابي ليلى وعبدالله سبرمة وسعيد بن أشواع وشريك القاضي والقاسم بن معن وسفيان الثوري وابوحنيفة والحسن بن صالح بن حي ثم بعدهم حفص بن غياث ووكيع بن الجراح واصحاب ابي حنيفة كابي يوسف القاضي وزفل بن الهذيل وحماد بن ابي حنيفة والحسن بن زياد اللؤلوي القاضي ومحمد بن الحسن قاضي الرقة وعافية القاضي واسد بن عمرو ونوح بن دراج القاضي واصحاب سفيان الثوري كالاشجعي والمعافي ابن عمران وصاحبي الحسن بن حي الزولي ويحيى بن آدم .

دا دومره فقهاء يواځې په کوفه کې تير شوي دي د هيچا مذهب اوس نه ښکاري که اوس څوک وايي چې يواځې حنفي مذهب ولې شته او نور نشته دي نو دا اوس د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللَّهُ کمال شو او که نقص تر ډيرو کلونو پورې دده هريو څه ناڅه مقلدين وه دا هريو به چې کوم کلي کې وه هلته به د هغه مذهب وه په مرور د وخت سره يې نورو شاګردانو خدمت ونه کړو تدوين د فقه ونه کړو او امام ابو حنيفة رَحِمَهُ اللَّهُ ته خدمت امام محمد بن حسن شيباني وکړو چې دده ټوله فقه يې راغونډه کړه په شکل د متن باندې به هغه متن شروح وشول د هغې نه بعد دده په اصولو کې سرخسي وغيره لوي لوي خلک راغلل هغه ورته اصول راغونډ کړل د هغې نه بعد فقهاء محدثين پيدا شول د مذهب د تدوين خدمت يې ورته وکړو .

باقي دې نورو فقهاء د مذهب تدوين ونه شو لکه څنګه چې د صحابوو د مذاهبو تدوين نه وه شوې په دې وجه هغه مذاهب متروک شول او د غه څلور مذاهب دنيا کې ښکاره شول دې نه دې څوک دا فهم نه کوي چې ګني نور مذاهب نه وه مذاهب د صحابوو زمانه کې

Scanned by CamScanner

هم وه د تابعينو زمانه کې هم وه د تبع تابعينو په زمانه کې هم وه البته دا څلور مذهبونه چې وه ددوي د فقه تدوين وشو دا پاتې شول دا نور مذاهب په مرور د وخت سره ختم شول ، اوس که يو سړي بل مذهب د کوم صحابي يا تابعي جوړوي تدوين نشته لار به ترې ورکه شي .

زمونږ يو دوست دي عبدالحكيم مظهري صاحب هغه وايي نن صبا هر طالب نيم غير مقلد دي شکيان کيږي مه شک مه کوي په نحو کې تقليد کوي په اصول حديث کې تقليد کوي په ټولو کې تقليد کوي چې فقه ته راشي بيا انکار کوي تپوس ترې وکړي قرأت سبعه ولې شو هلته تقليد روا دلته ناروا عجيب انصاف دي .

دارنګې المدخل الى سنن الكبرى للبيهقي جلد ۱ صفحه ۴۴۸ خپل سند سره د موسى ابن اعين په روايت سره وايي :

قال قال الاوزاعي . امام اوزاعي رَحِمَهُ اللهُ به فرمايل .

كنا نضحك ونمزح . مونږ به کله خندل هم مزاح به مو کوه .

فلماصرنا يقتدى بنا . چې مونږ هغې مقام ته ورسيدو چې اقتداء مونږ پسې کولې شي .

خشيت ان لا يسعنا التبسم . مونږ ويريدو له مزاح او ضحک نه .

اوس مونږ ته جواز د تبسم هم نشته دا ددې دليل دي چې د امام اوزاعي زمانه کې خلکو دغه ائمو وپسې اقتداء کړې ده او هغوي دومره احتياط له ځان سره کړې دي چې مزاح او ضحک يې نه کول چې دا غير مونږ پسې اقتداء ونه کړي چې ياره دې خاندي زه هم خاندمه .

اضواء البيان في ايضاح القران بالقرآن جلد ۷ صفحه ۳۱۶ کې د تقليد دا موضوع ډيره طولاني چيړې دا کوم دلائل چې مخکې تير شول دا هم په کې ضمني ځای پر ځای نقل کوي او قانع کن دلائل په دې باندې وايي او د وهابيانو هغه اصل باطلوي چې د معتزلو په شان چې هر عامي به طلب د دليل کوي مفتي او د مجتهد نه يعنې هر سړي به فتوى نه مني اعتماد به نه کوي دليل به وايي نو دې په دې خبره ټول شواهد پيش کوي چې دا نه شي کيدې چې هر احد دې طالب د دليل شي بلکې قول د غير به مني او تسليم به کوي چې تقليد دي په دغه آيت کريمه باندې تفصيل کوي دده د امضمون ته لږ په غور وګورئ نو په خپله به ستا اصلاح د

Scanned by CamScanner

عقيدې وشي چې په هيڅ شکل له تقليد نه وتل نه دي په کار .

﴿فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ .

دې باندې بحث کوي .

فامر سبحانه من لا علم له ان يُسأل من هو اعلم منه . رب کائنات دلته امر کړې دي هغه چا لره چې عالم نه وي يعني مجتهد نه وي سوال به کوي له هغه چا نه چې اعلم وي له ده نه .

وهذا نص قولنا . دې نه مخکې څه بحث ده په تقليد کړې دي وايي دا آيت کريمه نص زمونږ د قول دي زمونږ قول څه شي چې زه مثبت د تقليد يمه دغه آيت پرې نص دي .

وقد ارشد النبي ﷺ من لا يعلم الى سؤال من يعلم . نبي عليه السلام ښود نه کړي ده هغه چا لره چې علم نه لري بايد سوال وکړي له عالم نه په هغه حديث کې چې جهاد ته تللې وه څه کسان او په هغوي کې د يوه سر زخمي شو او بيا هغه محتلم شو د احتلام په صورت کې له زخم سره هغه ولمبل او هغه وفات شو نو د هغې باره کې فرمايي :

ألا سألوا اذا لم يعلموا . نبي عليه السلام ته چې اطلاع راغله وايي ولې يې پوښتنه نه کوله .

اذا لم يعلموا : ګورئ دا صحابه وه او بشاوري وهابي وايي مونږ عالمان يو مونږ ته د سوال ضرورت نشته په صحابو کې هم داسې صحابه وه چې په دغه وخت کې دغه مسئلې ته فهم و نه رسيده .

ألّا سألوا اذا لم يعلموا . چې خپله پوهه نه شول ولې تپوس د بل نه و نه کړو .

انما شفاء العيّ السؤالُ . د بيمار شفاء خو په سوال کې ده کنه چې خپله نه پوهيده سوال به يې کړې وه له غير نه او رد يې وکړو په هغه چا باندې چې بغير د سؤال د غير نه يې ولې دا عمل وکړو او روايت کې دا هم راغي دا خو دې خلکو وژلي دي خداى دې مړه کړي تپوس به يې کړې وه له چا نه چې مسئله څه ده .

وقال ابو العسيف الذي زنى بامرأة مستأجرة . دا مختصر حديث وايي ابو العسيف راغي يوې زنانه سره يې زنا کړې وه وي ويل :

اني سألت اهل العلم . ما د اهل علمو نه تپوس وکړو . **فاخبروني** . خبر يې راکړو .

Scanned by CamScanner

ان ما على ابني جلد مائة وتغريب عام . زما په ځوي باندې سل دُرې دي او تغريب د عام دي .

وان على امرأة هذا الرجم .

نو دې استدلال کوي :

فلم ينكر عليه تقليد من هو اعلم منه .

دا صحابي ابو العسيف د نبي عليه السلام په وړاندې وايي :

سألت أهل العلم فاخبروني . ما د اهل علمو نه تپوس وکړو ما ته يې داسې خبر راکړو وايي نبي عليه السلام پرې رد ونه کړو چې زه موجود يمه تا ولې د اهل علمو نه تپوس کړې دي نو انکار يې ونه کړو په ابو العسيف باندې په تقليد د مَن هو اعلم کې .

دارنګې : وهذا عالم الارض عمر قد قلد ابابكرٍ : دغه زمانه کې د ځمکې لوي عالم حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د ابوبکر صديق رضي الله عنه تقليد کړې دي دليل ته ګوري :

فروي شعبة عن عاصم الأحول عن الشعبي ان ابابكر قال في الكلالة اقضي فيها .

د کلاله باره کې فيصله به کوم :

فان يكن صواباً فمن الله . که حق وي فمن الله ، وان يكن خطاءً فمني ومن الشيطان والله منه بريء .

کلاله چا ته وايي :

هو مادون الولد والوالد . چې نه ورته ولد وي نه ورته والد وي .

فقال عمر بن الخطاب اني لأستحيي من الله . ما ته حياء راځي د الله نه .

ان اخالف ابوبكر . چې مخالفت د ابوبکر رضي الله عنه وکړمه هغه چې دا فيصله وکړه نو زما هم دا فيصله ده دا وايي تقليد د ابوبکر صديق رضي الله عنه دي کنه دغه تعريف د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه چې مادون الولد والوالد په کلاله کې په حديث مرفوعه کې نشته د نبي عليه السلام نه ددې څه ذکر نه دي راغلې دا هغه خپل اجتهاد کړې د کلاله په لغت کې او حضرت

Scanned by CamScanner

عمر رضي الله عنه يې تقليد کړې دي .

وصح عنه . او صحيح ثابت دي له عمر فاروق رضي الله عنه.

انه قال له رأينا لرأيك تبع . اى صديق اکبر رضي الله عنه زمونږ رايه ستا د راي تابع ده.

وصح عن ابن مسعود رضي الله عنه انه كان يأخذ بقول عمر . د ابن مسعود رضي الله عنه نه صحيح ثابت دي ده وويل په دې خبره کې په قول عمر فاروق رضي الله عنه اخذ په کار دي .

او دارنګې د عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه مصنف ابن ابي شيبة را اخيستې دي چې عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه ته چا وويل چې د سحر په مانځه کې دعاء قنوت ولې نه وايي هغه به نه ويله زمونږ مذهب هم نه دي . وايي ته ولې قنوت نه وايي هغه ورته جواب کې وويل که دا ټول خلک په يو شعب روان شي او عمر فاروق رضي الله عنه په بل شعب روان شي نو :

لسلکتُ . زه به مزل شروع کړم په لاره او شعب د عمرِ فاروق رضي الله عنه باندې .

لو قنت عمرُ لقنت عبد الله . که عمرِ فاروق رضي الله عنه د سحر په مانځه کې دعاء قنوت ويلې وايي نو ما به هم ويلې وه چې هغه يې نه وايي زه يې نه وايمه نو دا تقليد د عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه دي عمرِ فاروق رضي الله عنه لره .

وصح عن ابن مسعود رضي الله عنه انه كان يأخذ بقول عمر . دې ځای کې هغه حديث ته اشاره کوي :

وقال الشعبي عن مسروق كان ستة من اصحابِ رسول الله صلى الله عليه وسلم يفتون الناس .

شپږ صحابو د نبي عليه السلام فتوى به يې ورکولې .

ابن مسعود وعمر بن الخطاب وعلي وزيد بن ثابت وابي بن كعب وابو موسى رضي الله عنهم وكان

ثلاثة منهم يدعون قولهم لقول ثلاثة .

په دوي کې دا دري چې وه د دې دريو قول ته به يې خپله خبره پريښوده زيد ابن ثابت ابي بن کعب ابو موسى الاشعري د دوي خبره به چې د ابن مسعود عمر بن الخطاب د علي المرتضى مقابله کې راغله نو خپله به يې پريښودله هغوي پسې به يې ذهاب وکړو .

كان عبد الله يدع قوله لقول عمر . عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه به خپله خبره په مقابله د

Scanned by CamScanner

خبرې د عمر فاروق رضي الله عنه کې پرېښودله د هغه تقليد به يې کوه .

وکان ابوموسی يدع قوله يقول علي . ابو موسى الاشعري به خپله خبره د حضرت علي رضي الله عنه مقابله کې پريښودله .

وکان زيد يدع قوله لقول ابي بن کعب وکان جندب ما کنت ادعُ قول ابن مسعودٍ لقول احد من الناس . جندب به ويل چې د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه رايه د هيچا مقابله کې نه شم پريښودلې دا تقليد د هغه دي .

وقد قال النبي صلى الله عليه وسلم ان معاذا قد سن لکم سُنة فکذلك فافعلوا . مسئله داسې وه چې صحابي په زمانه د رسول الله صلى الله عليه وسلم کې اجتهاد کوي او رسول الله صلى الله عليه وسلم يې تائيد کوي چې د مسبوق متعلق دا مسئله روانه وه د نبي عليه السلام په زندگي کې چې چا نه به رکعتونه تللې وه را به غلل نو امر دا شوې وه چې تاسو اول دا دوه وکړي بيا مونږ سره شريک شي .

ممکن نبي عليه السلام به دا اجتهاد کړې وه مأمور به من الله په دې نه وه نو چې څوک به راغې يو يا دوه رکعته به ترې تللې وه نو هغه به دا کول نو چې يو رکعت به يې کوه هلته به بل ترې تير شو نو ضرور امام به سست مونځ کوه او ده به لږ تيز وکړو لا اقل چې آخر رکعت کې به يې امام گير کړو نو د مسبوق باره کې دا فيصله وه .

معاذ ابن جبل رضي الله عنه چې سوچ وکړو نو اجتهاد يې وکړو نو هغه وويل چې داسې وشي چې مسبوق نه کوم رکعات تللې وي هغه دې وروسته بيا راوگرځوي را دې شي متصل دې اودريږي د نبي اکرم صلى الله عليه وسلم يې دا رأيه ډيره خوښه شوه نو وي فرمايل:

ان معاذا قد سن لکم سُنةً . معاذ رضي الله عنه تاسو ته يوه طريقه رائجه کړه .

فکذلك فافعلوا . نن نه بعد به داسې کار کوي .

في شأن الصلاة حيث اخر قضل ما فاته من الصلاة مع الامام بعد الفراغ وکانوا يصلون ما فاتهم اولا ثم يدخلون مع الامام .

نو دې باره کې د معاذ بن جبل رضي الله عنه اجتهاد په زمانه د نبي عليه السلام کې وشو او نبي

Scanned by CamScanner

عَلَيْهِ السَّلَامُ سنت ورته ويلي تګلاره يې ورته ويلي او عمل باندې يې امر وکړو .

وقد امر الله تعالى بطاعته وطاعة رسوله وأولى الامر وهم العلماء او العلماء والأمراء وطاعتهم تقليدهم فيما يفتون به . دا تقليد ددوي دي په فتوو ددوي کې .

فانه لو لا التقليد لم يكن هناك طاعة تختص بهم . چې دا تقليد نه شي نو د امراو طاعت ته کومه معنی پاتې نه شوه بيا .

يوه خاصه معنی بيا څه شوه ددوي د تقليد که څوک وايي چې تقليد دا معنی چې قرآن او سنت په دليل کې پيش کوي بيا به يې مني نو دده قول ته بيا څه اعتبار شو هغه خو په اطيعوا الله اطيعوا الرسول کې راغلل بيا چې هغه هر کله دليل پيش کړو د کتاب نه د سنت نه او تا اتباع وکړه نو تا خو اتباع د کتاب الله او سنت رسول وکړه .

د أولى الأمر د خاصيت د تخصيص د اتباع څه پاتې شول بيا .

وقال تعالى : ﴿ وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ﴾ . (التوبة آيت : ١٠٠)

دې وايي : وتقليدهم اتباع لهم ، تقليد د صحابو اتباع ددوي شوه .

ففاعله ممن رضي الله عنهم . فاعل د اتباع او د تقليد د صحابو هغه څوک وګرځيده چې رضي الله عنهم ، خدای تعالى ترې راضي شو دا حکم پرې ثابت شو .

ويكفي ذلك الحديث المشهور . دا حديث هم کافي دي .

اصحابي كالنجوم بأيهم اقتديتم اهتديتم . کوم صحابي زما پسې مو چې اقتداء وکړه سمه لار مو وموندله .

نو دا اقتداء د صحابو و نه شوه چې تابعين به اقتداء ددوي کوي .

وقال عبد الله بن مسعود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ من كان منكم مستنا فليستن بمن قد مات .

څوک که تګلاره غواړي هغو دې هغه چا پسې لاړ شي چې کوم مړه دي .

فان الحي لا تؤمن عليه الفتنةُ . په ژوندي باندې د فتنې امان نه وي کيدې شي خرڅ

شوي وي .

اولئك اصحاب محمد أبر هذه الامة قلوباً . د اصحابه د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ډیر د ابرارو نه دي په دې امت کې له جهته د قلب نه .

واعمقها علماً واقلها تكلفاً قوم اختارهم الله لصحبة نبيه واقامة دينه فاعرفوا لهم حقهم وتمسكوا بهديهم .

وپيژني دې صحابو ته حق ددوي د صحابو په هدايت تمسک وکړي .

فانهم كانوا على الهدى المستقيم وقد صح عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انه قال عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين من بعدي .

وقال إقتدوا بالذين من بعدي ابي بكر وعمر واهتدوا بهدي عمار وتمسكوا بعهد ابن ام عبد . وقد كتب عمر الى شريح ان اقض بما في كتاب الله فان لم يكن في كتاب الله فبسنة رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فان لم يكن في سنة رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فاقض بما قضى به الصالحون وقد منع عمر عن بيع امهات الاولاد وتبعه الصحابة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

ټولو صحابوو په حرمت د امهات الاولاد کې د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ تابعداري او تقليد وکړو .

والزم بالطلاق الثلاث فتبعوه ايضاً . دري طلاق په يو ځل يې مغلظ وګڼل حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يو صحابي هم مخالفت ونه کړو ټول صحابه متبع دده شول .

واحتلم مرة فقال له عمرو بن العاص خذ ثوباً غير ثوبك فقال لو فعلتها صارت سنةً .

يو ځل محتلم شو عمرو بن العاص ورته وويل دغه جامه پريږده بله واغونده ناوخته وه د سحر لمونځ قضا کيده او حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لګيا وه هغه ځای وينځلو په سفر کې وه حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وويل که دا کار زه وکړم دا به سنت وګرځيږي خلک ما پسې اقتداء کوي بيا به وايي چې د احتلام په جامو کې مونځ نه کيږي له دې نه به دين جوړ کړي دې نه معلوميږي چې خلک د عمر فاروق رَضِيَ اللهُ عَنْهُ متبعين او مقلدين وه .

Scanned by CamScanner

وقال ابي بن كعب وغيره من الصحابة ما استبان لك فاعمل به . چې خبره واضحه شوه عمل كوه .

وما اشبه عليك فكله الى عالمه . او چې خبره کې درته اشتباه شک پيدا شو عالم ته يې وسپاره .

وقد كان الصحابة يفتون ورسول الله صلى الله عليه وسلم حي بين اظهرهم . رسول الله صلى الله عليه وسلم به ژوندي وه صحابوو به فتوي ورکولې .

وهذا تقليد لهم قطعاً . دا نورو صحابوو د صحابوو تقليد وکړو .

اذ قولهم لا يكون حجة في حيات النبي صلى الله عليه وسلم . ځکه د صحابي فتوی په وخت د حيات د نبي عليه السلام کې هيڅ دليل نه جوړيږي حجت نه دي د حجج ظاهريوو نه اګر که د هغه د وفات نه وروسته خو د احد الحجج نه دي خو د هغه په ژوند د صحابوو فتوی خو حجت نه وه نو بلا حجت يې د هغه خبره ومنله .

وقد قال الله تعالى : ﴿ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴾ .

فاوجب عليهم قبول ما انذروهم به اذا رجعوا اليهم وهذا تقليد منهم للعلماء .

وصح عن ابن الزبير انه سئل عن الجد والاخوة . د عبد الله ابن زبير نه چا تپوس وکړو چې جد دا خو سره معي شي مسئله څه ده .

فقال اما الذي قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لو كنت متخذا من اهل الارض خليلاً لاتخذته خليلاً . چې هغه صديق اکبر دي .

فانه انزله اباً . صديق اکبر رضي الله عنه جد په حکم د اب کې ګڼلي دي اب چې کله معي د اخوة سره وي څه حکم چې قرآن کريم بيان کړې دي همدغه حکم د جد دي .

مع الاخوة . وهذا ظاهر في تقليده له . داد عبد الله ابن زبير د صديق اکبر رضي الله عنه په تقليد کې ظاهر دي چې دا په دې مسئله کې مقلد د هغه شو .

Scanned by CamScanner

وقد اجمع الناس على تقليد الزوج للنساء اللاتي يهدين اليه زوجته .
وايي كه يو سړي وايي چې زه بې دليله خبر نه منمه نو هغه ته چې د واده په شپه دا خپله ښځه كوټې ته وروليږي نو يوه ښځه بله ورسره وي ددې ناوي سره دا هغه ښځه ورته وايي چې دا ستا هغه ښځه ده چې نكاح پرې تړل شوې ده .
دا ددې ښځې خبره سره د دليله مني كه بدون د دليله يې مني وايي كه بدون د دليله يې مني نو تقليد كوي كه سره د دليله يې مني شواهد دي ترې وغواړي بله دې نه وي راوستلي عقلي شاهد پرې پيش كوي چې دغه سړي هم دليل نه خالي نه دي هغه ښځه چې ده كوټې ته بيولي ده دا يې د يوې ښځې خبره منلي ده او بلا حجت يې منلي ده هيڅ دليل ورسره نشته دا ستا ښځه ده كوټې ته يې راوستله .

وقد اجمع الناس . اجماع كړي خلكو په تقليد د زوج ښځو له هغه ښځې .

يهدين اليه زوجته . چې دده ښځه دده كوټې ته بوځي نو دا خاوند به ددې ښځو تقليد كوي .

وجواز وطئيها تقليدا لهن في كونها هي زوجته . جائز دي خاوند له وطي ددې ولي دې به تقليد ددې ښځو كوي په دې خبره كې چې دا دده همغه بي بي ده چې نكاح يې پرې تړلې .

واجمعوا على ان الاعمى يقلد في القبلة . اعمى به په قبله كې تقليد كوي او كه حجت به غواړي نو بناء به ړانده ته څه دلائل وايي .
همدغه مثال د عوامو هم دي عوامو ته چې څوك دلائل په شريعت كې وايي همدغه شان دي لكه ړوند چې بناء نه دليل غواړي چې زه نه منمه چې قبله دې طرف ته ده ماته به دليل پيش كوي او س يې په څه شي قانع كوي .
نو جاهل چې عالم او مجتهد نه دليل غواړي همدغه مصيبت دي عالم چې څومره دلائل وايي جاهل پرې نه پوهيږي .

وعلى تقليد الزوجة مسلمة كانت أو ذمية ان حيضها قد انقطع فيباح للزوج وطؤها بالتقليد .
وايي د وهابي غير مقلد د ښځې مياشتني بيماري چې راغله وطي روا نه ده ورته او چې كله يې حيض ختم شي بيا ورته روا ده دا اباحت د وطي دده لپاره يوه مسئله شرعي ده او

Scanned by CamScanner

په دې کې قول د ښځې ته اعتبار ده که ښځې ووېل چې زما بيماري ختمه ده نو دې به دليل غواړي کې بې دليله به يې خبره قبلوي بې دليله به يې خبره قبلوي چې بې بې ووېل چې ويښ بنده شوې ده بس متصل بلا حجت يې قول قبول کړه ، او که دليل به غواړي ګوتې به په کې وهي چې ودريږه زه يې وينه ګورم چې وينه يې ودريدلې کنه څه جهال وهاييان دي .

دا عقلي دلائل او قياسات پيش کوي په دې باندې وايي اجماع د علماء ده چې دا سړي به تقليد د زوجې کوي زوجه مسلمه وي که ذميه وي نو د وطي اباحت په تقليد ثابت دي په دليل نه .

ويباح للولي تزويجها بالتقليد لها في انقضاء عدتها .

يوه ښځه ده خاوند طلاقه کړه دا لاړه ولې پلار يا ورور سره کيناسته،اوس په دې عدت لازم دي د عدت په موده کې بل چا سره نکاح نه شي کولې .

اوس ولي دا بل چا ته په نکاح ورکوي نو په دې صورت کې به له ښځې نه تپوس کوي چې عدت دې ختم ده او که نه دې ختم ځکه عدت په قول د جمهورو حيض دي چې ښځه او نه وايي چې ما باندې ثلاثه حيض راغلي دي څوک پرې پوهيږي چې څو راغلي دي .

نو ولي به ترې نه تپوس کوي چې ثلاثة حيض دې تير شوي او که نه که هغې ووېل چې ثلاثه حيض مې تير شوې دي نو ولي به دې ښځې تقليد کوي بلا حجة د خور اولور نه به طلب د دليل نه کوي چې ماته دليل او شواهد پيش کړه نو وايي چې مباح ده ولي لره تزويج د دغې ښځې بل چا ته ورکول په تقليد روا ده .

وعلى جواز تقليد الناس للمؤذنين في دخول اوقات الصلواة .

اذان چې کيږي وايي دا څومره خلک چې دي د اذان کوونکي مقلدين دي په دخول د وخت کې چا ترې دليل غوښتې دي چې مؤذن صاحب نقشه ښکاره کړه چې وخت داخل دي که نه دي داخل نو دلائل مه غواړه اعتماد وکړه چې دا مسلمان دي دا په دې مقرر شوې دي بې له وخته به اذان نه کوي نو خلک پرې اعتماد کوي نو تسليم قول د غير په دخول الوقت کې وکړو لکه اذان شروع شي او خلک روژه ماته کړي همدغه تقليد دي د مؤذن خبره يې ومنله بلا دليل او په دې اجماع ده ټول خلک روژه ماتوي .

ولا يجب عليهم الاجتهاد . واجب نه دي په خلکو اجتهاد .

Scanned by CamScanner

ومعرفة ذلك بالدليل . او معرفت دا دې په دليل سره چې هر سړي به او چت ځای ته خيژي
چې غروب راغلي او که نه دي راغلي .

وقد قالت الامة السوداء لعقبة بن الحارث . يوه توره امه وه عقبه بن حارث ته وايي .

أرضعتك وأرضعت امرأتك . تا ته او ستا بي بي ته ما خپلې شيدې ورکړې دي .

فامره صلی الله علیه وسلم بفراقها وتقليدها فيما اخبرته به من ذلك . دا يې مضمون ذکر کړي
امر په فراق نه دي راغلي بلکې نبي علیه السلام ترغيب په فراق ورکړي امر په فراق نه دي راغلي
دا خبره چې د يوې ښځې قول ته اعتبار شته او که نشته دا مسئله اختلافي .
نو دې وخت کې دې صحابي تقليد د هغې ښځې وکړو او قول د هغې يې بلا حجته قبول
کړو .

وقد صرح الائمة بجواز التقليد . لوی امامان د تقليد په جواز فيصلې کوي .

فقال حفص بن غياث سمعت سفيان يقول اذا رأيت الرجل يعمل العمل الذي .
يو سړي وليد عمل کوي هغه چې اختلاف په کې ده .

وانت ترى تحريمه . او ته د هغه کار د تحريم رايه لري .

فلا تنهه . مه يې منع کوه هغه يوې رايه پسې روان دي د هغې مذهب نه يې مه اړوه لکه
سمساره مکروه ده جائز ده اختلاف دي يو حنفي ورته مکروهه وايي او شافعي مذهب ورته
جائزه وايي .

فلا تنهه . مه يې منع کوه ترې نه هغه په دې مسئله کې مقتداء لري رايه لري هغه رايه نه
يې مه اړوه .

وقال محمد بن الحسن الشيباني يجوز للعالم تقليد من هو اعلم منه . عالم لپاره تقليد
د اعلم جائز دي .

ولا يجوز له تقليد من هو مثله . دا مجتهد يادوي .

وقد صرح الشافعي بالتقليد فقال في الضبع بعير . حج کې که چا ضبع ښکار کړو نو په
هغې کې به يو اوښ ورکوي نو چا ترې تپوس وکړو چې دليل دې څه شي دي وي ويل .

Scanned by CamScanner

قلته تقليداً لعمر . ما د عمر فاروق رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ تقليد کړی دي .

وقال في مسألة بيع الحيوان بالبراءة من العيوب . بيع د حيوان نسياً لکه پيسي اوس راکړه زما د ميښي بچي دي زه به يې بيا درکړم احناف يې جائز نه ګڼي اوشوافع يې جائز ګڼي .

نو دې وايي بيع د حيوان نسياً جائز ده خو په شرط د براءت د عيوبو باندې چا ورته وويل دليل دې څه دي .

قلته تقليداً لعثمان . ما د حضرت عثمان رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ تقليد په کې کړی دي .

قال في موضع اخر من کتابه الجديد قلته تقليداً لعطاء . وايي ما دا د عطاء بن ابي رباح تقليد کړی دي .

وهذا أبو حنيفة رَحِمَهُ اللّٰهُ **في مسائل الآبار** . د کوهي په مسئلو کې .

ليس معه فيها . ده سره په دې کې نص نشته .

الا تقليد من تقدمه من التابعين فيها . لکه مړه کې به څو بوقې له کوهي نه اوباسي وغيره دې کې امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللّٰهُ د ابراهيم النخعي تقليد کړی دي هغه دا اقوال کړي نو دا دي مجتهدين دي او په خپله تقليد کوي په دې سره د وهابيانو د هغه اقوالو جوابونه هم وشول چې کوم دوي امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللّٰهُ نه نقلوي او د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللّٰهُ دا قول پيش کوي :

يا يعقوب . زه يو انسان يمه خطاء کيږمه يو قول کوم صباء ترې نه رجوع کوم زما دا قول پيش کوه په سنت باندې که موافق وه قبلوه يې ګنې ردوه يې دا وهابيانو په خپلو کتابونو کې پيش کړي چې امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللّٰهُ د تقليد رد کړي ، نو وهابيان خو ړانده دي امام صاحب چا ته خبره کوي، اې وهابي ! په سترګو ړوند شي هغه چا ته دا خبره کوي .

يا يعقوب . يعقوب امام ابي يوسف دي امام ابي يوسف مجتهد دي مجتهد باندې تقليد د مجتهد کله په کار وي هغه په خپلو شاګردانو کې مجتهد شاګرد ته دا خبره کوي چې ګوره ته اهل د اجتهاد يې ته زما خبره بې چون چرا مه منه ته لګيا او سه قرآن او سنت نه اخذ وکړه دا مسئله د مجتهد ده مقلد ته يې نه دي ويلي .

Scanned by CamScanner

او كه څوک وايي چې مقلد ته يې دا خبره كړي امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللّٰهُ څه د پاسه دولس (۱۲) لاكهه مسائلو استخراج اكړي په نكة الطريفة كې علامه زاهد الكوثري دا ذكر كړي دي.

دا څه د پاسه دولسو (۱۲) لاكهو مسائلو استخراج امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللّٰهُ دي لپاره كړي چې خلک پرې عمل وكړي او كه خلک يې په ديوال اولي دي لپاره يې كړي چې خلک پرې عمل وكړي.

يو مجتهد چې مسئله راوباسي د عمل لپاره يې را اوباسي نو څنګه هغه دا خبره كوي چې امت دي زما په قول عمل نه كوي په ديوال دي اولي تقليد دي زما نه كوي هغلته لفظ د يا يعقوب موجود دي او يعقوب امام ابي يوسف دي او دې د مجتهدينو نه دي او مجتهد د چا تقليد نه شي كولې كه تقليد كوي د مجبوريت په وخت كې به يې كوي چې اصل پيدا نه كړي نو د چا اعلم قول پسې به لاړ شي.

وهذا مالك لا يخرج عن عمل اهل المدينة . د مدينې منورې د صحابوو تقليد كوي.

ويصرح في موطئه . اقرار كوي:

بانه أدرك العمل على هذا . وايي دې باندې د مدينې منورې عمل جاري دي.

وهو الذي عليه أهل العلم ببلدنا . زمونږ ښار يه كې علماء پرې قائل دي ځاى په ځاى موطأ كې له دوي نه اخذ كوي نو دا تقليد د اهل بلد دي كنه چې دې يې كوي.

وجاءت الشريعةُ بقبول قول القائف . قائف چې څوک ماهر په قيافه وي شريعت د هغوي د قول د قبول قائل دي كنه بلا حجت يې قول قبليږي د قائف.

والخارص . اهل د تخمين.

والقاسم والمقوم للمتلفاتِ . يو شي هلاک شوې وي د چا نه د هغې قيمت چې يو سړي په تخمين كې لګوي چې د دې به دومره قيمت وي تخميناً.

وغيرها والحاكمين بالمثل في جزاء الصيد . دوه حاكمين چې په جزاء د صيد كې په مثل فيصله كوي قبلوي به يې كنه او كه دلائل به ترې غواړي.

وذلك تقليد محض . دا ټول تقليد محض دي د دوي دا خبرې بلا حجته قبليږي.

Scanned by CamScanner

واجمعت الامة . اجماع کړي امت .

على قبول قول المترجم والرسول . د استاذي او د مترجم قول قبلوي بلا حجته .

مثلاً يو كافر مجاهدينو ونيوه او جيل ته يې واچوه نو درې ورځې خو به يې ساتي كه كلمه ووايي نو مجاهدينو چې وساته هغلته له هغه سره مترجم دي حاكم ته مترجم پيش كيږي چې د ايمان قبول كړو هغه ايمان په انګلش كې راوړي دي او حاكم په انګلش نه پوهيږي نو د مترجم قول ته اعتبار شته كنه په دې عظيمه مسئله كې چې دا اوس وژلې نه شي نو دا قول د مترجم چې حاكم قبلوي بلا حجته به يې قبلوي دلائل خو به نه غواړي كنه نو د مترجم قول ته اعتبار دي او دا تقليد د مترجم دي .

دارنګې استاذي يو څوک بل ځاى ته استاذي ليږي هغلته چې استاذې لاړ ددې سړي پيغام هلته رسوي بلا حجته به د هغه قول قبلوي .

وان اختلفوا في جواز الاكتفاء بواحد . اګر كه اختلاف كړې به جواز د اكتفاء واحد كې چې يو په كار دي كه دوه .

وذلك تقليد محض لهؤلاء . واجمعوا على جواز شراء اللحمان . دارنګې اجماع كړې علماء په جواز د اخيستو د غوښو كې بلا حجته قصاب ته چې ورشي نو ته به دلائل لټوي چې دا غوښه د څه شي ده هغه به وايي د ګډ ده داد څه شي ده داد چيلي ده داد څه شي ده داد غوا ده .

اوس دلته څه شواهد څوک لري چې داد همدغو مذكورو شيانو ده او په څه شكل يې حلاله شوې اوس به د هر قصاب لپاره به ګواهان ولاړ وي مشتري به راځي پوښتنه به كوي چې دا پاكه ده حلاله ده قصاب به وايي هاو مشتري به ورته وايي دليل پيش كړه نو قصاب به دليل يا ګواهان پيش كوي ، نه چې قصاب وويل حلاله ده حكم د دار كيده تقليد يې كوه دا ستا لپاره جائزه ده چې وي خوري .

والثياب والاطعمة وغيرها من غير سؤال عن اسباب حلها . اسبابو د حل ته د سوال ضرورت نشته .

وتحريمها اكتفاء بتقليد اربابها . د مالكانو تقليد دي دلته .

ولو كلف الناس كلهم الاجتهاد . كه دا خلك ټول په اجتهاد او طلب د دليل مكلف شي .

Scanned by CamScanner

وان يكونوا علماء فضلاء لضاعت مصالح العباد وتعطلت الصنائع والمتاجر . هر څه به ختم شي .

ونقول لمن احتج على ابطاله . هغه څوک چې د تقليد په ابطال دليل پيش کوي مونږ هغه ته وايو .

كل حجة اثرية ذكرتها فانت مقلد لحملتها ورواتها . ته د تقليد په رد کې څه پيش کوي چې هر څه ته مونږ ته پيش کوي حديث پيش کوي نو ته په هغې کې مقلد د حامل ددې حديث يې او مقلد راوي ددې حديث يې .

اذ لم يقم دليل قطعي على صدقهم فليس بيدك الا تقليد الراوي . که ته يو حديث پيش کوي نو ته مقلد په دې کې د دغو رُواتو يې تا ته چا ويلي چې داد محمد مصطفى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قول دي دې راوي ويلي هغه واحد دي دليل پرې څه ده نشته بيا دې تقليد د اوي وکړو يعنې کوم څوک چې حديث پيش کوي هغوي مقلدين د رُواتو دي .

وهؤلاء اصحاب رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فتحوا البلاد . ښارونه يې فتحه کړه .

وكان الحديث العهد بالاسلام . خلک نوي تازه دم مسلمانان وه .

يسألهم . خلک به راتلل د صحابه کرامو نه به يې پوښتنې کولې .

فيفتونه . دوي فتوى ورکولې .

ولا يقولون له عليك ان تطلب معرفة الحق في هذه الفتوى بالدليل . يو صحابي هم چا ته دا نه دي ويلي چې زمونږ خبرې مه مني بلکې قرآن او سنت کې دليل لټوه .

ولا يعرف ذلك عن احد منهم البتة . يو صحابي نه هم دا معروفه نه ده چې هغه نه چا استفتاء کړې هغه جواب ورته دا کړې چې رد کتاب الله او سنت رسول ته وکړه .

وقد قال الشافعي في الصحابة رأيهم لنا خير من رأينا لانفسنا . دغه شان د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللَّهُ نه هم منقول ده .

ونحن نقول ونصدق ان رأي الشافعي . وايي مونږ وايو چې رايه د امام شافعي دا مصنف شافعي مذهب دي .

Scanned by CamScanner

والأئمة معه لنا خير من رأينا لانفسنا . زمونږ د رای نه مونږ ته دا غوره ده .

وقد جعل الله سبحانه في فطر العباد تقليد المتعلمين للأستاذين والمعلمين . دغه شان خدای تعالی په طبعیت د عبادو کې اچولې تقلید د شاګردانو استاذانو لره هر شاګرد د استاذ مقلد دي .

ولا تقوم مصالح الخلق الا بهذا . مصلح د مخلوقاتو په دغې قائم دي .

وذلك عام في كل علم وصناعة . په هر علم او صنعت کې دا مسئله روانه وه .

وقد فاوت الله سبحانه بين قوي الاذهان . خدای تعالی ذهنونه یو شان نه دي پیدا کړي دې کې فرق دي .

كما فاوت بين الأبدان فلا يحسن في حكمته وعدله ورحمته ان يفرض على جميع خلقه معرفة الحق بدليله .

دا هيڅ حسن نه ده د خدای جَلَّجَلَالُهُ د عقل موافق نه ده د خدای جَلَّجَلَالُهُ د رحمت موافقه نه ده چې ګنې خدای تعالی دي په ټول مخلوق باندې معرفت د حق بالدليل فرض کړي په هر چا يې دا نه دي فرض کړي .

والجواب عن معارضه في جميع مسائل الدين دقيقها وجليلها . دا يې پرې نه دي فرض کړې چې هر څوک به په مسائلو د دين کې دقيق او جليل مسائلو کې معارضې لټوي يا به معارضه کې چا پيش کړې وي او د هغې نه به جواب لټوي .

لوكان كذلك لتساوت اقدام الخلائق في كونهم علماء . که داسې وايي ټول به يو شان واي .

بل جعل سبحانه وتعالى هذا عالماً وهذا متعلماً وهذا متبعاً للعالم . چې مقلد ورته وايي .

مؤتماً به . چې دا په منزله د مأموم دي .

مع الامام والتابع مع المتبوع واين حرم الله تعالى على الجاهل ان يكون متبعاً للعالم مؤتماً به مقلداً له يسير بسيره وينزل بنزوله .

Scanned by CamScanner

کوم ځای کې خدای تعالی په جاهل باندې حرام کړې دي متبعاً للعالم ومؤتماً به مقلد له ، چې د هغه په مزل رفتار وکړي هغوي پسې لاړ شي .

وليس بين الحاكم الا تقليد الشاهد . دغه شان حاکمان چې فيصلې کوي هغه سره اختيار نشته څه دي ورسره مګر تقليد د شاهد دي .

وكذلك ليس بين العامي الا تقليد العالم .

فما الذي سوغ لك تقليد الراوي والشاهد . څه دليل دي ستا لپاره چې تقليد د رُوات الحديث روا دي او تقليد د حاکم او شاهد روا دي .

ومنعنا من تقليد العالم . او مونږ يې د فقهاو د تقليد نه منع کړې يو نو که دې کې کوم چې ما تاسو ته بيان کړو لږ سوچ وکړي نو خپله به تاسو ته انصاف او اصلي فيصله ذهن ته راځي چې هيڅ ګنجائش نشته چې سړي تقليد نه او ځي .

او دا کل عوام په يو مثابت کې نه دي ددې خبرې بطلان خو عقلاً بدهتاً او ضرورتاً دي چې سړي دا خبره کوي چې هر امي سړي به طالب د دليل وي يو عالم نه به دليل غواړي نو هغه په دليل کله پوهيږي .

او بل که نحوي ته لاړې شي نو تاسو د نحوي قواعد خپله نه شي پيدا کولې په هغې کې روان يې ائمو پسې امام کسائي پسې ځي سيبويه پسې ځي وغيره همدغسې صرفو کې ائمه دي د هغو اقوال را اخلي په تائيد اتو کې همدا شان علم معاني بديع بيان کې د ائمو واقوالو پسې ځي .

همدغه شان اصول حديثو ته چې لاړ شي دا حديث صحيح دي لذاته دي لغيره دي حسن لذاته دي لغيره دې منقطع دي معضل دي مقطوع دي مسند دي مرفوع دي وغيره دا کوم اقسام د حديثو چې مونږ بيان کړې وه دا د صحابوو زمانه کې چيرته وه .

د تابعينو زمانه کې هم دغه اصطلاحات دومره نه وه دا روسته د امام ترمذي رَحِمَهُ اللَّهُ په زمانه کې پيدا شول او د هغې نه بعد شائع شول ، او د دغه اقسام د حديثو ټول مني تقليد په کې کوي .

دغه شان سبعه قرآت چې دي په هغې کې ټول خلک مقلدين دي څوک هم چون چرا په

Scanned by CamScanner

کې نه کوي چې ددې امام قراءت منم ددې نه منم کله دوی دا خبره کوي چې څلور مذاهب شول دا ټول دلته ولې امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ پسې روان دي نو مونږ هغې نه جواب کې دا وایو چې سبعه قراءت خو متواتر دي او ټول حق دي دا قراءت معروفه حفص دي دا عرب عجم په دې ولې راغونډ شوې.

او قرآت حقه متواتره سبعه دي او په عربو کې هم دا تلاوت دي او دلته هم دا تلاوت دي او په ټوله دنیا کې همدا تلاوت دي نو ولې خلک په دې یو قراءت پسې ځي نو چې څوک دا اعتراض امام صاحب باندې کوي نو دا اعتراض به بیا په قراءتو سبعه باندې راشي خلک دې بیا ټول قراآتو نه کوي نو دغه شان دا سبعه قراءت او په هغې کې په یوه قراآت راغونډیدل د قوم او د خلکو دغې ته ترجیح ورکول او دوي هم جائز ګڼي دا قاریان یې چې تلاوت کوي.

په همدغه قراءت حفص لګیاوي که ورته وویل شي چې دا قراءت ماته یو صحابي نه ثابت کړه مستند حدیث سره نو نه شي ثابتولې او که دوي وایي چې دا په تواتر راغلې په تواتر خو هغه نور شته قراءت هم راغلي کنه هغه ولې نه کوي چې دایو مو را ټینګ کړي.

اوس دا فرق چې حاکم به د ګواه تقلید کوي او خاوند به په راتلو د بي بي کې د هغه بلې زنانه تقلید کوي مشتري د لحم به د قصاب تقلید کوي متبع د نحوې به د امام د نحوې تقلید کوي د صرفو معانیو اصولو وغیره به کوي او چې فقه ته راشي نو تقلید به شرک وي دا فرق چا کړي چې فقهي جزئیاتو کې تقلید کول حرام دي.

فتاوی ابن تیمیه جلد ۲ صفحه ۲۰۳ چا سوال کړي دي چې امامانو ولې په تقلید باندې رد کړې دي امام شافعي رَحِمَهُ اللهُ کړي چې زما قول د قرآن او حدیث مخالف وه ردیې کړې په دیوال یې اولی امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ رد پرې کړې دي نو دې جواب کوي:

منع الائمة عن التقليد انما هو في حق القادر على اخذ الاحكام عن الادلة.

امامانو چې کوم څوک د تقلید نه منعه کړې دي دا یې هغه شاګردان منع کړې دي چې هغه قادر دي په اخذ د احکامو د دلائلو نه هغه څوک چې په اخذ د قرآن او سنت قادر هغه سړي یې منعه کړې دي عام خلک یې نه دي منع کړي.

باقي خپله د ائمو نه ځای په ځای تقلیدات ثابت دي لکه د امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ باره کې اللجنة صفحه ۴۲ کې د اهل حدیث تصنیف دي لیکي:

كان ابو حنيفة الزمهم بمذهب ابراهيم . د ابراهيم النخعي مذهب يې په ځان لازم کړې وه دې په خپله د يو مجتهد تقليد کوي .
دغه شان امام شافعي رَحِمَهُ اللَّهُ په مواضعو د حج کې چې ضبع کله څوک قتل کړي نو مقابل کې به يې اوبن حلالوي .
قلته تقليداً العطاء . دا ما د عطاء تقليد کړې .
دارنګې امام احمد بن حنبل رَحِمَهُ اللَّهُ تاريخ بغداد جلد ۲ صفحه ۶۷ کې امام احمد بن حنبل رَحِمَهُ اللَّهُ سائل ته وايي :
ان لم يصح فيه حديث ففقيه قول الشافعي و حجته أثبت فيه .
چې ما سره حديث پيدا نه شي په هغې کې ما ته د امام شافعي رَحِمَهُ اللَّهُ دليل دي حجة الله البالغه جلد ۱ صفحه ۱۵۴ کې ذکر کوي چې ابن حزم ظاهري په تقليد څومره ردود کړې دي او د ائمو و اقوال يې را اخيستي :
ان تلك الاقوال في حق المجتهد لا المقلد . داد مجتهد متعلق دي چې اخذ دليل نه به مجتهد کوي مقلد يې نه شي کولې .
بعضې خلک وايي چې دې زمانه کې بل مذهب ولې نه شي پيدا کيدلې اجماع دې باندې راغلې ده لا پيدا شوې نه دي څوک دي د اجتهاد دعوه وکړي مونږ به خبرې ورسره پرې وکړو او يوه جزيه دې ثابت کړي چې پته ولږي .
مقدمه ابن خلدون صفحه ۴۴۸ کې وايي :
و مدعي الاجتهاد لهذا العهد مردود منكوص على عقبه . چا چې دعوه د اجتهاد وکړه په دې زمانه کې قول يې مردود دي په پوندو د هغه باندې يې کړي .
مهجور تقليده . تقليد يې ترک دي .
وقد صار اهل الاسلام اليوم على تقليد هؤلاء الائمة الاربعة . ټول مسلمان د ائمو و اربعو و په تقليد باندې سره اجماع کړې ده .
شاه ولي الله رَحِمَهُ اللَّهُ په الانصاف صفحه ۶۳ کې ليکلي :

Scanned by CamScanner

وبالجملة فالمذهب للمجتهدين سرالهمه الله تعالى العلماء . ددې مجتهدينو مذهب کې دننه کيدل دا يو راز وه خداى تعالى علماو ته زړه کې واچوه .

وجمعهم عليه . خداى تعالى پرې راغونډ کړل .

من حيث يشعرون او لا يشعرون .

جلال الدين سيوطي رَحِمَهُ ٱللَّهُ په حاوي جلد ۱ صفحه ۲۹۵ کې ليکلي دي :

ولا يجوز لغير المجتهد الخروج من المذهب المعين . کوم سړي چې مجتهد نه وي عالم په حديثو په فقه نه وي د استخراج په طرزونو نه وي ده ته جائز نه دي چې يو مذهب کې دننه دي د هغې نه اوځي .

امام ترمذي رَحِمَهُ ٱللَّهُ په جلد ۱ صفحه ۱۱۸ ليکلي :

العلماء الفقهاء هم اعلم بمعاني الحديث . علماء فقهاء د حديثو په معنى ښه پوهيږي حديث هغوي اخذ کوي هغوي ترې نه معنى را اوباسي .

دا رنګې ترمذي جلد ۱ صفحه ۱۴۱ کې ليکلي د عبدالله بن مبارک صاحب رايه پيش کوي د طلاق کلما موضوع چيرې چې دا څنګه دي هغه ځاى کې عبدالله بن مبارک وايي چې کله د يو سړي رايه دا وي چې طلاق کلما واقع کيږي يعنې په دغه مذهب وي چې دا مذهب د عبدالله بن مسعود دي د امام ابوحنيفه رَحِمَهُ ٱللَّهُ دي او په دې څوک روان دي بله ورځ دې خپله په طلاق کلما کې واقع شي دده لپاره بل مذهب ته تلل څنګه دي نو هغه وايي :

لا يجوز الخروج . دې وخت کې دده لپاره خروج جائز نه دي داد هواء اتباع راځي داد خپل خواهش تابع دي د دين تابع نه ذي .

که څوک اعتراض وکړي په مقلدينو چې تاسو اربعة مذاهب ته حق وايي او حق په خلاف د معرض کې واحد وي نو څلور خو حق کيږي نه دا چې مخالف راغلل يو به حق وي نور به باطل وي .

ددې جواب الفقيه والمتفقه للخطيب البغدادي جلد ۲ صفحه ۱۱۴ کې کړې دي په دغه صفحه باندې ذکر کوي او اختلاف بيانوي چې حق په اختلاف کې معرض واحد دي که متعدد نو همدغې طرف ته رجوع کوي چې کله اختلاف د اهل حق راشي د اهل زيغ سره د

Scanned by CamScanner

هغې نه تعبير په اصطلاح د اهل لغتو باندې په اختلاف نه کيږي بلکې په خلاف کيږي نو دغه وخت کې حق واحد وي .

چې کله ته د معتزلي ، شيعه ، وهابي ، اشاعتي خارجي په مقابله کې تعارض کې راشي نو حق په خلاف د معرض کې واحد دي حق به يو وي که ته په حق وي هغوي په باطله دي او که هغوي په حق وي ته په باطله يې .

او يو اختلاف دي اختلاف د اهل حقو د اهل حقو سره وي خلک په معرض د اختلاف کي متعدد وي دلته دا ائمه اربعه په خپلو کې مخالفين نه دي مختلفين دي دوي يو بل سره خلاف نه دي کړي اختلاف يې کړي او اختلاف د علماء رحمت دي او رحمت په بې ديني کې نه وي رحمت په حق کې وي .

نو دا دواړه جانبه په حق باندې دي هر جانب پسې چې څوک لاړل حق ته ورسيدل .

المبحث الثالث : في استدلالات المنكرين :

يو څو نصوص زه ذکر کوم چې دوي په خپلو رسائلو کې دې نه استدلال کړي دا دوه اياتونه چې مضمون کې سره قريب دي سروة بقرة آيت : ۱۷۰ او سورة لقمان آيت ۲۱ چې ددوي ټولو رسائلو کې دا استدلالات موجود دي :

﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ ﴾ .

دوي وهابيان داسې وايي چې کله مقلدينو ته وويل شي :

﴿ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ﴾ . مونږ اتباع کوو چې مونده کړي مونږ پلاران خپل په هغې .

﴿ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴾ .

دويم دليل :

﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴾ .

دا دليل چې کله دوي پيش کړي دې نه اول څه طريقه باندې دوي ته دا و وايه چې :

Scanned by CamScanner

ما سبب النزول هذه الايات . دا ايات ولې نازل شو کله نازل شو د چا باره کې نازل شو مستدل هغه دي ته سائل يې ته به ترې دا تپوس کوي ضرور به دې وايي په حق د مشرکينو مکه نازل شوې يا عامو مشرکينو باره کې نازل دي .

بخاري شريف جلد ۲ صفحه ۱۰۲۴ د عبد الله ابن عمرو العاص حديث پيش کړو :

ان الحرورية من الخوارج هم شرار خلق الله لانهم انطلقوا الى ايات نزلت في الكفار فجعلوها على المسلمين .

وكان ابن عمر يراهم شرار خلق الله وقال انهم انطلقوا الى ايات نزلت في الكفار فجعلوها على المؤمنين . دا آخري عبارت د بخاري شريف دي .

خوارج او حروريه شرار خلق الله دي هغه اياتونه چې نازل په حق د مشرکينو کې دي چسپانوي يې په مؤمنينو باندې وايي چې دا ايات نازل دي په حق د مشرکينو کې نو که دا څوک په مقلدينو چسپانوي بې انصافي ده او چې چسپانوي په فتوی د عبد الله بن عمرو بن العاص د امام بخاري د دغې صفحې سره د خوارجو نه يې او **خوارج كلاب النار** دي .

په لنډه طريقه مباحثه داسې وکړه چې دليل يې څنګه پيش کړو :

واذا قيل لهم . کله چې وويل شي دوي ته چا ته تا سره خو يې بحث په حنفيت دي کله چې وويلې شي **لهم** ، دې احنافو ته نو احناف د غه وخت کې وه چې دوي ته وويلې شي کله چې ايات نازليده دا څوک يادوي چا ته وويلې شي مشرکينو مکه ته نو چې سوچ وشي انصاف وشي نو احناف او مشرکين مکه يو شان دي چې هغه په دوي چسپانوي داسې معاندين دي .

زمونږ چې کوم استدلال وه : **يا ايها الذين آمنوا** ، او دوي چې استدلال کوي د کفارو باره کې مشرکانو کې هغې نه استدلال کوي .

دويم جواب : ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا﴾ دلته اتباع راغله تپوس، ترې وکړې چې د اتباع او تقليد مينځ کې فرق شته او که نه ؟ دوي د فرق قائل دي او په رسائلو کې فرق ښکاره دي دوي وايي اتباع جائزه ده خو تقليد ناجائزه دي وايي دا خو رد په اتباع باندې دي او ته

Scanned by CamScanner

متبع یې نه په تقلید باندې په تقلید باندې رد پیدا کړي داسې پیدا کړه :

اذا قیل لهم اتبعوا ما انزل الله قالوا بل نقلد اباؤنا. تاسو خو د اتباع او تقلید مینځ کې د فرق قائل یاستي.

دریم جواب : بل نتبع ما الفینا. ضم د اتباع د اباء راغي د لته ضم په اتباع مطلق دي که اتباع في الشرکیات باندې دي که وایي چې ضم په اتباع مطلقه باندې دي مطلق اتباع د اباء ناروا ده. اوس دې ایات ته ګوره.

﴿وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ﴾.

چا چې اتباع د صحابو وکړه باحسان اتباع د صحابو باحسان سبب د رضاء د باري تعالی ده. دارنګې :

﴿وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ﴾ تابعداري کوه د لارې د هغه چا چې ما ته راجع وي که پلار دې وي خدای تعالی ته راجع وي ته به یې تابعداري کوي.

دارنګې یوسف عَلَيْهِ السَّلَام فرمایي :

﴿وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي﴾ د پلار د عقیدې تابع یمه چې پلار یې په سمه باندې وه اتباع یې وکړه.

دارنګې : ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَانٍ﴾. بچي د پلار تابعداري په ایمان کې وکړي.

﴿أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ﴾ دا څلور نصوص ددې دلیل دي چې کشران د مشرانو اتباع په ایمانیاتو کې کولې شي اوس دلته د اتباع ضم چې تاسو کوي دا ضم د اتباع في الشرکیات دي.

که في الایمانیات دي که مطلقاً دي ؟ که وایي چې دا اتباع في الشرکیات منعه شوې ده نو خدای مو رانده کړه لکه رانده چې یاستي چې مونږ اتباع د امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ في الشرکیات کړې ده که في الشرعیات مو کړې ده لږ سوچ خو وکړي.

که ضم د اتباع في الشرکیات رد شوې یې نو مونږ خو متبع په شرک کې نه یو او نه هغه

Scanned by CamScanner

مشرک وه او مونږ پلارانو پسې په شرک کې نه یو روان او نه زمونږ پلاران مشرکان وه.
څلورمه طریقه د جواب دغه ایات وروسته خپله دلیل دي:
﴿أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾ د دې څه معنی ده.
ای یتبعونهم. آیا دا مشرکین اتباع د پلارانو کوي.
اګر که وه پلاران یې چې نه یې عقل لرلو او نه په هدایت وه تاسو ګریوان کې سوچ وکړي.
د لایعقلون او لا یهتدون په ائمه یې اربعوو کې په چا باندې ستاسو زړه ورځي چې دا اطلاق پرې وکړي. د منافقت د وجهې نه خلکو ته وایي چې زه ورته رحمة الله علیه وایمه.
بل دلیل چې دوي پیش کوي:
﴿إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ﴾
دا ایات په حق د یهودیانو کې نازل شوې دوي په رسائلو کې لیکلي او استدلال کې پیش کوي هغه وخت را یاد کړي بیزاري به ښکاره کړي اتبعوا متبوعین د هغې کسانو نه اتبعوا تابعین او وه به ګوري په شریکه عذاب قطعه به شي په دوي باندې اسباب د قربت او خپلولي.
﴿وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا﴾. وایي به هغه کسان چې تابعدار دي.
﴿لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً﴾. که رجعت دنیا ته وای.
﴿فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ﴾. مونږ به بیزاري ښکاره کړې وه دوي نه.
﴿كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ﴾ همدارنګې الله پاک به ښایي دوي لره اعمال د دوي.
﴿حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ﴾ وي به پښیماني په دوي باندې.
﴿وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ﴾ (البقرة آیت: ۱۶۶-۱۶۷).
دې ځای ته چې دوي راورسیږي په ترجمو کې نو خواږه شي په کې دلته څه معنی کوي هغه وخت چې بیزاري به ښکاره کړي هغه کسان أتبعوا چې پیران دي د هغې کسانو نه اتبعوا

Scanned by CamScanner

چې مریدان دي ، پیران به د مریدانو نه بیزاره شي دوي صفا الفاظو کې دا خبرې کوي هغه وخت کې چې بیزاري به ښکاره کړي متبوعان چې امامان دي من الذين اتبعوا چې مقلدين دي دوي نه به بیزاره شي دې وخت کې به دا مقلدين وايي .

وقال الذين اتبعوا . تابعدار مریدان او مقلدین به وايي کاشکي دنیا ته تللې واي چې مونږ هم بیزاري ښکاره کړې واى له ائمه او پیرانو نه لکه دوي چې مونږ نه ښکاره کړه .

نو ورته وايي جاهله دا مشرکین تابعدار د مشرکینو متبوعانو باره کې ده .

هر چې متقیان او اولیاء دي د هغوي چې کوم تابعداران دي د دغه مرید چې د متقي ولي سره دوستي ده دا دوستي هلته هم نه ختمیږي او کار ورکوي .

دلیل ته ګوري سورت الزخرف آیت : ۶۷ :

﴿الۡأَخِلَّآءُ يَوۡمَئِذِۭ﴾ دوستان به په دغه ورځ .

﴿بَعۡضُهُمۡ لِبَعۡضٍ عَدُوٌّ﴾ بعضې به د بعضو دشمنان وي .

﴿إِلَّا ٱلۡمُتَّقِينَ﴾ د متقیانو دوستي چې کومه ده هلته به دشمني نه وي .

﴿أَلَآ إِنَّ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ۝ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ﴾

نو دا تقوی دار اولیاء دي نو د دغو ایاتونو نچوړ دادی چې د اولیاء سره کوم مریدین متعلقین دي د هغوي دوستي هلته هم نه ختمیږي هلته به هم پیر خپل مرید پسې ګرځیږي او امام به خپل مقلد پسې ګرځیږي چا چې د هغه اتباع کړې وي پسې به وي نو مونږ د دغه متقیانو اتباع کړي او د متقیانو مریدان یو د هغوي باره کې دا ایات راغلي ﴿إِلَّا ٱلۡمُتَّقِينَ﴾ هغوي دوستي هلته هم نه ختمیږي هلته هم کار ورکوي .

بل د سورت اعراف دې چې ددې ایات نه دلیل پیش کوي :

﴿ٱتَّبِعُواْ مَآ أُنزِلَ إِلَيۡكُم مِّن رَّبِّكُمۡ وَلَا تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَ﴾ من دون الله داولیاء اتباع مه کوي نو ورته وایه چې نبي اکرم صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ الله دي که من دون الله دې به وايي من دون الله دي نو د نبي عَلَيۡهِ ٱلسَّلَامُ اتباع کوي که نه يې کوي نو هغه به وايي چې هغه خو د بل ځای نه ثابته ده د کوم ځای نه اطیعوا الله و اطیعوا الرسول نو ړوند شي لږ مخکې هم لاړ شه واولي الامر منکم

Scanned by CamScanner

چې په دې ايات يې نه ختموي بل ځای نه استدلال کوي نو بل ځای کې خو اولی الامر راغي .
دارنګې سورة آل عمران آیت نمبر ۶۴ دلیل کې پیش کوي خپلو کتابونو کې ټول ايات نه ليکي او نه يې پيش کوي :
﴿تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا﴾ نو ددې مخکني حصه پرېږدي نه يې وايي آيت ته ګوري:
﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ﴾
ددې ځای نه دوي استدلال کوي : ﴿وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ﴾ ددې معنی داده چې مونږ به بعضې بعضو له شريکان مع الله نه ګڼو رب دلته په معنی د شريک مع الله دي دا به مونږ شريکان مع الله نه ګڼو .
دوي وايي چې دلته رب په معنی دمقلد متبع او مُطاع سره دي بعضې به بعضو له مطاعان نه ګڼو تابعداري به يې نه کوو .نو رب دلته په معنی د شريک مع الله دي او رب دلته په معنی د مطاع مه اخلي او که دغه معنی واخلي نو په سورة آل عمران پاره ۳ آيت: ۸۰ کې ايات ته ګوري:
﴿وَلَا يَأْمُرَكُمْ﴾ امر نه کوي دا پيغمبر چې چا ته خدای کتاب حکم او نبوت ورکړې امر نه کوي تاسو ته ددې خبرې : ﴿أَن تَتَّخِذُوا﴾ چې تاسو ونيسي : ﴿الْمَلَائِكَةَ﴾ ملائکو له او يا تاسو ونيسي : ﴿وَالنَّبِيِّينَ﴾ پيغمبران ﴿أَرْبَابًا﴾ نو اوس څه معنی کوي دا معنی کولې شي چې يو پيغمبر چا ته امر نه کوي چې تاسو پيغمبران مطاعان ونيسي يعنې د پيغمبر تابعداري وکړي ولې نه کوي هر پيغمبر خلکو ته ويلي دي چې د پيغمبرانو تابعداري وکړي اوس دلته د ارباب معنی شريک اخلي او که نه يې اخلي يعنې يو پيغمبر چا ته نه دي ويلي چې تاسو ملائک او پيغمبران شريکان مع الله وګڼي .
که ارباب ته په معنی دمُطاع سره کړي نو بيا معنی دا شوه چې يو پيغمبر هم چا ته نه دي ويلي چې تاسو دپيغمبرانو تابعداري وکړي ولې يې نه دي ويلي هر پيغمبر خپل قوم ته ويلي دي چې تاسو د پيغمبرانو تابعداري وکړي د هغوي د عقيدې نو دې کې به تاسو د آل عمران آيت ۸۰ پيش کوي چې ارباب په معنی دشريک مع الله دي دې مقام کې نه په معنی د مطاع

Scanned by CamScanner

سره نو جواب دا شو چې ارباب په معنی د شریک مع الله دي د مطاع مقلد او متبع سره نه دي .

او که څوک دلته هغه حدیث پیش کړي چې چا نبي عَلَیْهِ السَّلَام ته وویل چې مونږ خو اربابان نه دي نیولي وایي ولې چې هغوي حلالول تاسو حلالول هغوي حرامول تاسو حرامول وایي چې هاو وایي دغه رب من دون الله دي .

ګوري زمونږ ټول فقهاء او اصول په دې متفق دي چې د ائموو په قول باندې مونږ تحلیل او تحریم ته جائز نه وایو حلال یا حرام چا ته وایي : ماثبت بدلیلٍ قطعيٍ ، او د فقیه قول خو ظني دي هغه کله چا قطعي دلیل ګرځولي دي نو زمونږ اصول د دې تقاضا کوي چې حرام مونږ په نص قرآن په حدیث متواتر او په اجماع متواتره باندې ثابتوو .

دیو چا په قول مونږ حرام نه ثابتوو دا رنګې دلیل د سورة نساء آیت ٦٥ پیش کوي :

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾ قسم په الله دوي به ایمان نه راوړي ترڅو چې فیصله کن کړي تا لره په هغه مسئله کې چې مختلف ده په مینځ د دوي کې .

﴿ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا﴾ دوي به نه پیدا کوي په نفسونو خپلو کې تنګي د هغه څه نه .

﴿قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ چې تا پرې فیصله کړې ګردن نهاد به وي ټول ستا لره په ګردن نهادي سره . دا د دوي په رسائلو کې مذکور دي وایي دوي د نبي عَلَیْهِ السَّلَام مقابله کې د ائموو اقوال مقدم کړي دي .

او دوي د دې ایات معنی دا کوي : ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ دوي مؤمنان نه دي دا معنی غلطه ده ځکه لا دلته ناهیه نه دي بلکې نافیه دي د لا نافیه د ناهیه سره عظیم فرق په لفظ کې دا دی چې ناهیه په لفظ کې عمل کوي سقوط د نون راولي او نافیه په لفظ کې عمل نه کوي .

﴿لَا يُؤْمِنُونَ﴾ بیا په معنی کې فرق دا دی چې لا ناهیه نهي حالي راولي لا نافیه نفي استقبالي راولي .

نو دلته لا ناهیه نه دي نافیه دي معنی داده : ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ دوي به ایمان نه راوړي داسې مه وایې چې دوي مؤمنان نه دي که وه دې وویل چې دوي مؤمنان نه دي هغه د لایؤمنوا معنی ده د لا یؤمنون معنی نه ده د نفي او نهي فرق باید وشي لا یؤمنون دوي به

Scanned by CamScanner

ایمان نه راوړي د ایمان په دائره کې به نه داخلیږي چې په مسئله مختلف کې تا فیصله کن نه گڼي د یو سړي دا عقیده ده چې د نبي عَلَيْهِ السَّلَام فیصلې به په اختلافي مسئلو کې نه منم او دې د ایمان په دائره کې راځي نو نه دې راځي ودې وځي ترې نه چې د ایمان دائره کې داخلیږي نو مخکې نه به تسلیموي اقوال د نبي عَلَيْهِ السَّلَام.

نو الحمد لله اربعة ائمو و مقلدینو چې څومره تسلیم د اقوال الرسول کړې دي نو هغومره دوي کله کړې دي دوي ته خو په توسل کې مونږ ۱۹ احادیث پیش کوو د هغې مقابله کې د خپلې رایې او شیخ اتباع کوي یو دلیل هم نه لري په نفي د توسل همدغسې په تبرک او کرامت کې په نفي یو دلیل هم نه لري .دارنګې دوه (۲) احادیثو نه دوي استدلال کوي خو استدلال یې تام نه دي یو د عبدالله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فتوی ده او بله د معاذ بن جبل فتوی ده دلته دوي د تقلید او اتباع په مینځ کې د فرق قائل دي او چې چیلنج ورکړي چې په نفي د تقلید کې یو ضعیف حدیث هم پیش کړي نه شي خودلې .

نو دوي بیا لاړ شي د صحابوو فتوی ته حضرت معاذ بن جبل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي که عالم په سمه لاره وي نو تقلید یې مه کوي دا خبره دوي ډیره په زور سره پیش کوي نو دوي ته وایي چې خطیب بغدادي فقیه والمتفقه کې وایي منکر د تقلید چې څومره شواهد پیش کوي نو تقلید به کوي اہل حدیث کے دو اصول کتاب اللہ اور سنت رسول تقلید ته شرک وایمه او ثابتومه یې په قول د معاذ بن جبل رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سره نو دا تقلید نه دي نو دده قول قران دي که سنت دي او دا خو مو په هره پاڼه کې لیکلي وهذا موقوف لا حجة في الموقوفات چې د صحابي فتوی دلیل نه ده نو بیا دلته څنګه دلیل شوه .

نو داد سنن الکبری للبیهقي حواله ما تاسو ته را اخیستي د عبدالله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قول کې خو دوي محض هغه مخکې وروسته عبارت ترې پټوي او خلک دوکه کوي سنن البیهقي جلد ۲ صفحه ۸ عبدالله ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمایي :

لا تقلدوا دینکم الرجال . په دین خپل کې د رجالو تقلید مه کوي نو دوي دومره تو ته عبارت په خپلو رسالو کې لیکي او نور نه وایي مخکې عبارت ته ګوري : فان ابیتم فبالاموات لا بالاحیاء . که منع شوې د تقلید نه او ضرورت پیدا شو کولو مو د مړو وکړي خو

Scanned by CamScanner

د ژوندو مه کوي نو دا اوس په تقلید رد دي که اثبات دي.

تاسو وهابیانو ته وایي چې ژوندو پسې مه ځي مړو پسې لاړ شي ځکه هغوي د فتنو نه محفوظ دي او ژوندي خو تاسو وهابیانو غوندې په یوه لنکروزر ایمان خرڅوي اصل جواب دادی چې د وهابیانو په نزد موقوفات دلیل نه دي مونږ ته یې ولې پیش کوي تاسو تقلید ته شرک او حرام وایي دابن مسعود رضي الله عنه په فتوی حرام هم ثابتیږي داد چا اصل دي.

او تحقیقي جواب دادی چې مراد د عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه د دغې لا تقلدوا نه تقلید في العقائد نه في الشرعیات دي دلیل ورباندې دا حدیث دي سنن الکبری د بیهقي جلد ۱۰ صفحه ۱۱٦ کې ابن مسعود رضي الله عنه فرمایي:

ألا لا يقلدن رجل رجلاً دينه. یو سړي دې د بل سړي په دین کې مقلد کیږي نه.

فان امن. چې هغه مؤمن وي. امَن. دي دي مؤمن وي.

وان كفر. چې هغه کافر وي دې دي کافر وي دا عقیده یادوي که شرعي مسائل دا دلیل د دې ده چې دا عقیده یادوي.

فان كان مقلداً لا محالة. که خامخا تقلید کوي.

فليقلد الميت ويترك الحي فان الحي لا تؤمن عليه الفتنة. ژوندي پسې مه ځه بیا مړي پسې لاړ شه.

او هرچې د معاذ بن جبل رضي الله عنه قول دي الزهد لوکیع جلد ۱ صفحه ۳۵ کې را اخیستې دي حضرت معاذ رضي الله عنه فرمایي: **كيف انتم عند ثلاث**. درې کارونه چې راشي څه حال به ستاسو وي.

دنيا تقطع رقابكم. داسې دنیا به راشي څټونه به درمات کړي.

وزلة عالم. بل د عالم زلت دي چې عالم خطاء شي.

وجدال منافق بالقرآن؟ منافق به په قران کریم مناظره کوي وي به منافق پیش کوي به قرآن کریم.

فسكتوا. خلک غلي شول.

Scanned by CamScanner

فقال معاذ بن جبل . معاذ بن جبل رضي الله عنه وفرمايل : اما دنيا تقطع رقابكم . هرچې دنيا ده څټونه به درمات کړي .

فمن جعل الله غناه في قلبه فقد هُدِيَ . چا ته چې خداى تعالى په زړه کې غنا واچوله .

فقد هُدِيَ ومن لا فليس بنافعته دنياه واما زلة عالم فان اهتدى فلا تقلدوه دينكم . که په سمه وه نو په دين کې تقليد مه کوي .

ددې نه جواب يو خو مخکې تير شو چې موقوف خو ستاسو په نزد دليل نه دي مونږ ته يې ولې پيش کوي خو تحقيقي جواب دادي چې دې دلته دين يادوي او اطلاق د دين يوائې په فروعي مسائلو نه دي دا په عقيده باندې دي په عقيده کې د يو شخص تقليد مه کوه وروسته عبارت کې خپله اشاره ورته کوي :

فما عرفتم فتبسكوا به . په دين چې پوه شوي تمسک پرې وکړي .

وما اشكل عليكم فكلوه الى عالمه . که تاسو باندې اشکال راغې عالم ته يې وسپاري دا څه دليل دي چې عالم لري نو د عالم اتباع کوه بيرته .

اعلام الموقعين جلد ۱ صفحه ۱۴ د مرضِ موت نه مخکې معاذ بن جبل رضي الله عنه يزيد بن عويمر ته وصيت کوي ورته وايي : يا ابا عبد الرحمن اوصنا قال اجلسوني ان العلم والايمان مكانهما من ابتغاهما وجدهما يقول ذلك ثلاث مراتٍ .

بيا يې وويل چې علم لټوي عويمر بن ابي الدرداء ته لاړ شي سلمان فارسي ته لاړ شي عبد الله ابن مسعود او عبد الله بن سلام ته لاړ شي په وصيت کې ولې دې خلکو ته وايي چې دې علماو ته لاړ شي که دې د تقليد د علماء منکر واى په فروعي مسائلو کې نه دې منکر وصيت خلکو ته کوي چې علماو ته مراجعه وکړي دا فقط د دين په مسائلو اعتقادياتو کې دا خبره چيري .

هرچې تقليد په اعتقادياتو کې دي دا مسئله نزاعي ده بعضې علماء جائز ګڼي بعضې ناجائز هغه کوم يې چې ناجائز ګڼي دا د اسلافو قول دي ولې څکه هغه زمانه کې فلسفيان نه وه دهريان نه وه معتزله وو د فلسفې او منطق علم نه وه حاصل کړې مقابله دوي سره په حديثو باندې وه نو دغه وخت کې اهل زيغ عقل نه استدلالات نه پيش کول ضرورت د علم

Scanned by CamScanner

منطق او فلسفې نه وه د حدیثو د فقه او د تفسیر وه نو دې وخت کې د اد علم کلام مذهب هم نه وه نو دوي دې وجه باندې رد پرې کړې دي.

متاخرین علماء چې علم کلام کې تقلید د مذهبینو جائز ګڼي لکه د الفرق بین الفرق عبارت تیر شو چې هغلته د اهل سنت والجماعت و دیو په کې متکلمین وه نو متکلمین دوه جماعته شول ابو الحسن اشعري ابو منصور ما تریدي د دوي دواړو تقلید چې په علم کلام کې کیږي دا په څه شي کې کیږي په تفصیل د صفاتو د باري تعالی کې کیږي چې فعلي کوم دي ذاتي کوم دي د ذاتي معنی څه ده د فعلي معنی څه ده د استطاعت په مسئله کې د تقدیر په مسئله کې چې معتزلوو نزاع جوړه کړه دغې اصطلاحاتو کې دوي پسې ذهاب کیږي.

هر چې د ایمانیاتو مؤمن به مسئله واخلي نو هغې کې خو تقلید جائز نه دي او نه ګنجائش لري ایمان بالله بالرسول بالملائکة په هغې کې به څه تقلید وشي او سړي به د چا پسې لاړ شي.

خلاصه دا چې کومو په عقیده کې تقلید ناجائز کړي دا سلف دي هغوي ضرورت نه وه ددې خبرو چا چې جائز کړي دا خلک دي هغه وخت کې اهل زیغو دا طریقه اختیار کړه او په ډیرو پیچیده مسائلو صفات الله وغیره کې خبرې شروع کړي دلته د متکلمینو مذهبین پیدا شول نو دا وروسته امت یا ماتریدیان شول یا اشاعریان شول دوي پسې لاړل چې دغه اصطلاحات یاد کړي ترڅو د اهل زیغو مقابله پرې وکړي.

دا مسئله د تقلید وه خلاصه شوه ان شاء الله که څوک منصف وي متعصب نه وي وي ګوري اول نه تر آخره پورې د دوي د قول بطلان به ثابت کړي چې دوي خلکو ته دا نظر ورکوي چې باید هر سړي طالب د دلیل شي مونږ د دې سخت مخالف یو چې هر سړي طالب د دلیل نه شي جوړیدې بلکې اعتماد به کوي او تسلیم د قول د غیر به بلا دلیله کوي دغه معنی د تقلید ده.

او تاسو طالبانو کې چې کوم آزاد خیالي وي تاسو ته د نصیحت لپاره آخري دا خبره کومه چې ګوري تاسو بخاري شریف ویلي یا مو نه دي ویلي او غیر مقلد شوي یو احادیث مو یاد کړي یا مو نه وي یاد کړي نو ولې په دې دومره امت بې اعتماده یې ددې امت په اسلافو کې لاړ شه امام طحاوي رَحِمَهُ اللهُ څومره لوي محدث دي او د څومره احادیثو حافظ دي چې یو څوک ترمذي وګوري او یو باب وګوري او بیا دغه باب په طحاوي کې وکتل شي

Scanned by CamScanner

په څو چند زيات احاديث د ترمذي نه زيات سره د سند پيش کوي درته نو تا ته به د امام طحاوي حافظه معلومه شي چې ده ته دغه يو متن په څو سندونو ياد دي او په هغه متن کې چې څو مره تعارض وي څو مره په ښه شکل يې سره بيل کړي دي .

دا دومره لوي حافظ سره د دومره حافظې او دومره ذخيرې علمي نه دي د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللَّهُ مذهب ولې نه پرېږدي چې دلائل پيش کړي بيا دې وايي هذا قول ابي حنيفة وابي يوسف ومحمد رَحِمَهُمُ اللَّهُ دا څومره ښکلي رايه ثابتوي چې تا د بخاري په ويلو او يو څو احاديثو په زده کولو مذهب پرېښود ولې اعتماد نه کوي .

لږ وروسته راشه بدر الدين عيني رَحِمَهُ اللَّهُ ته بخاري باندې به ته ښه پوهېږې او که هغه ښه پوهيدو چې د بخاري په ۲ بابونو امين بالجهر او رفع اليدين په زده کولو دې مذهب پرېښود هر څه ته دې شاکره ته د بدر الدين عيني نه ښه پوهېږې په بخاري باندې هغه د دومره ذخيري علمي او حديثو سره مذهب نه پرېږدي .

همدغه شان ابن حجر عسقلاني نه ته ښه پوهېږې هغه سره د دومره علم او حفظ د حديثو سره د امام شافعي رَحِمَهُ اللَّهُ مذهب ولې نه پرېږدي .

خپله د ابن تيميه نه ته ډير ماهر يې په حديثو کې هغه د دومره ذخيرې علمي او د حفظ الحديث سره د امام احمد رَحِمَهُ اللَّهُ مذهب ولې نه پرېږدي دا ابن قيم د امام احمد رَحِمَهُ اللَّهُ مذهب ولې نه پرېږدي چې دا خروج د مذهب نه ښه کار وای لږ ښکته راشي فقهاء وګوري مرغيناني صاحب چې هدايه يې ليکلي ده چې ته يې د استاذانو نه دري (۳) ځل وايي بيا دې هم سر پرې نه خلاصيږي سره د دومره علم د امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللَّهُ مذهب ولې نه پرېږدي . چې په دې مذهب کې دي له اصحاب تطبيق نه دي او چا د اصحاب ترجيح نه ګرځولې د مجتهدينو نه دي او بيا هم تقليد نه پرېږدي د امام صاحب مذهب يې کلک نيولې دي .

همدغه شان ابن همام صاحب فتح القدير ته لاړ شه علامه شامي صاحب ته لاړ شه بحر الرائق ته لاړ شه دا پنځه سوه (۵۰۰) علماء چې دا تول العياذ بالله کفار راټول وه چې فتاوى هنديه عالمګيريه فقه حنفي يې راغونده وله ولې په دوي اعتماد نه کوي .

د هغې نه ښکته راشه شاه ولي الله رَحِمَهُ اللَّهُ شاه عبد العزيز رَحِمَهُ اللَّهُ شاه محمد اسحاق داد بې دينو کورني وي که د ديندارو کورني وي سره د دومره ذخيرې علمي د مذهب نه ولې

Scanned by CamScanner

خروج نه کوي همدغه شان د ديوبند علماء ته راشه محمود قاسم نانوتوي رشيد احمد ګنګوهي اشرف علي تهانوي مفتي محمد شفيع محمود الحسن ديوبندي حاجي امداد الله مهاجر مکي دغه شان د بريل په علماو کې احمد رضا خان صاحب محمد يار خان نعيمي او نور علماء د دوي ولې مذهب نه پرېږدي سره د دومره علم نه

دغه شان او سني عصر ته راشه مفتي محمد فريد رَحِمَهُ اللّٰهُ باندې ولې اعتماد نه کوي په شيخ حسن جان رَحِمَهُ اللّٰهُ دې ولې اعتماد نه وه په شيخ اسرائيل ولې اعتماد نه کوي په شيخ ادريس ولې اعتماد نه کوي د ډاګي په مولانا صاحب ولې اعتماد نه کوي دا دومره علماء دي هر يو ته ورشي هغه بخاري شريف چې تا ديو استاذ نه دوه (۲) ټکي ياد کړه او مذهب دې پريخوده دغه علماء دغه بخاري پنځوس (۵۰) کاله درس کړې ده څلويښت (۴۰) کاله درس کړې ده دغه شان مشائخ ددې دور علماء محدثين مذهب نه وتل چې ښه کار واي دوي ولې ترې نه وځئ.

نو په اسلافو چې اعتماد نه کوي او د وهابيانو مقصد هم دا دی چې عوام په علماوو بد ګمانه شي بې اعتماد شي او هر عالم فتوی کوي او جاهل ورته وايي ما ته دليل پيش کړه همدغه مقصد کې دوي کامياب هم شول او دې حد ته يې خلک ورسول چې هر جاهل عالم نه د دليل مطالبه کوي د دليل په ټکي بيا پوهيږي نه دې بې اعتمادي ته يې خلک جوړ کړل داد انګريزانو هغه جال وه چې د اهل حديثو په لاس يې استعمال کړو.

شيخ زاهد الکوثري هغه وخت کې دا ويلي وه: **الامذهبية قنطرة اللادينية**، چې خروج د مذهب نه دا د لا دينيت او د بې ديني پُل دي چې څوک د مذهب نه بهر شو د بې ديني په پُل روان دي منتهاء به يې په پاکستان کې قاديانيت وي او اخري سر به يې عيسويت وي همدا سې وشول په افغانستان کې د پيچ په دره کې (۴۰۰۰) کورني عيسويان شوې دي ښکاره يې کليسې جوړې کړې دي دا هغه (۴۰۰۰) کسان وه چې د انقلاب په اوږدو کې د شيخ جميل الرحمن په تنظيم کې د وهابيت سره وه ننګيا دي عيسويان شول.

ددوي دا ښکاره مقابلو ته مه ګوري او که څوک وايي چې دا خو د عيسويانو مقابله کوي امارت اسلامي سره جهاد کې شريک دي زه وايم چې دا شرکت يې هم امارت اسلامي سره فقط د جاسوسي لپاره دي ګنې تاسو د ګوانتانامو ماتې زولنې د عبدالرحيم مسلم

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

دوست او د بدر الزمان بدر کتابونه مطالعه کړي چې دا او س هم اهل حدیث دي لیکن د هغه د کتاب مقدمه و ګوري د ګوتتانامو ماتې زولنې دا یې د اهل حدیثو په جاسوسي لیکلي دي چې دا جاسوسان دي او په هغې کې د حیات الله او روح الله چې د جمیل الرحمن وریرونه دي وایي داد امریکي خاص غړي دي او د زیاتو طالبانو ګرفتاري د دوي په لاس باندې شوې ده.

او بیا یې خپله واقعه په کې را اخیستي چې زه ګوتتانامو کې ومه او مقدمه وه زما پیشي کیده وایي چې زه یې روان کړې ومه او د هغه اړخ نه یې روح الله را روان کړې وه څه وخته پورې روح الله بندي وه او س خلاص شوې دي وایي ما ورته وویل چې وشرمیږه شرمیدلیه دلته جیل ته هم د جاسوسي لپاره راغلي یې وایي سترګې یې ټیټې کړې ماته یې جواب را نه کړو.

ګوري عبد الرحیم مسلم دوست خپله اهل حدیث جمیل الرحمن دې علاقو پاکستان افغانستان ته وهابیت چاراوسته د جمیل رحمن د تنظیم لخوا خپور شو نو عبد الرحیم مسلم دوست د جمیل الرحمن د تنظیم د فرهنګ رئیس پاتې شوې دي او مسلم دوست خپله د جمیل الرحمن د وراره په جاسوسي باندې قائل دي او په خپل کتاب کې یې اقرار کړې دي.

ځای په ځای چې کوم ځای کې جاسوسي کیږي دا به اهل حدیث کوي او دا د برطانویانو امریکایانو هغه عظیم جال دي چې مسلمانانو کې خپور شوې دي دا نه متدین اشخاص دي نه د دین د اشاعت والا خلک دي فقط په مسلمانانو کې د تفرقې اچولو لپاره یو عظیم جماعت او کافرانو د اهل حدیثو په لاس د مسلمانانو په کور کې کور جنګي باندې عظیمه کامیابي حاصله کړه او په هر کور کې ځوي د پلار سره وجنګوه پلار د ځوي سره امام د مقتدي سره مقتدي له امام سره .....

کور په کور دومره جنګ جوړ دي چې برطانویان او عیسویان په ځای ناست دي او تر قیامته پورې به دا اختلاف روان وي او دا به نور هم سره لوي کیږي او کمیږي به نه نو مسئله د تقلید مهمه مسئله ده دا شمو نه چې قول درته پیش شي ځون چرا په کې مه کوي په کلکه یې تائید کوي دا بې دیني نه ده بلکې دین دي همدغه دین پسې ځي همدغه لاره د نجات ده.

د لوي ښتن په مرسته مسئله د تقلید خلاصه شوه

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifı

Scanned by CamScanner